

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA**

Roberta KAREIVAITĖ

**LIETUVOS ATITIKTIES MASTRICHTO SUTARTIES
KONVERGENCIJOS KRITERIJAMS 1998-2007 m. ĮVERTINIMAS
ES ŠALIŲ KONTEKSTE**

Magistro darbas

Šiauliai, 2008

SANTRAUKA

Roberta Kareivaitė

Lietuvos atitikties Maastrichto sutarties konvergencijos kriterijams 1998-2007 m. įvertinimas ES šalių kontekste. Magistro darbas.

Lietuva 2007 m. bandė prisijungti prie euro zonos, tačiau jai nepavyko, nes neatitiko kainų stabilumo kriterijaus. Kokios priežastys sąlygojo, kad Lietuva 2007 m. neišvėdė eurą? Ką Lietuva turėtų daryti, siekiant narystės Ekonominėje ir pinigų sąjungoje (toliau - EPS)? Darbe, analizuojant Lietuvą 1998-2007 m., detalai yra išnagrinėtas jos ekonominės konvergencijos tvarumas. Lietuvos ekonomika apžvelgiama įvertinant ne tik praeities duomenis, bet ir ateities perspektyvas. Ypatingas dėmesys kreipiamas į tai, kad palanki ekonomikos raida iš esmės priklauso nuo tinkamų ir ilgalaikių ekonominės politikos priemonių, naudojamų sprendžiant esamas ir būsimas problemas. Todėl norint užtikrinti ekonominės konvergencijos stabilumą, reikalinga ne tik gera pradžia, bet ir tolesnė ekonominė politika po euro įvedimo. Pirmoje darbo dalyje yra išanalizuoti ekonominės konvergencijos teoriniai aspektai bei šalių integracija į EPS: konvergencijos sampratos reikšmė, Maastrichto kriterijų ypatumai, EPS kūrimasis ir šalių integracijos į EPS svarba bei euro, kaip tarptautinės mokėjimo priemonės, reikšmė konvergencijai. Antroje darbo dalyje išsamiai yra įvertinta Lietuvos ekonominė konvergencija pagal nustatytus kriterijus (infliacijos, ilgalaikių palūkanų normų, valiutų kursų svyravimų, biudžeto deficito ir valstybės skolos) bei jų rezultatai palyginami su kitomis ES šalimis. Taip pat įvertinamos Lietuvos perspektyvos, siekiant įsivesti eurą, ir nustatoma pagrindinių makroekonominių rodiklių tarpusavio priklausomybė. Trečioje darbo dalyje yra apibendrinamos kylančios problemos Lietuvai integruojantis į EPS, taip pat numatomos įvairios (tinkamos, netinkamos) infliacijos mažinimo priemonės.

SUMMARY

Roberta Kareivaitė

The Assessment of Lithuania in Conformity with the Convergence Criteria of Maastricht Treaty in the Context of EU Countries (1998-2007). Master's work.

Lithuania attempted to join the Euro zone in 2007 but it did not succeed since it did not correspond to the criterion of price stability. What were the reasons that Lithuania did not accept the Euro in 2007? What should Lithuania do seeking membership in the European Economic and Monetary Union (further – EMU)? In the work, analyzing Lithuania in 1998 – 2007, the stability of its economic convergence has been researched in detail. The economics of Lithuania is surveyed evaluating not only the data of the past but also the future prospects. The special attention is focused on the fact that the favorable development of economics essentially depends on proper and permanent means of economic policy which are used solving present and future problems. That is why, in order to make the economic convergence stable, not only the good beginning but also the further economic policy after the acceptance of the Euro is necessary. The first part of the work analyzes theoretical aspects of the economic convergence and the integration of countries into EMU: the significance of the conception of the convergence, peculiarities of Maastricht criteria, the establishment of EMU, the importance of the integration of countries into EMU and the significance of the Euro, as an international means of payment, to the convergence. The second part of the work thoroughly evaluates the economic convergence of Lithuania according to the fixed criteria (of inflation, long-term interest rates, exchange rates' fluctuations, budget deficit and national debt) and their results are compared to other countries of EU. Besides, the prospects of Lithuania seeking to accept the Euro and the interdependence of the main macroeconomic rates are evaluated in this work. The third part of the work summarizes the rising problems as Lithuania is integrating into EMU as well as it foresees various means (proper, improper ones) of the inflation reduction.

TURINYS

ĮVADAS	6
1. EKONOMINĖ KONVERGENCIJA TEORINIU ŠALIŲ INTEGRACIJOS Į EKONOMINĘ IR PINIGŲ SAJUNGĄ POŽIŪRIU	10
1.1. Konvergencijos samprata	10
1.2. Mastrichto sutarties konvergencijos kriterijų ypatumai	11
1.3. Šalių integracijos į pinigų sąjungą aspektai bei Europos Ekonominės ir pinigų sąjungos kūrimasis... 17	
1.4. Euro, tarptautinės mokėjimo priemonės, reikšmė ekonominei konvergencijai	30
2. LIETUVOS ATITIKTIES KONVERGENCIJOS KRITERIJAMS ĮVERTINIMAS ES ŠALIŲ KONTEKSTE 1998-2007 m. BEI PERSPEKTYVŲ NUMATYMAS	35
2.1. Mastrichto konvergencijos kriterijų laikymosi Lietuvoje ir kitose ES valstybėse lyginamoji analizė. 35	
2.1.1. Kainų stabilumo ir jį lemiančių veiksnių analizė.....	35
2.1.2. Kapitalo rinkos stabilumo įvertinimas	43
2.1.3. Valiutos kurso stabilumo įvertinimas	46
2.1.4. Fiskalinio stabilumo analizė	48
2.2. Išsivystymo lygio konvergencijos tendencijų įvertinimas	55
2.3. Pagrindinių makroekonominių rodiklių tarpusavio ryšių nustatymas	60
2.3.1. Nedarbo lygio ir infliacijos tarpusavio priklausomybės įvertinimas	61
2.3.2. BVP vienam gyventojui ir nedarbo lygio tarpusavio priklausomybės įvertinimas	63
3. LIETUVAI KYLANČIOS PROBLEMOS, INTEGRUOJANTIS Į EKONOMINĘ IR PINIGŲ SAJUNGĄ. 65	
3.1. Problemų dėl Lietuvos narystės Ekonominėje ir pinigų sąjungoje apžvalga.....	65
3.2. Infliacijos didėjimo problemos sprendimo būdai.....	67
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	74
LITERATŪRA	78
PAGRINDINIŲ SĄVOKŲ ŽODYNĖLIS	86
1 priedas. EPS kūrimo procesas	93
2 priedas. Europos sąjungos bei EPS kūrimosi svarbiausios datos.....	94
3 priedas. Įsijungimo į euro zoną naudos realizavimo mechanizmas	99
4 priedas. Infliacijos dinamika ES šalyse 1998-2007 m., proc.	100
5 priedas. Lietuvos infliacijos lygio prognozavimas.....	101
6 priedas. Ilgalaikių palūkanų normų ES šalyse dinamika 1998-2007 m., proc.	102
7 priedas. ES šalių valiutų kursas 1998-2007 m.	103
8 priedas. Biudžeto deficito dinamika 1998-2006 m. ES šalyse, proc. BVP	104
9 priedas. Valstybės skola Europos Sąjungoje 1998-2006 m., proc. BVP	105
10 priedas. Lietuvos valdžios sektoriaus biudžeto deficito ir skolos, procentais, palyginti su BVP, prognozavimas	106
11 priedas. ES šalių realaus BVP kitimo tempai 1998-2007 m., proc.	107
12 priedas. Nedarbo lygio kitimas Europos Sąjungoje 1998-2007 m., proc.....	108
13 priedas. Nedarbo lygio ir infliacijos tarpusavio priklausomybė ES šalyse	109
14 priedas. Nedarbo lygio ir BVP vienam gyventojui tarpusavio priklausomybė ES šalyse	110
15 priedas. BVP vienam gyventojui ES šalyse 1998-2007 m., PGS	111
16 priedas. Vidutinės mėnesinės pinigų bazės ir mėnesinio vartotojų kainų indeksų apskaičiavimas	112
17 priedas. BVP indekso dinamika 1998-2007 m. (2000 m=100), ketvirtiniai ir metiniai duomenys	115

PAVEIKSLAI

1 pav. Afrikos finansų sandraugos franko zonos ir Vakarų Afrikos valstybių ekonominės bendrijos narystės sąryšis	22
2 pav. Lietuvos SVKI pagrindu apskaičiuota infliacija ir ES kontrolinis dydis 1998-2007 m., proc.	36
3 pav. Infliacijos lygis kitose ES šalyse 1998-2007 m., proc.	40
4 pav. Euro zonos (13) šalių infliacijos lygiai 1998-2007 m., proc.	42
5 pav. Ilgalaikių palūkanų normų Lietuvoje palyginimas su euro zonos vidurkiu bei ES kriterijaus kontroliniu dydžiu, proc.	44
6 pav. Lietuvos biudžeto deficitas ir ES nustatytas kriterijaus dydis 1998-2007 m., proc. nuo BVP	49
7 pav. Biudžeto disciplina kitose ES šalyse 1998-2006 m., proc. nuo BVP	50
8 pav. Lietuvos valstybės skolos atitikimo konvergencijos kriterijui įvertinimas, proc. nuo BVP	51
9 pav. Lietuvos valstybės skolos kitimo tendencijos 1998-2007 m., mln. litų	52
10 pav. Lietuvos valstybės skola tarp ES šalių 2006 m., proc. nuo BVP	53
11 pav. Valdžios sektoriaus skolos ir biudžeto deficito, proc. nuo BVP, regresijos kreivė ir funkcija	54
12 pav. Lietuvos BVP ir BVP vienam gyventojui kitimo dinamika 1998-2007 m.	55
13 pav. Realus BVP augimo tempai ES šalyse 1998-2007 m., proc.	57
14 pav. Nedarbo lygio dinamika Baltijos ir kitose ES šalyse 1998-2007 m., proc.	59
15 pav. SVKI kaitos veiksnių augimo tempai, proc.	66
16 pav. Pinigų bazės ir VKI tiesinės regresijos kreivė ir funkcija	69
17 pav. BVP indekso dinamika 1998-2007 metais (2000 m=100)	70

LENTELĖS

1 lentelė. Regioninės integracijos formos ir pagrindiniai jų bruožai.....	18
2 lentelė. Pasulyje veikiančių ekonominių ir pinigų sąjungų pagrindiniai bruožai.....	21
3 lentelė. Bendros valiutos įvedimo fazės.....	26
4 lentelė. Tarptautinės valiutos funkcijos.....	32
5 lentelė. Darbo užmokesčio ir darbo našumo augimo tempai Lietuvoje, proc.....	37
6 lentelė. Lietuvos infliacijos prognozės apskaičiavimas.....	39
7 lentelė. ES šalių, neįsivedusių euro, infliacijos lygio padidėjimo/sumažėjimo tempai 1998-2007 m., proc.	41
8 lentelė. ES šalių, neįsivedusių euro, ilgalaikių palūkanų normų dinamika 1998-2007 m., proc.....	45
9 lentelė. ES šalių, neįsivedusių euro, valiutos keitimo kursas į bendrą ES valiutą.....	47
10 lentelė. Baltijos šalių nedarbo ir infliacijos ryšio priklausomybės įvertinimas 1998-2007 m.....	62
11 lentelė. Baltijos šalių BVP vienam gyventojui ir nedarbo lygio tarpusavio ryšio įvertinimas 1998-2007 m.	63

IVADAS

Valstybės vaidmuo ekonomikoje yra žymiai platesnis negu paprastai galvojama Lietuvoje. Dažnai manoma, kad svarbiausia valstybės funkcija – rengti įstatymus, teisinius aktus ir užtikrinti, kad jie būtų vykdomi. Iš tikrųjų, kiekviena valstybė kuria ir įgyvendina įstatymus, reguliuojančius verslo steigimą, tarptautinius ekonominius santykius – prekių, paslaugų, kapitalo ir asmenų judėjimą, aplinkos apsaugą ir kt. Tačiau apriboti valstybės dalyvavimą ekonomikoje vien tik teisinėmis normomis būtų labai siauras požiūris.

Valstybės vaidmuo yra kur kas platesnis už įstatyminę valdžią. Net monetaristai pripažįsta, kad valstybė vykdo fiskalinę biudžeto, mokesčių ir išlaidų politiką. Pinigų politika, kuri yra aktyvi valstybės politika mažinant infliaciją ir palūkanų normą, gali įtakoti spartų ekonomikos augimą. Todėl palaipsniui Lietuvoje imama suprasti, kad požiūris į valstybės vaidmenį rinkoje turi būti labiau subalansuotas.

2002 m. buvo patvirtinta LR Seimo ir Vyriausybės Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros strategija iki 2015 m., kurioje teigiama, kad efektyvi valstybės veikla – tai gyvenimiškai būtina sąlyga paveikti ekonomikos dalyvių veiklą taip, kad būtų galima jiems padėti sukurti ir realizuoti savo veiklos stimulus, sąlygojančius rinkos klestėjimą ir aukštą gyventojų gyvenimo lygį. Visa tai sąlygotų ne tik ekonominės, bet ir socialinės sferos plėtrą.

Lietuva, kurioje gyvena apie 3,5 milijono žmonių, po Nepriklausomybės atgavimo 1991 m. patyrė sparčią socialinę, ekonominę ir politinę transformaciją. Demokratinėje Lietuvoje yra sukurta veikianti rinkos ekonomika, kuri sudaro stabilios ekonominės plėtros pagrindą. 2004 m. tapusi Europos Sąjungos (toliau – ES) nare, Lietuva aktyviai naudojasi priklausymo ES bendrajai rinkai, ES viešosios politikos teikiamais privalumais. Lietuvos narystė Šiaurės Atlanto sutarties organizacijoje (*angl.* NATO) ir ES užtikrina ekonominį ir politinį stabilumą ir suteikia ūkiui papildomų plėtros galimybių. Palankią įtaką Lietuvai gali daryti ir narystė Europos pinigų sąjungoje. Šie veiksniai turėtų tinkamai veikti Lietuvos ūkio plėtrą, gerinant Lietuvos įvaizdį, skatinant eksporto augimą ir atvykstantį turizmą.

Mastrichto sutartyje (1993 m.) yra numatyti kriterijai, į kuriuos atsižvelgiama priimant valstybes į Ekonominę ir pinigų sąjungą (toliau - EPS). Yra išskiriami pagrindiniai penki kriterijai: kainų stabilumas (infliacijos lygis), ilgalaiškės palūkanų normos, valiutos kurso stabilumas, valstybės biudžeto deficitas bei valstybės skola. Šių kriterijų svarbiausias tikslas yra užtikrinti, kad euro zonoje gali dalyvauti tik tos valstybės narės, kurių ekonominės sąlygos yra palankios palaikyti kainų stabilumą ir euro zonos gyvybingumą (Criteria for the introduction of the euro).

Lietuva 2007 m. bandė prisijungti prie euro zonos, tačiau jai nepavyko, nes neatitiko kainų stabilumo kriterijaus. Kokios priežastys sąlygojo, kad Lietuva 2007 m. neišvedė eurą? Ką Lietuva turėtų daryti, siekiant narystės EPS? Kada būtų galima Lietuvai įsivesti eurą? Darbe, analizuojant Lietuvą 1998-2007 m., detalai bus išnagrinėtas jos ekonominės konvergencijos tvarumas. Lietuvos ekonomika bus apžvelgiama įvertinant praeitį duomenis. Tai padeda geriau nustatyti, koku mastu einamieji pasiekimai yra išties struktūrinių pokyčių rezultatas, o tai savo ruožtu leidžia geriau įvertinti ekonominę konvergenciją. Taip pat bus atsižvelgiama ir į ateities perspektyvą. Ypatingas dėmesys kreipiamas į tai, kad palanki ekonomikos raida iš esmės priklauso nuo tinkamų ir ilgalaikių ekonominės politikos priemonių, naudojamų sprendžiant esamas ir būsimas problemas. Todėl norint užtikrinti ekonominės konvergencijos stabilumą, reikalinga ne tik gera pradžia, bet ir tolesnė ekonominė politika po euro įvedimo.

Tyrimo objektas – ekonominės konvergencijos (Mastrichto) kriterijai: infliacijos lygis, ilgalaikės palūkanų normos, valiutos stabilumas, valstybės biudžeto deficitas, valstybės skola, jų atitikimas bei sąryšis su kitais makroekonominiais rodikliais: bendrojo vidaus produktu, tenkančiu vienam gyventojui, nedarbo lygiu.

Tyrimo dalykas – Lietuvos ekonominės konvergencijos atitiktis.

Darbo **tikslas** – įvertinti Lietuvos atitikimą Mastrichto sutarties konvergencijos kriterijams 1998-2007 m. ES šalių kontekste.

Šiam tikslui įgyvendinti buvo išskelti tokie **uždaviniai**:

1. Išnagrinėti ekonominę konvergenciją teoriniu šalių integracijos į EPS požiūriu.
2. Įvertinti Mastrichto konvergencijos kriterijų laikymąsi Lietuvoje ir kitose ES valstybėse 1998-2007 m.
3. Atlikti išsivystymo lygio konvergencijos tendencijų įvertinimą.
4. Nustatyti pagrindinių makroekonominių rodiklių tarpusavio ryšių priklausomybę.
5. Išsiaiškinti Lietuvai kylančias problemas, susijusias su euro įvedimu, bei jų sprendimo būdus.
6. Pateikti išvadas ir rekomendacijas, atsižvelgiant į gautus rezultatus.

Atliekant tyrimą buvo iškeltos šios pagrindinės **hipotezės**, kurios tyrimo metu bus patvirtintos arba paneigtos:

- Konvergencijos kriterijai yra sunkiai įgyvendinami dėl jų tarpusavio nesuderinamumo.
- Kadangi antiinfliacinės priemonės yra įgyvendinamos per ilgą laikotarpį, todėl infliacijos mažinimas gali tęstis net kelerius metus.

Darbo metodai ir šaltiniai. Tyrimui atlikti buvo pritaikyti bendrieji moksliniai tyrimo metodai – loginė, lyginamoji ir statistinė analizė. Atliekant tyrimą, remtasi statistiniais, grafiniais, ekonometriniais, detalizavimo, apibendrinimo, grupavimo bei ekspertų vertinimo metodais. Duomenys apdoroti šiais metodais: dinaminės eilutės, vidurkiai, koreliacinė - regresinė analizė, racionaliųjų lūkesčių teorija - prognozuojant infliacijos lygį, Philipso kreivių taikymas - aiškinantis nedarbo lygio ir infliacijos ryšį.

Atliekant tyrimą, naudoti statistiniai duomenys skelbiami Eurostato duomenų bazėje, Europos centrinio banko ataskaitose, Europos Komisijos išsamieji vertinimo pranešimai apie šalių pasirengimą ES narystei, šalių nacionalinių ekonominių reformų ir užimtumo strategijų įgyvendinimo programos, Europos centrinio banko pranešimas apie ekonominės konvergencijos vykdymą, pranešimai apie euro zoną, kita informacija apie šalių ekonominę ir socialinę raidą.

Tyrimo strategija:

- 1 semestre išstudijuoti ekonominės literatūros šaltinius, mokslinius straipsnius apie konvergencijos kriterijus, Lietuvos situaciją iki stojimo į ES ir po įstojimo.
- 2 semestre, išanalizavus visą turimą informaciją, parengti magistro darbo teorinę dalį, kurioje būtų išsamiai išanalizuoti visi teoriniai klausimai, susiję su nagrinėjamo darbo tema: konvergencijos samprata, Maastrichto kriterijų laikymosi ypatumai, EPS kūrimasis bei šalių integracija į EPS bei euro reikšmė ekonominei konvergencijai.
- 3 semestre atlikti Maastrichto konvergencijos kriterijų laikymosi Lietuvoje bei kitose ES valstybėse lyginamąją analizę 1998-2007 m., įvertinti išsivystymo lygio konvergencijos tendencijas, taip pat nustatyti pagrindinių makroekonominių rodiklių tarpusavio sąryšį.
- 4 semestre visą turimą informaciją apibendrinti, susisteminti, išskirti problemas, susijusias su euro įvedimu, bei šių problemų sprendimo būdus, pateikti atitinkamas išvadas bei rekomendacijas.

Rezultatų naujumas:

1. Atlikta ekonominės konvergencijos teoriniu šalių integracijos į EPS požiūriu analizė, leidžia *sukonkretinti* pagrindinius kriterijus, kuriais vadovaujama įvertinant ekonominę konvergenciją ir priimant sprendimą dėl įstojimo į EPS. Taip pat, panaudojant įvairią užsienio ir Lietuvos mokslinę literatūrą, buvo apibendrinta autorių išsakyta nuomonė dėl Maastrichto kriterijų taikymo galimybių ir problemų.
2. Atliktas Maastrichto konvergencijos kriterijų laikymosi Lietuvoje įvertinimas ir palyginimas su kitomis ES valstybėmis, leidžia *papildyti*, kad Lietuva, nuo 2006 m. nebetenkina nustatyto infliacijos kriterijaus, nes infliacija Lietuvoje nevaržomai didėja, tuo tarpu kiti

rodikliai visiškai atitinka nustatytus kriterijus. Taip pat pastebima, kad naujosiose ES šalyse yra tokia pati situacija kaip Lietuvoje ir susiduriama su infliacijos didėjimo problema.

3. Atlikus Maastrichto konvergencijos kriterijų laikymosi Lietuvoje analizę ir išsiaiškinus infliacijos didėjimo priežastis, yra įvertinamos infliacijos mažinimo priemonės. Taip pat išsiaiškinama, kokios yra netinkamos priemonės infliacijai mažinti.

Praktinis rezultatų reikšmingumas. Magistro darbe įvertinti Lietuvos ekonominės konvergencijos pagal nustatytus Maastrichto sutarties kriterijus analizės aspektai gali būti pritaikyti sprendžiant įvairius klausimus, susijusius su stojimu į EPS, analizuojant ne tik retrospektyviniu, bet ir perspektyviniu požiūriu. Taip pat praktinė darbo dalis gali būti naudinga LR Vyriausybei sudarant Konvergencijos programą bei sprendžiant infliacijos didėjimo problemą. Teorinę dalį būtų galima panaudoti kaip mokomąją medžiagą studentams, norintiems pagilinti savo žinias apie konvergencijos sampratą, Maastrichto konvergencijos rodiklių taikymo ypatumus, EPS kūrimą bei šalių integraciją į pinigų sąjungą, taip pat apie euro reikšmę ekonominei konvergencijai.

Darbe atsiribojama nuo teisinės konvergencijos, nes tikslas yra išanalizuoti Lietuvos ekonominės konvergencijos kriterijų laikymąsi ir atlikti lyginamąją analizę su kitomis ES valstybėmis.

Magistro darbo tema perskaitytas pranešimas E. Galvanausko tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos“. Straipsnis, parengtas kartu su bendraautoriais (Assessment of Compliance with the Economic Convergence Criteria in Lithuania (1998-2006)), publikuotas ŠU leidinyje „Social Research“ (Socialiniai tyrimai). Leidinys yra įtrauktas į Lietuvos mokslo tarybos patvirtintą tarptautinių duomenų bazių sąrašą.

Kartu su bendraautoriais taip pat buvo parengtas straipsnis tema „The Analysis and Future Perspectives of Socio-Economic Progress in the New EU Members“ (leidinys, įrašytas į Mokslinės informacijos instituto (ISI) sąrašą), kurio dalis, atsižvelgiant į naujus rodiklių duomenis, buvo įdėta į magistro darbo 2.3.1. skirsnį.

Atsižvelgiant į išsamesnę informaciją apie Baltijos šalyse vykusius pokyčius (infliacijos ir nedarbo aspektais), kartu su bendraautoriais buvo parašytas straipsnis tema „Ryšio tarp infliacijos ir nedarbo tyrimas Baltijos valstybėse“. Straipsnis publikuotas ŠU leidinyje „Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos“. Leidinys yra įtrauktas į Lietuvos mokslo tarybos patvirtintą tarptautinių duomenų bazių sąrašą.

1. EKONOMINĖ KONVERGENCIJA TEORINIU ŠALIŲ INTEGRACIJOS Į EKONOMINĘ IR PINIGŲ SAJUNGĄ POŽIŪRIU

Ekonominės ir socialinės pažangos užtikrinimas bei piliečių gyvenimo ir darbo sąlygų gerinimas buvo vieni iš svarbiausių ES įkūrimo tikslų. Jų siekiant palaiapsniui buvo šalinamos kliūtys laisvam prekių, paslaugų, kapitalo bei asmenų judėjimui. Tačiau laikui bėgant paaiškėjo, jog šių priemonių nepakanka užsibrėžtam tikslui pasiekti, todėl buvo nutarta sukurti EPS. 2004 metais Lietuva tapo ES nare ir įsipareigojo prisijungti prie EPS bei įsivesti bendrąją valiutą eurą, kai tenkins Maastrichto sutartyje nurodytus konvergencijos kriterijus. Tačiau, kad būtų galima išsamiau išanalizuoti Lietuvos atitikimą Maastrichto sutartyje nurodytiems konvergencijos kriterijams, pirmiausia reikia išsiaiškinti konvergencijos sampratą, konvergencijos kriterijų ypatumus, šalių integracijos į EPS istorines prielaidas bei euro, tarptautinės mokėjimo priemonės, reikšmę ekonominei konvergencijai.

1.1. Konvergencijos samprata

1973 metais į ES įstojus Airijai, Danijai ir Jungtinei Karalystei (toliau – JK), buvo sukurtas Europos regioninės plėtros fondas, kurio tikslas yra padėti atsilikusiems regionams. Tačiau ši politika regioninių skirtumų nesumažino, nes ji buvo per daug centralizuota ir per mažai finansuojama. Todėl su Graikijos, Ispanijos ir Portugalijos įstojimu, regioninė politika buvo pakeista taip, kad užtikrintų, jog regionų atsilikimas netrukdytų tolesniam Europos Bendrijos suartėjimui per bendrą rinką ir bendrą pinigų politiką. Taip ir gimė konvergencijos sąvoka (Sadauskas K., 2007).

Įvairūs autoriai dažnai diskutuoja apie konvergencijos sąvokos supratimą, rodiklių, skirtų įvertinti ekonominę konvergenciją šalyje, laikymosi aspektus. Lietuvos konvergencijos 2006 metų programoje (2006) nurodyta, kad **konvergencija** – tai šalies ekonomikos artinimas prie euro zonos valstybių ekonomikos produktyvumo ir gyvenimo lygio aspektais. **Konvergencija**, anot Vaikučio V. ir Girgždienės V. (2006), leidžia šaliai priartėti prie ES esančio didesnio darbo produktyvumo, našumo ir pragyvenimo lygio.

2004 m. vasario 18 d. Europos Komisija (toliau – EK) patvirtino Trečiąją ekonominės ir socialinės sanglaudos ataskaitą: „Nauja sanglaudos partnerystė išsiplėtusioje Sąjungoje: konvergencija, konkurencingumas, bendradarbiavimas“, kurioje ji pateikė savo sanglaudos politikos viziją 2007–2013 m. laikotarpiui. Teigiama, kad **konvergencija** remiamas užimtumo didinimas ir darbo vietų kūrimas valstybėse narėse ir mažiau išsivysčiusiuose regionuose.

Tuo tarpu Europos Centrinio Banko (toliau – ECB) ir EK pranešimuose apie konvergenciją (2006 m. gegužė - birželis) išskiriamos dviejų rūšių konvergencijos:

- **teisinė konvergencija** – nacionalinių teisės aktų atitikimas Sutarties nuostatas, visų pirma 108 ir 109 straipsnių nuostatas dėl centrinio banko nepriklausomumo, o taip pat - Europos centrinių bankų sistemos (toliau – ECBS) ir ECB Statutą;
- **ekonominė konvergencija** – šalies ekonomikos artinimas prie ES lygio, siekiant atitikti bendros valiutos įsivedimo reikalavimus (pagal Maastrichto sutartyje nustatytus kriterijus).

Kaip pastebima, beveik visur teigiama, kad konvergencija – tai ekonominis suartėjimas, t.y. valstybės narės, norinčios įsivesti eurą, ekonomikos įvertinimas pagal Maastrichto sutartyje nurodytus ekonominės konvergencijos kriterijus. Apibendrinant galima apibrėžti, kad **konvergencija** – tai savaiminis įvairių tautų panašių materialinės ir dvasinės kultūros elementų, reiškinių atsiradimas, (su)panašėjimas, (su)artėjimas (Tarptautinių žodžių žodynas, 2005).

Konvergencijos hipotezės pirmtakais yra įvardijami Solow R.M.A. ir Cass D., kurie apibrėžia, jog ilgu laikotarpiu šalys, turinčios silpnas ekonomikas, gali pasiekti aukšto lygio ekonomikas dėl mažėjančios kapitalo investicijų grąžos. Tokie jų samprotavimai tapo neoklasikiniais modeliais (Wonnacott P., Wonnacott R., 1994). Makroekonomikos teorijoje vyrauja du konvergencijos pažinimo būdai:

- absoliutinė konvergencija;
- sąlyginė konvergencija.

Tsionas E.G. (2000), apibūdinamas absoliutinę konvergenciją, pastebi, kad turtingesnių šalių ekonomikos auga lėčiau nei vargingesnių šalių. Tokiu būdu laikui bėgant visose šalyse vienam gyventojui tenkančios pajamos susilygins. Tuo tarpu sąlyginė konvergencija, kaip teigia Burda M. ir Wyplosz Ch. (1993, p.131), remiasi tolygiu ekonomikos augimu ir sąlygoja pastovų vienam gyventojui tenkantį pajamų bei vartojimo lygį, kapitalo ir darbo santykį įvairiose šalyse. Kaip pastebima, sąlyginė konvergencija gali lemti ir nevienodą vienam gyventojui tenkantį pajamų lygį. Tokiu aspektu sąlyginė konvergencija ir skiriasi nuo absoliutinės.

1.2. Maastrichto sutarties konvergencijos kriterijų ypatumai

Naujosioms šalims, tapusioms ES narėmis, įsigaliojo Bendrijos steigimo sutartyje nustatyta teisinė pareiga ateityje įsivesti bendrą valiutą – eurą. Kitaip nei JK, Švedija ir Danija, naujosios ES šalys, stodamos į ES, įsipareigojo siekti ES sutartyje numatytų politinės, ekonominės ir pinigų sąjungos tikslų

(Europos Sąjungos veiklos sričių apžvalga: ekonomikos ir pinigų politika). Tai reiškia, kad jos privalės įsivesti bendrąją valiutą eurą, deleguoti pinigų politikos formavimą politiškai nepriklausomam ECB, kuris vadovaujasi pagrindiniu pinigų politikos orientyru - siekti kainų stabilumo. Koechlin J. (2005) pastebi, kad nuo įstojimo dienos kiekviena naujoji valstybė narė dalyvauja EPS kaip valstybė narė, kuriai taikoma leidžianti nukrypti nuostata (valstybė narė, kuriai daroma išlyga). Šis statusas taikomas toms valstybėms narėms, kurios dar nepriėmė euro kaip bendros valiutos.

Mastrichto sutartyje 109 straipsnyje ir atitinkamame protokole dėl konvergencijos kriterijų, kuriuos turi vykdyti valstybės, siekiančios įstoti į EPS, yra nustatyti ekonominiai konvergencijos kriterijai: kainų ir valiutos kurso stabilumas, fiskalinės raidos, kuri apima valdžios sektoriaus biudžeto deficitą ir skolą, tvarumas bei ilgalaikių palūkanų normų raida (Criteria for the introduction of the euro; Konvergencijos kriterijai ir jų vykdymas).

Šalių vertinimai apie pasiektą pažangą, vykdamas savo įsipareigojimus, susijusius su EPS, atliekami ne rečiau kaip kartą per dvejus metus ir pateikiami vadinamojoje Konvergencijos ataskaitoje, jeigu iki to laiko šalys nepateikia individualių prašymų. Kolyta S. (2000) papildo, jog taip pat atliekamas teisinės konvergencijos įvertinimas (tikrinama, ar nacionaliniai teisės aktai, tame tarpe ir nacionalinio centrinio banko įstatymas, yra suderinti su Sutarties 108 ir 109 straipsniais ir Europos centrinių bankų sistemos statutu).

Konvergencijos kriterijai – aiškus ir integruotas paketas reikalavimų, kurie visi turi būti įgyvendinti. Sutartyje šie kriterijai yra lygiaverčiai ir jie netaikomi hierarchiniu principu. Konvergencijos kriterijus būtina vykdyti ne tik tam tikrą, bet ir ilgą laiką (Europos Centrinis Bankas. Pranešimas apie Konvergenciją 2006 m. gruodis).

Kainų stabilumo kriterijus. Ar pasiektas kainų stabilumas sprendžiama pagal infliacijos lygį, artimą tam, kurį yra pasiekusios ne daugiau kaip trys valstybės narės, kuriose kainos yra stabiliausios. Kainų stabilumo kriterijus reiškia, kad valstybės narės kainų raida ir infliacijos lygio vidurkis per vienerius metus iki tikrinimo, neturi būti 1,5 procentinio punkto didesnis už tą lygį, kurį yra pasiekusios trys minėtos šalys (pridėjus prie 3 šalių vidurkio 1,5 proc. punkto gaunamas kontrolinis dydis) (Afxentiou P.C., Serletis A., 2000b). Infliacija apskaičiuojama vartotojų kainų indekso pagrindu ir taikant palyginimo principą. Taip pat atsižvelgiama į skirtumus nacionaliniuose apibrėžimuose. Infliacijos lygis apskaičiuojamas pagal tai, kiek padidėjo per 12 pastarųjų mėnesių suderinto vartotojų kainų indekso (toliau – SVKI) vidurkis, palyginant su praeito 12 mėnesių laikotarpio vidurkiu. Snieška V., Čiburienė J. ir kt. (2005) teigia, kad vertinant infliaciją yra atsižvelgiama į tai, kaip paskutiniu laikotarpiu kito valstybių narių ekonominė veikla kainų stabilumo požiūriu. Dėmesys kreipiamas ir į

pinigų politikos kryptį, ypač į tai, ar pinigų politikos institucijos siekia įgyvendinti ir palaikyti kainų stabilumą, taip pat į tai, ar ekonominės politikos kitos sritys prisideda prie šio tikslo įgyvendinimo. Kuodis R., Vetlov I. (2002) pritaria, jog taip pat įvertinamas ir makroekonominės aplinkos poveikis siekiant kainų stabilumo. Kainų raida analizuojama atsižvelgiant į pasiūlos ir paklausos sąlygas, sutelkiant dėmesį į veiksnius, kurie daro poveikį vienetinėms darbo sąnaudoms ir importo kainoms. Vetlov I. (2002) skiria dėmesį ir kitiems nacionaliniams kainų indeksams (nacionaliniam vartotojų kainų indeksui, privataus vartojimo defliatoriui ir gamintojų parduotos produkcijos kainoms).

Mastrichto sutartyje nėra nurodyta, kaip kainų stabilumo palaikymas turėtų būti pasiektas. Tai yra gana sudėtinga problema, nes ECB gali ne tiesiogiai kontroliuoti infliaciją, bet daryti įtakos valdydamas trumpo laikotarpio palūkanų normas. Jų pokyčiai kainas veikia įvairiais būdais ir dažniausiai būna gana didelis laiko tarpas tarp palūkanų normų pokyčio ir jo poveikio kainoms (Pranešimas spaudai: 2002 m. Balandžio 29 d. – Ilgalaikės palūkanų normos, įvertinant stojančiųjų šalių konvergenciją).

Rinkos ekonomikos šalyse nacionaliniai centriniai bankai infliacijai kontroliuoti dažnai naudoja vadinamąjį dviejų žingsnių metodą (Lietuvos kelias euro link: Lietuvos banko požiūris, 2004; Šiaudinis S., 2004). Pirma, keisdami pinigų politikos priemones, nacionaliniai centriniai bankai daro įtaką bendrosioms piniginei sąlygoms: palūkanų lygiui, pinigų kiekiui ir paskolų bendros apimtys didėjimui. Antra, jie numato, kaip šios sąlygos veikia infliaciją, t.y. galutinį pinigų politikos tikslą. Šiuo atveju tarpinis politikos tikslas yra pinigų pasiūla. Pinigų kiekio tikslinis didėjimas nustatomas tokiais lygiais, kurie suderinami su galutiniu infliacijos tempo sumažinimo tikslu.

Fiskalinės raidos tvarumo kriterijus. Valstybės finansinės padėties tvarumas: ar jis pasiektas, sprendžiama pagal bendrojo šalies biudžeto padėtį. Jei naudojant šį kriterijų, patikrinimo metu valstybės narės deficitas yra mažesnis už nustatytą kriterijų, valstybė atitinka jai keliamus reikalavimus dėl biudžeto padėties. Tačiau jei valstybė narė neatitinka biudžetinės drausmės reikalavimų, ypač jei planuojamo arba faktinio valdžios biudžeto deficito santykis su bendru vidaus produktu (toliau – BVP) yra didesnis už orientacinį dydį (šis dydis yra 3 proc. BVP) ir jei valdžios sektoriaus skolos santykis su BVP viršija nustatytą kontrolinį dydį (60 proc. BVP), Komisija parengia pranešimą (Afxentiou P.C., Serletis A., 2000a). Rakauskienė O. G. (2006) teigia, kad Komisijos parengtame pranešime yra atsižvelgiama, ar valdžios sektoriaus deficitas yra didesnis už valstybės investicijų išlaidas, įvertinami

ir kiti svarbūs veiksniai, įskaitant valstybės narės vidutinės trukmės ekonomikos ir biudžeto būklę. Fiskalinės raidos tvarumo įvertinimas taip pat yra apibrėžtas Stabilumo ir augimo pakte¹.

Pagrindine priežastimi, dėl kurios buvo į Maastrichto kriterijus įtrauktas valstybės skolos kriterijus, Zhalilo Y.A. (1998) laiko tai, kad ES valstybių Vyriausybės, siekdamos disponuoti didesnėmis lėšomis, buvo linkusios daugiau skolintis negu didinti mokesčių našta. Didelė ir nemažėjanti valstybės skola didina palūkanų normas šalyje (didelė valstybės skola reiškia didesnę riziką, o kartu ir didesnes palūkanas). Tai neigiamai veikia verslo ir investicinį klimatą.

Ekonominėje teorijoje vyrauja du požiūriai dėl biudžeto deficito tikslingumo. Monetarinės ekonomikos šalininkai, ypač Čikagos ekonomikos mokyklos ir Miltono Fridmano pasekėjai, mano, kad valstybė neturėtų kištis į ekonominius procesus balansuodama tarp biudžeto deficito ir pertekliaus. Anot jų, biudžeto deficitas veda prie valstybės skolinimosi, kuris sumažina rinkoje esančių laisvų pinigų skaičių reikalingą privačiam verslui ir didina paskolų palūkanas, taip mažindamas investicijas. Austrijos ekonomikos mokyklos šalininkai, pasisakantys už tai, kad valstybė atliktų tik būtiniausias funkcijas, dar griežčiau pasisako prieš nesubalansuotą biudžetą ir skolinimąsi valstybės sąskaita, nes taip valstybė iškraipo verslo santykius ir prisiima sau funkcijas, kurių neturėtų imtis ir prisideda prie ekonomikos cikliškumo (Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2006).

Labiau intervencionistinės ekonomikos šalininkai, besiremiantys Džono M. Keinsio idėjomis, kurios dominavo pasaulyje nuo antro pasaulinio karo iki maždaug 1970 m., o dabar yra ganėtinai diskredituotos ir mažai populiarios, pasisako už biudžeto deficito naudojimą ekonominio nuosmukio ar sąstingio metais. Taip, anot jų, valstybės išlaidos ir užsakymai gali išjudinti merdinčią ekonomiką. Tačiau, anot jų, tuomet ekonomikos klestėjimo metais reikia turėti biudžeto perteklių, kad vėl prasidėjus sunkesniems laikams būtų iš ko skolintis. Kitaip sakant, skolintis galima sunkiais laikais, bet geresniais laikais būtina skolas atidavinėti (Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2006).

Daug diskusijų, netgi priešiško, sukėlė ir valstybinio kredito įtvirtinimas (Levišauskaitė K., Rūškys G., 2003, p. 136). Pvz., David Hume (1752 m.) teigė, kad „valstybės skolinimasis – tai didėjantys kaštai valstybei dėl palūkanų ir neabejotina nauda privatiems savininkams, gyvenantiems iš palūkanų („tinginystė“). Valstybės, kartą pradėjusios skolintis, nesugebės sustoti tol, kol nepasieks bankroto ribos“. Adam Smith (1776 m.) sakė, kad „skolinimasis susilpnina palaipsniui kiekvieną valstybę, kuri jį naudoja“. Tačiau yra teigiančių ir kitaip. Alexander Hamilton (1781 m.) sakė, kad „valstybės skola yra nacionalinė palaima“ arba Bastablė (1892 m.) teigė, kad „valstybei, kuri

---

¹ Stabilumo ir augimo paktas priimtas 1997 m. birželio 17 d. Tikslas – užtikrinti gerą finansinę būklę valstybėse narėse, kainų stabilumą ir subalansuotą ekonomikos augimą.

pretenduoja į civilizuotą valstybę, būtina sukurti kreditą, kaip vieną iš pagrindinių požymių, rodančių, jog valstybė pasiekė tą lygį“.

Apibendrintai galima teigti, kad ekonominė ir monetarinė konvergencija EPS turi būti ilgalaikė ir garantuoti pastovų žemą biudžeto deficito lygį. Biudžetinė disciplina padeda palaikyti žemas trumpalaikių paskolų palūkanų normas, mažina pinigų politikos našta. Taigi, fiskalinė disciplina suteikia Vyriausybei galimybes restruktūrizuoti išlaidas ir nukreipti jas į prioritetines sritis, kuriose turi būti sudaromos ilgalaikį augimą ir užimtumą skatinančios sąlygos.

Valiutos kurso stabilumo kriterijus nustato, kad šalies nacionalinė valiuta turi būti stabili ir mažiausiai dvejus metus neperžengti nustatytų svyravimo euro atžvilgiu ribų, dalyvaujant antrajame valiutų kursų mechanizme (toliau - VKM-II). Afxentiou P.C., Serletis A. (2000a) teigia, kad ypač svarbu, kad valstybė narė per šį laikotarpį nenuvertintų savo valiutos centrinio kurso kitos valstybės narės valiutos atžvilgiu savo iniciatyva.

Kad vienu iš konvergencijos (Mastrichto) kriterijų būtų valiutos kurso stabilumas, nulėmė keletas priežasčių (Kuodis R., 2003; Lietuvos banko valdybos nutarimas dėl lito ir užsienio valiutų santykių nustatymo taisyklių). Pirma, šalių vidaus ekonomikos jautrumas valiutų kurso svyravimams. Mažos ir atviros ekonomikų šalyse valiutų keitimo kurso nepastovumas lėmė mokesčių įplaukų ir socialinių išlaidų didelius svyravimus. Antra, politinės rizikos veiksnys. Valiutų kurso politika dažnai gali būti aukšto lygio politinių manipuliacijų objektas, siekiant išlaikyti savo rinkėjus arba užsitikrinti laikiną pasitikėjimą vykdoma politika. Trečia, Europos integracijos naudos ir sąnaudų balansas yra jautrus valiutų kursų svyravimams. Laisvai svyruojančios valiutos gali nukrypti nuo savo ekonominės pusiausvyros vertės gana ilgam laikotarpiui.

Vidutinės ilgalaikės palūkanų normos. Ilgalaikių palūkanų normų vertinimas yra vykdomas remiantis vidutine nominalia palūkanų norma, kuri ne daugiau kaip 2 procentiniais punktais viršija lygį, kurį yra pasiekusios ne daugiau kaip trys valstybės narės, kuriose kainos yra stabiliausios, vienerius metus iki patikrinimo (Criteria for the introduction of the euro). Be to, valstybės pranešime apie konvergencijos tvarumą yra pateikiami duomenys apie nominalųjį valiutos kursą euro atžvilgiu, čia taip pat trumpai apžvelgiami su esamo valiutos kurso tvarumu susiję rodikliai. Jie gaunami remiantis realiojo dvišalio ir efektyviojo valiutų kursų pokyčiais, mokėjimų balanso einamąja, kapitalo ir finansų sąskaitomis, euro zonos užimama dalimi šalies visoje išorės prekyboje ir šalies grynąja tarptautinių investicijų pozicija ilgesniu laikotarpiu (Europos Centrinis Bankas: Pranešimas apie Konvergenciją 2006 m. gruodis). ECB Sutarties nuostatas valstybės pritaiko taip, kaip nurodyta (The euro area and the common monetary policy):

➤ pirma, dėl „vidutinių nominaliųjų ilgalaikių palūkanų normų“ stebimų „vienerius metus iki vertinimo“ reikia paminėti, kad šios ilgalaikės palūkanų normos apskaičiuojamos kaip aritmetinis 12 paskutiniųjų mėnesių, kurių duomenys yra įtraukti į SVKI, vidurkis;

➤ antra, teiginys „ne daugiau kaip trys valstybės narės, kuriose kainos yra stabiliausias“, vartojamas apibrėžti kontrolinį dydį, taikomas panaudojant nesvertinį aritmetinį ilgalaikių palūkanų normų vidurkį tų pačių trijų šalių, kaip ir apskaičiuojant valstybės finansų tvarumą ir kainų stabilumą.

Makroekonomikos teorijos požiūriu yra gana daug diskusijų apie konvergencijos kriterijus. Diskutuojama, ar norint sukurti pinigų sąjungą būtinai reikia nustatyti konkrečius skolos ir deficito apribojimus; ar jie turėtų būti nekintami, ar lankstūs, kiekybiniai ar kokybiniai ir panašiai. Collignon S. (1999) teigia, kad būtina griežtai riboti vyriausybių skolinimosi galimybes, nes ekonomiškai nepagrįsta išdo politika gali labai apsunkinti ECB pinigų emisijos kontrolę. Šią nuostatą palaikančios kitos šalys turėjo įvairių argumentų. Ispanija palaikė šių kriterijų įvedimą, siekdama sustiprinti savo vidinę finansų politiką, JK šiai nuostatai pritarė dėl faktinių sumetimų, tikėdama, kad tai sužlugdys koaliciją, palaikančią pinigų sąjungą. Didžiausia šios idėjos oponentė buvo Italija. Ji turėjo didelę valstybės skolą ir todėl jai neišvengiamai grėsė didelės prisitaikymo išlaidos.

Galiausiai buvo sutarta dėl deficito ir skolos dydžių ir kartu dėl lankstumo nuostatų numačius, kad gali būti deficito kitokios ribos, tačiau „išimtinės“ ir „laikinos“, bei valstybės skolos kitoks dydis, mažėjantis „labai ir nuolat“.

Kaip teigia Ganusauskas I. (2001), konvergencijos kriterijai neturi rimtesnio ekonominio pagrindo, todėl turėtų būti vertinami tik kaip stabilumo užtikrinimo priemonės. Griežtų kriterijų laikymas pateisinamas tik esant panašiam valstybių ekonomikos išsivystymo lygiui.

Nors šie penki konvergencijos kriterijai buvo svarbiausi sprendžiant apie šalies galimybes tapti EPS nare, tačiau būtina atsižvelgti ir į rinkos integracijos laipsnį, mokėjimų balansą ir plėtros tendencijas, darbo kainos kitimo tendencijas bei kitus ekonominius rodiklius – nedarbo lygį, BVP, tenkantį vienam gyventojui, ir pan. (Rodikliai šalies atitikčiai Maastrichto sutarties konvergencijos kriterijams įvertinti). Bendrai kalbant, privalu atsižvelgti į viską, kas leidžia daryti išvadą apie šalies gebėjimą atitikti konvergencijos kriterijus. Šitai pabrėžiama būtinybė atitikti reikalavimus ne tik tam tikrą laiką, o ilgesnį laikotarpį.

1.3. Šalių integracijos į pinigų sąjungą aspektai bei Europos Ekonominės ir pinigų sąjungos kūrimasis

Skirtingi autoriai įvairiai traktuoja integracijos sampratą, tačiau visi bendrai sutaria, kad integracija – tai atskirų dalių ar elementų sujungimas į visumą ar sistemą. V. Navickas (2005) **integraciją** apibūdina kaip „procesą, kai pavieniai autonomiški socialiniai junginiai apibrėžia ir plėtoja tarpusavio sąryšį taip, kad palaipsniui kiekvieno jų autonomija mažėja ir kiekvienas jų tampa didesnio bei sudėtingesnio junginio sudedamąja dalimi“. Susitariama ne tik dėl to, kokie bus valstybių tarpusavio santykiai, bet ir dėl to, kad kai kurie valstybių vidaus reikalai bus tvarkomi bendrai. Integracija reiškia valstybių ekonominio, politinio, visuomeninio gyvenimo jungimą į vieną sistemą, nustatant joje kiekvieno elemento funkcijas ir vaidmenį. Šis procesas vyksta iš karto keliose valstybėse. Taip pat integracijos procese dalyvauja įvairūs subjektai: valstybės, įmonės, visuomeninės organizacijos. Visų jų interesai ir tikslai skirtingi, todėl dažniausiai integracija dar skirstoma į ekonominę ir socialinę.

Vilpišauskas R. (2003, p.10) teigia, kad **ekonominė integracija** – tai kliūčių tarptautinei prekybai, t.y. mainams tarp skirtingose šalyse esančio pardavėjo ir pirkėjo, šalinimas ir vykdomos ekonominės politikos skirtingose šalyse derinimas. Tuo tarpu Navickas V. (2005) pabrėžia, kad **ekonominė integracija** – ekonominio gyvenimo internacionalizacijos forma, valstybių ekonominis bendradarbiavimas pagal suderintą tarpvalstybinę ekonominę politiką.

Navickas V. (2005) taip pat išskiria šias pagrindines su gamybinių jėgų raida susijusias priežastis, dėl kurių prasideda integracijos procesas:

- įmonės perauga nacionalinių rinkų ribas (ypač nedidelėse šalyse);
- plečiamas nuolatinis tarptautinis darbo pasidalijimas;
- didėja naujų rinkų poreikis;
- nacionalinis ūkis vis labiau priklauso nuo pasaulinės ekonomikos;
- liberalizuojama prekybos politika (dirbtinių barjerų prekybai ir investicijų judėjimui pašalinimas);
- išauga technologiniai pasiekimai (inovacijos).

Tačiau ekonominės integracijos plėtrą stabdo nepakankamas tarptautinės prekybos liberalizavimas, stiprėjanti prekybos protekcionizmo tendencija.

Pagal kliūčių prekybai šalinimo būdus integracija gali būti skirstoma į (Vilpišauskas R., 2003):

- **Negatyvią** (importo muitai).

➤ **Pozityvia.** Skirtingų valstybių ekonominės politikos derinimas (produktų kokybės standartų vienodinimas ar tų pačių konkurencijos taisyklių nustatymas).

Ekonominė integracija gali būti vykdoma **pasauliniu ir regioniniu lygmeniu**. Pirmuoju atveju prekybos kliūtys šalinamos tarp daugelio pasaulio valstybių, o regioninė integracija pasireiškia tarp valstybių, esančių viename geografiniame regione.

Pagrindinis ekonominės integracijos rezultatas – didėjanti prekyba, kapitalo ir žmonių judėjimas. Tai sudaro sąlygas konkurencijos didėjimui, o konkurencija yra pagrindinė technologinės pažangos ir ekonominio augimo sąlyga. Technologinė pažanga taip pat sukuria sąlygas tarptautinei prekybai augti, investicijoms ir verslo mobilumui. Įmonės ne tik siekia pasinaudoti valstybių politika ir ekonominės integracijos priemonėmis, bet ir pačios prisideda prie integracijos plėtotės, išnaudodamos pigesnes ir prieinamesnes komunikacijos, transporto ir kitokias verslui svarbias priemones.

Taip pat galima apibendrinti, kad bet kuri integracija veda prie globalizacijos proceso gilėjimo. Globalizacija siūlo naujų galimybių, didėjančių privačių investicijų privalumus ir suteikia verslui galimybės augti ir plėstis. Tačiau globalizacijos ekonominių ir socialinių privalumų subalansavimas – didelis iššūkis. Transnacionalinių korporacijų išsigalėjimas ryškiausias globalizmo padarinys. Tuo tarpu regionalizacija yra būdas įgyvendinti globalizaciją pagal to regiono šalių nacionalinius interesus. Taigi regionalizmas yra ne kas kita kaip valdomas globalizacijos procesas.

Čičinskas J. ir Klebanskaja N. (2001) regionalizaciją apibūdina kaip globalizacijos procesą, kuri įtakoja įvairios šalys ir yra veikiamas pagal nacionalinių ekonomikų interesus. Taip pat atsiranda regioninių interesų prioritetizavimas, o su tuo ir technologinio bei ekonominio atsilikimo (arba nepasivijimo) pavojus.

Pagal tai, kiek giliai yra integruota ekonomika, išskiriamos skirtingos regioninės integracijos formos ir pagrindiniai jų bruožai, kurie pateikiami sekančioje lentelėje (žr. 1 lent.):

1 lentelė

Regioninės integracijos formos ir pagrindiniai jų bruožai

Regioninės integracijos forma	Panaikinami tarpusavio prekybos ribojimai	Suderinama išorės prekybos politika	Panaikinami tarpusavio prekių, paslaugų, asmenų, kapitalo judėjimo ribojimai	Suderinama ekonominė politika
Laisvosios prekybos zona	+	-	-	-
Muitų sąjunga	+	+	-	-
Bendroji rinka	+	+	+	-
Ekonominė ir pinigų sąjunga	+	+	+	+

Šaltinis: Vilpišauskas, R. (2003). Europos Sąjungos vidaus rinka ir Lietuva. Vilnius: Eugrimas.

Kaip matyti, labiausiai integruota ir daugiausiai suderinimo reikalaujanti iš visų regioninės integracijos formų yra ekonominė ir pinigų sąjunga, o lengviausiai tarp šalių yra pasiekama laisvosios prekybos erdvė.

Viena iš labiausiai paplitusių regioninės integracijos formų yra **laisvosios prekybos zona (erdvė)**. Nors tarp grupėje dalyvaujančių valstybių yra šalinami prekybos muitai, tačiau kiekviena laisvosios prekybos erdvės narė savarankiškai vykdo prekybos politiką trečiųjų šalių atžvilgiu. Siekiant apsisaugoti nuo mažiausio importo tarifo, dažniausiai yra taikomos prekės kilmės taisyklės.

Muitų sąjungos narės ne tik liberalizuoja tarpusavio prekybą, bet ir susitaria dėl vienodų taisyklių (muitų, kvotų) prekybai su trečiosiomis šalimis, todėl nebereikia taikyti prekių kilmės reikalavimų. Tačiau integracija pašalina kliūtis ne tik prekybai, bet ir kliūtis žmonių judėjimui ar paslaugų teikimui. Vidaus rinka yra esminis integracijos tikslas, taip pat pagrindinis ES sutartyje įtvirtintas siekis, kurį įgyvendinus labiausiai pasikeitė ES ekonomika ir jos piliečių gyvenimas.

Bendroji rinka – tai tokia valstybių ekonominės integracijos forma, kuriai būdingas laisvas prekių, paslaugų, kapitalo ir asmenų judėjimas. Bendrosios rinkos kūrimo tikslai gali būti tiek ekonominiai, tiek ir politiniai. (Vilpišauskas R., 2003 p. 18). Bendrojoje rinkoje nepakanka pašalinti kliūčių prekėms, paslaugoms, kapitalui ir asmenims laisvai judėti, kad ji sklandžiai funkcionuotų. Šiuolaikinėse valstybėse Vyriausybė įvairiomis priemonėmis reguliuoja išteklių paskirstymą, atlieka makroekonominės stabilizacijos politiką ir tiesiogiai perskirsto pajamas, todėl ES vidaus rinkos kūrimas vyko šalinant kliūtis verslui ties valstybių narių sienomis bei vienodinant daugumą normų.

Dar gilesnė ekonominės integracijos forma – **ekonominė ir pinigų sąjunga**. Tai sudėtingas procesas, kuriame vyksta ekonominės politikos koordinavimas tarp narių, laikymasis nustatytų konvergencijos kriterijų, apribota biudžeto politika ir narių vyriausybių laisvė vykdyti savarankišką ekonominę, tuo pačiu ir politinę politiką.

Kadangi pinigai dažniausiai siejasi su valstybės suverenitetu, todėl ji yra viena iš svarbiausių jo išraiškos formų. Pinigų sąjungos per visą žmonijos istorinį laikotarpį nebuvo ir net iki šiol nėra paplitusios kaip valstybių pinigų sistemų organizavimo formos. Nėra ir visuotinai priimto pinigų sąjungos apibrėžimo. Dažniausiai **pinigų sąjunga** apibrėžiama kaip ekonominė zona, kurioje vykdoma bendroji pinigų politika ir cirkuliuoja bendrieji pinigai arba kelių šalių pinigai, tačiau tik kaip bendrųjų pinigų išraiškos forma.

Vyksta diskusijos, kad, įsivedus eurą, Lietuva praras suvereno teisę leisti į apyvartą pinigus. Kaip ir vėliava, pinigai yra bene ryškiausia suvereniteto išraiškos priemonė. Mokslinėje literatūroje išskiriami keli **pinigų suvereniteto** apibrėžimai. Vertinant ekonominiu požiūriu, pinigų suverenitetas

apibrėžiamas kaip pastangos izoliuoti vidaus ekonomiką nuo išorės nepalankių veiksnių ir „šokų“ (Cohen B., 2007). Teisiniu požiūriu, pinigų suverenitetas reiškia valstybės neginčijamą teisę reguliuoti savo pinigų sistemą, teisę įvesti jų keitimo kontrolę ir operacijų apribojimus ir teisę nustatyti priemones, per kurias vidinė ir išorinė pinigų vertė yra nustatoma ir apibrėžiama (Goodman J.B., 1992).

Pasak Helleiner E. (1999), šios diskusijos apie pinigų suverenitetą kyla iš mito „viena tauta – vieni pinigai“. Daugumai piliečių pinigų suverenitetas asocijuojasi su nacionalinių vyriausybių teisėmis, tačiau ne su piliečių teisėmis. Net privatūs aktyvai, išreikšti nacionaline valiuta, tam tikra prasme yra Vyriausybės nuosavybė, nes pinigų devalvavimas, keitimo ribojimai, kontrolė ir kitos taikomos priemonės padaro nuostolių piliečiams, tuos aktyvus laikantiems nacionaline valiuta. Ši Vyriausybės teisė reguliuoti ekonomiką skatina piliečius ieškoti būdų apsaugoti nuo turto praradimų. Anot Dž. M. Keinso, „Vyriausybė gali egzistuoti naudodama priemones, kuriomis negali naudotis niekas kitas“ (Fontana G., 2001). Todėl piliečiai, siekdami išvengti jų turto dalies nuvertėjimo ir apsaugoti aktyvų vertę, stengiasi ją laikyti saugesne, jų supratimu, valiuta. Dėl to, žinoma, ir kyla panašios diskusijos.

Kenen P.B. (1969) išskiria tris pagrindinius **pinigų sąjungos bruožus**:

1. bendrieji pinigai arba kelių šalių visiškai konvertuojami ir nustatytu kursu keičiami pinigai;
2. pinigų politika nustatoma sąjungos lygiu, nėra nacionalinės pinigų politikos autonomijos;
3. valiutos išorinio keitimo kurso bendra politika.

Collignon S. (1999) priduria, jog taip pat yra dar vienas labai svarbus veiksnys – valstybių politinė valia sustiprinti pinigų sąjungą ir ją paremti, vykdant valstybės biudžeto, ekonominę ir kitas nacionalines politikas.

Sąvoka „pinigų sąjunga“ yra gana artima terminui „pinigų integracija“, nes visiška pinigų integracija reikšia galutinį pinigų sąjungos sukūrimą.

Kai kurie autoriai (Rose A.K., Engel Ch., 2001) pinigų sąjungos kategorijai priskiria ir tokius junginius, kuriuos sudaro mažos valstybės ar teritorijos, turinčios tam tikrą suverenitetą ir naudojančios kitos šalies pinigus kaip atsiskaitymo priemonę. Be trylikos valstybių narių (2007 m.) EPS Europoje, autoriai teigia, kad dar yra labai daug kitų teritorinių darinių, kurie naudoja panašią pinigų kurso politiką,- Vakarų Afrikos ekonominė ir pinigų sąjunga, Centrinė Afrikos ekonominė ir pinigų bendrija, Rytų Karibų pinigų sąjunga (žr. 2 lentelę).

Pasaulyje veikiančių ekonominių ir pinigų sąjungų pagrindiniai bruožai

Sąjunga Pagr. požymiai	Vakarų Afrikos ekonominė ir pinigų sąjunga	Centrinės Afrikos ekonominė ir pinigų bendrija	Rytų Karibų pinigų sąjunga	Ekonominė ir pinigų sąjunga Europoje
Narių skaičius	8	6	8	13
Bendroji valiuta	Afrikos finansų sandraugos frankas	Afrikos finansų sandraugos frankas	Rytų Karibų doleris	Euras
Bendras centrinis bankas	Yra	Yra	Yra	Europos centrinis bankas formuoja pinigų politiką ir ją įgyvendina kartu su nacionaliniais centriniais bankais
Laisvosios prekybos zona	Nėra	Nėra	Nėra	Yra

Šaltinis: autorės sudaryta, remiantis Masson P.R., Pattillo C.A. (2001). Monetary Union in West Africa (ECOWAS). IMF Occasional Papers 204. International Monetary Fund; bei Van Beek F., Rosales J.R., Zermeno M. (2000). The Eastern Caribbean Currency Union – Performance, Progress and Policy Issues. International monetary fund. Washington.

Vakarų Afrikos ekonominė ir pinigų sąjunga sudarančių valstybių ekonominis potencialas nėra didelis, ekonominis išsivystymo lygis yra žemas. Dauguma šalių yra priskiriamos mažiausias pajamas vienam gyventojui gaunančių valstybių kategorijai.

Vakarų Afrikos ekonominė ir pinigų sąjunga iš esmės yra kolonijinės pinigų sistemos sąjungos palikimas ir veikia remdamasi valiutų valdybos principais. Ilgą laiką funkcionuojanti ši sistema buvo naudinga palaikant mažą infliaciją, tačiau BVP augimo rodikliai nebuvo itin geri, taip pat prekių apyvarta tarp šalių liko maža (Masson P.R., Pattillo C.A., 2001). Nors 2000 metais pradėjo veikti Konvergencijos, stabilumo, augimo ir solidarumo paktas, kurio tikslai yra stiprinti Vakarų Afrikos ekonominės ir pinigų sąjungos valstybių narių ekonomikų konvergenciją, makroekonominį stabilumą, skatinti ekonomikos augimą ir ugdyti solidarumą, tačiau skubotas integracijos siekimas, brangiai kainuojančių integracijos programų įgyvendinimas neleis pasiekti norimų rezultatų bei tokiu pagrindu gali būti sukompromituota netgi pati pinigų integracijos šiame regione idėja.

Regioninė integracija Centrinės Afrikos valstybėse buvo daug lėtesnė nei Vakarų Afrikos ekonominės ir pinigų sąjungos šalyse. **Centrinės Afrikos ekonominės ir pinigų bendrijos** kūrimo sutartis buvo pasirašyta 1994 m., o ratifikuota 1999 metų liepos mėnesį. Nors numatytos reformos ir buvo įvykdytos (įvestas bendras importo tarifas, suderinti netiesioginiai ir verslą reguliuojantys mokesčiai), tačiau jų įgyvendinimas atskirose šalyse buvo netolygus. Kaip skelbia Tarptautinis valiutos fondas (2003), Centrinėse Afrikos valstybėse nebuvo spartus ir investicijų augimas lyginant su Vakarų Afrika.

Pažymėtina tai, kad Vakarų Afrikos ekonominės ir pinigų sąjungos šalys narės kartu yra ir Vakarų Afrikos valstybių ekonominės bendrijos narės. Visa Afrikos finansų sandraugos franko zona parodyta 1 paveiksle.

1 pav. Afrikos finansų sandraugos franko zonos ir Vakarų Afrikos valstybių ekonominės bendrijos narystės sąryšis

Šaltinis: Masson P.R., Pattillo C.A. (2001). Monetary Union in West Africa (ECOWAS). IMF Occasional Papers 204. International Monetary Fund.

Vakarų Afrikos ekonominė ir pinigų sąjunga bei Centrinės Afrikos ekonominė ir pinigų bendrija turi savo centrinius bankus. Jie leidžia į apyvartą Afrikos finansų sandraugos frankus. Vakarų Afrikos valstybių ekonominė bendrija, kurią sudaro 7 šalys, neįeina į Afrikos finansų sandraugos franko zoną.

Kita pinigų sąjunga, įkurta 1965 metais, yra **Rytų Karibų pinigų sąjunga**, kuriai priklauso Karibų jūros mažos valstybės su bendra kolonijine praeitimi, siekiančios stiprinti ekonominę integraciją ir neutralizuoti jų ekonomikoms išskylančius iššūkius. Į Rytų Karibų pinigų sąjungą įeina 8 mažos salų valstybės: Angilija, Antigva ir Barbuda, Dominikos Respublika, Grenada, Montseratas, Sent Kitsas ir Nevis, Sent Lusija bei Sent Vinsentas ir Grenadinai (Van Beek F., Rosales J.R., Zermeno M., 2000).

Žinoma, yra ir kitos pinigų sąjungos: Persijos įlankos bendradarbiavimo tarybos šalys; Rusijos Federacijos ir Baltarusijos Respublikos pinigų sąjunga ir kt. (International Monetary Fund, 2003). Tačiau reikėtų apsistoti ties ekonomine ir pinigų sąjunga Europoje, nes šios sąjungos Europoje kūrimo sėkminga patirtis yra patrauklus ir sektinas pavyzdys kitiems pasaulio regionams, siekiantiems geriau pasinaudoti ekonominės integracijos teikiamais pranašumais.

Ekonominė ir pinigų sąjunga – ES ekonominės integracijos ir pinigų politikos derinimo procesas, kurio galutinis tikslas yra bendrosios valiutos – euro – įvedimas (Vainienė R., 2005). EPS Europoje yra labai svarbus žingsnis Europos integracijoje tiek politiniu, simboliu, tiek ir psichologiniu lygiu. Kaip

žinoma, pinigai yra svarbus nacionalinio identiteto simbolis, todėl juos keičiant į bendrą europinį simbolį – eurą – kartu stiprinamas ir bendras mąstymas dėl ilgalaikių kainų stabilumo užtikrinimo ir kitų veiksnių.

EPS kūrimo idėjos paskatino „ekonomistų“ ir „monetaristų“ ginčą. „Ekonomistų“ nuomone, ES šalys turėjo laukti, kol susidarys palankios sąlygos pinigų sąjungai sukurti neatšaukiamus šalių valiutų kursus. Tiksliai negalima buvo žinoti, kada tokia sąjunga galėjo būti sudaryta, todėl, jų nuomone, reikėjo vengti konkretaus grafiko. „Monetaristai“ savo ruožtu teigė, kad šitaip gali tekti laukti labai ilgai. Jų nuomone, rinkų elgsena ir viešojo sektoriaus politika suartės ir prisitaikys prie keliamų reikalavimų tik tuo atveju, jei bus aiškus ir patikimas įsipareigojimas sukurti sąjungą laikantis konkretaus grafiko (Tsoukalis, 1997).

Danijos ir JK Vyriausybės laikėsi griežtos nuostatos, kad prieš pradėdant šią procedūrą būtina ne tik nustatyti jo tikslų grafiką, bet ir užtikrinti, kad procesas bus negrįžtamasis. Tokia pati buvo ir ES Tarybos nuomonė. Kadangi iš ankstesnių pinigų sąjungų patirties buvo žinoma, jog didžiausios išlaidos ir rizikos atsiranda prieš pradėdant funkcionuoti tokiam dariniui, valstybės narės norėjo apsidrausti, kad tos išlaidos neslėgtų tik tam tikrų šalių. Todėl galiausiai buvo nutarta, kad, jei dauguma valstybių įvykdys būtinus kriterijus, pinigų sąjungos baigiamasis etapas prasidės 1997 metais, o kitu atveju – 1999 metais, nepriklausomai nuo to, kiek šalių atitiks kriterijus.

Viena iš esminių pinigų sąjungos sklandaus funkcionavimo prielaidų yra laisva prekyba, kadangi jos dėka didinama EPS sukūrimo nauda. Todėl didelę įtaką EPS funkcionavimui gali daryti prekybinis valstybės atvirumas, kurį Ardy B. (1999) vadina ekonomikos atvirumo laipsniu ir išreiškia kaip prekybos apimtį ir BVP santykį. Šio kriterijaus svarbą akcentuoja ir Ch. Wyplosz (1997), teigdamas, kad didelis prekybinis valstybės atvirumas reiškia, kad produkcijos kainų lygis nustatomas rinkos jėgų tarpusavio sąveikos metu, o tai mažina valstybių galimybes keisti kainų lygį, keičiant valiutos kursą. Be to, aktyvi tarpusavio prekyba susijusi ir su dalyvaujančių valstybių ekonominių struktūrų homogeniškumo didinimu. Kaip pabrėžia I. Angeloni ir L. Dedola (1999), „aktyvūs dviejų valstybių prekybiniai tarpusavio santykiai yra glaudžiai susiję su kitų ekonominės veiklos formų skatinimu“. Todėl visa tai (prekybos atvirumas ir didelė tarpusavio prekybos apimtis) turi būti pasiekta dar iki sprendimo dalyvauti EPS veikloje.

Pinigų integracijos sėkmė, kaip teigia Afxentiou P.C., Serletis A. (1997), dar labiau atskleidė būtinumą įgyvendinti ekonominės integracijos struktūrinės priemonės, leidžiančias bendrai rinkai efektyviai funkcionuoti. Nelanksti darbo rinka, brangstanti ir daugiau išteklių reikalaujanti socialinės

apsaugos sistema, didelės importo subsidijos trukdo sparčiai persiorientuoti ir senas ūkio šakas pakeisti naujomis, produktyvumą ir užimtumą skatinančiomis ūkio šakomis.

Bayoumi T., Masson P.R. (1995) tokiai nuomonei pritaria ir papildo, teigdami kad euro projektas kitų pinigų sąjungų kontekste yra beprecedentinis įvykis pinigų istorijoje. Nėra buvę, kad grupė nepriklausomų valstybių, siekiančių sukurti pinigų sąjungą, atsisakytų savo nacionalinės valiutos ir kartu išlaikytų politinę priklausomybę. Tai lemia naują makroekonominės politikos derinį, kurio kūrimo procese ypatingas vaidmuo tenka stiprioms, efektyviai ir demokratiniais pagrindais veikiančioms institucijoms. Šis procesas veikia ne tik visas ekonominės politikos sritis Europoje, bet ir išteklių, pajamų paskirstymo, ekonomikos augimo ir stabilumo procesus, taip pat darbo, gaminių, paslaugų ir finansų rinkas.

EPS Europoje buvo kuriama laipsniškai. Tuo skyrėsi nuo kitų pinigų sąjungų. Kaip teigia Bolle M., Jacobsen H.D. (2002), laipsniškas pinigų sąjungos kūrimas turi tam tikrų pavojų ir trūkumų. Pirmiausia, šiam būdui reikia ilgesnio laiko, nes šalies ekonomikos subjektai prie pakitusių prioritetų prisitaiko iš lėto, ūkiui pertvarkyti ir atlikti struktūrines reformas reikia tam tikro laiko. Antra, išlieka tikimybė, kad skirsis infliacijos lygiai, o dėl to šalyse gali nuolat būti kainų skirtumai, kurio padarinius – pramonės šakos gali prarasti galimybę konkuruoti. Taip pat teigiama, kad infliacijos mažėjimo procesą lėtina palūkanų aukštesnė nominali norma. Vilpišauskas R. (1999) papildo sakydamas, kad nustatytas valiutos kursas ir aukšta palūkanų norma gali paskatinti kapitalo trumpalaikes spekuliacines investicijas, kartu būtų didinamas pinigų kiekis ir apsunkinama šalies antiinfliacinė politika. Visa tai reiškia, kad pinigų sąjungų kūrimas yra sudėtingas procesas. Carlin W., Estrin S., Schaffer M., (1999) akcentuoja, kad norint, jog pinigų sąjunga veiktų kaip suderintas mechanizmas, reikia suvienodinti atskirų valstybių ekonomikas. Todėl šiuolaikinėje ekonomikoje pinigų sąjungą sėkmingai sudaryti galima tik laipsniškai, t.y. nustatant pereinamąjį laikotarpį, per kurį šalių ekonomikos turėtų būti suderinamos.

1986 metais buvo pasirašytas Europos bendrasis aktas, isigaliojęs 1987 m. liepos 1 d. Juo Europos ekonominės bendrijos valstybės patvirtino siekį iki 1992 m. sukurti bendros rinkos pagrindus ir panaikinti visus barjerus: fizinius, techninius ir finansinius, stabdančius Europos integracijos procesą (Čepaitienė N., Narbutienė N., 2002). Tačiau skirtingų valiutų egzistavimas bei valiutų rizika ir pinigų pervedimų sąnaudos kliudė kapitalui laisvai judėti Bendrijoje. Todėl iškilo būtinybė įvesti bendrą valiutą ir sukurti efektyvią atsiskaitymų sistemą, kuri leistų pašalinti anksčiau minėtas problemas bei sustiprinti Europos valstybių pozicijas pasaulyje.

Europos Komisijos pirmininkas **Žakas Deloras** buvo aktyvus EPS šalininkas (Junevičius A., 1999). Naudodamasis Europos Komisijos iniciatyvos teise ir aktyviai teikdamas siūlymus liberalizuoti finansų rinkas, jis kartu kvietė valstybes nares pripažinti stabilumo nepastovumą: šalys turėjo arba susitaikyti su valiutų kursų didesniu svyravimu, arba ryžtis pinigų tolesnei integracijai (Europos integracijos procesai).

Žako Deloro ataskaita Europos Vadovų Tarybai numatė, kad EPS kūrimo *pirmasis* – parengiamasis – *etapas* turėtų prasidėti 1990 m. liepos 1 d., kai beveik visi kapitalo judėjimo apribojimai tarp valstybių narių bus panaikinti ir truktų iki 1993 m. gruodžio 31 d. Abazorius D., Grušnienė N. (2000) parodo, kad šio etapo pagrindiniai tikslai buvo tokie:

- baigti bendros rinkos kūrimą, įskaitant kapitalo judėjimo tarp ES valstybių narių bei tarp ES valstybių narių ir trečiųjų šalių liberalizavimą;
- stiprinti integracijos procesus, laikantis konstitucinių rėmų;
- siekti ekonominės konvergencijos ir geresnio politikos koordinavimo tarp ES šalių.

Pirmajame etape buvo baigtas bendros rinkos kūrimo procesas (panaikinti visi barjerai), buvo sukurti ekonominės politikos konvergencijos ir koordinavimo rėmai, kurių pagrindą sudarė konvergencijos programos, parengtos atskirai kiekvienai valstybei.

1991 m. buvo sušaukta tarpvyriausybė konferencija, kurios metu aptarti EPS bei politinės sąjungos reikalai. Šios konferencijos rezultatas – 1992 m. vasario 7 d. Maastrichte pasirašyta ES sutartis. Vadovaujantis šia sutartimi, nuo 1993 m. sausio 1 d. buvo įkurta nauja politinė sąjunga, pavadinta **Europos Sąjunga**. Ji įkurta Europos Ekonominės Bendrijos pagrindu (Augimo link ES ekonomika). Maastrichto sutartyje nurodoma, kad Sąjungoje veikia viena bendra institucinė sistema. ES narėmis tapo visos 12 šalių, o vėliau prisijungė Austrija, Suomija ir Švedija. Maastrichto sutartis taip pat reglamentavo EPS kūrimo procesą, kuris parodytas 1 priede.

Antrasis etapas (nuo 1994 m. sausio 1 d. iki 1998 m. gruodžio 31 d.) – EPS pereinamasis etapas, kurio uždaviniai buvo (Veidenfeldas V., Veselsas V., 1997):

- įkurti instituciją, kurios pagrindu vėliau būtų formuojamas Europos centrinis bankas (ECB);
- suderinti ir kontroliuoti Maastrichto konvergencijos rodiklius.

Taip pat antrame etape buvo priimti teisės aktai, draudžiantys ES šalyse nacionalinių centrinių bankų pinigais finansuoti viešąjį sektorių. Centriniais bankams buvo uždrausta teikti paskolas valstybės išlaidoms finansuoti arba pirkti vyriausybės vertybinius popierius valstybės skolai finansuoti. Šie apribojimai buvo įvesti siekiant garantuoti nacionalinių centrinių bankų nepriklausomumą.

Trečiasis etapas (nuo 1999 m. sausio 1 d. iki 2002 m. liepos 1 d.) – EPS veiklos pradžia (Europos Tarybos rezoliucija dėl valiutų kurso mechanizmo įvedimo trečiajame Ekonominės ir pinigų sąjungos etape):

- bendros valiutos įvedimas ir nacionalinių valiutų panaikinimas;
- Europos centrinio banko ir Europos centrinių bankų sistemos veiklos pradžia;
- EPS plėtra ir stabilumo palaikymas.

Buvo numatyta, kad perėjimas prie bendros valiutos vyks trimis fazėmis (žr. 3 lentelę).

3 lentelė

Bendros valiutos įvedimo fazės

	A fazė	B fazė	C fazė
Data	nuo 1998 m. sausio 1 d. iki 1998 m. gruodžio 31 d.	nuo 1999 m. sausio 1 d. iki 2001 m. gruodžio 31 d.	nuo 2002 m. sausio 1 d. iki 2002 m. birželio 30 d.
Pagrindiniai bruožai	<ul style="list-style-type: none"> • Europos Sąjungos valstybių, 1999 m. tapsiančių ekonominės ir pinigų sąjungos narėmis, paskelbimas; • Europos centrinio banko įsteigimas; • eurų monetų ir banknotų pristatymas. 	<ul style="list-style-type: none"> • įvedama ekonominės ir pinigų sąjungos bendroji valiuta – euras. Nacionalinės valiutos nepanaikinamos, tačiau praranda savarankiškumą ir tampa paprasčiausia euro išraiška; • negrįžtamai nustatomi euro ir nacionalinių valiutų tarpusavio keitimo kursai; • prie euro pereina pinigų, kapitalo, valiutų ir tarpbankinė rinkos; • valstybių naujos skolos išreiškiamos eurais. 	<ul style="list-style-type: none"> • nacionalinės valiutos monetos ir banknotai išimami iš apyvartos; • eurais išreiškiami visi aktyvai ir visos atliekamos operacijos, o nacionalinės valiutos nustoja egzistavusios.

Šaltinis: Kropas St., Kropienė R. (2005). Europos pinigai. Vilnius: Lietuvos bankas.

Nepaisant to, kad EPS kūrimo etapuose rinkų dalyviai ir visuomenė buvo nusiteikę gana skeptiškai, ES vienuolikoje valstybių euras buvo įvestas gana sėkmingai. Taip pat buvo baiminamasi, kad tik kelios šalys gali pasiekti tinkamą konvergenciją. Kitos ES valstybės – Švedija ir Graikija – tapo EPS narėmis su laikina išimtimi neįsivesti euro. Buvo tikimasi, kad ateityje jos įsives eurą. Danija ir JK euro neįsivedė, nes taip balsavo šių šalių piliečiai per referendumą. Jos yra dvi vienintelės iš visos ES, neįsipareigojusios ateityje įsivesti eurą (Second report on the practical preparations for the future enlargement of the euro area).

De Grauwe P., Vanhanerbeke W. (1997) išsakė savo nuomonę, kad tokia padėtis gali didinti konfliktų ES galimybę ir ilgainiui sudaryti sąlygas dezintegracijos procesams.

ES visos valstybės narės yra įsipareigojusios vykdyti stabilią ekonominę politiką ir ją koordinuoti. Danija ir Graikija nutarė dalyvauti naujojoje pinigų sistemoje. Danijos kronai svyravimo ribos buvo nustatytos $\pm 2,25$ procento euro atžvilgiu, o Graikijos draimai – kur kas platesnės (± 15 proc.). Po metų, t.y. 2000 m. Graikija įsivedė eurą. Ji įvykdė Maastrichto konvergencijos kriterijų reikalavimus ir

trečiajame etape tapo EPS dvyliktą nare (Ekonominė ir pinigų sąjunga). Visų valstybių įstojimo į ES bei į EPS datos yra parodytos 2 priede.

Autoriai (Gale W.G., Orszag P.R., 2005; Afxentiou P.C., Serletis A., 1997) sutinka, kad EPS raida patvirtina sėkmės prielaidas – nuolatinį konvergencijos išlaikymą ir darbo užmokesčio lanksčios sistemos sukūrimą. Darbo užmokesčio sistema turi jautriai reaguoti į produktyvumo, konkurencingumo, pelningumo ir nedarbo lygio pokyčius ir taip kompensuoti valiutų kurso, kaip ekonominės politikos vykdymo priemonės, praradimą.

Nežiūrint į įvairių autorių išsakytą nuomonę, vyksta gana didelės diskusijos dėl šalių valiutų kursų suderinimo, dėl optimalios valiutų zonos (toliau – OVZ) teorijos. Mundell R. (1997) 1961 metais suformulavo ir paskelbė savo OVZ teoriją, už kurios išplėtojimą 1999 metais gavo Nobelio premiją ekonomikos srityje. Autorius teigė, kad valstybės, kurių ekonomika uždara, siauras gaminamos produkcijos asortimentas, nelanksti kainų ir atlyginimų sistema, nemobili darbo ir kapitalo sistema, neturėtų jungtis į pinigų sąjungą.

Tuo tarpu Bayomi T. ir Eichengreen B. (1992) teigė, kad atsakyti, ar Europos šalys atitinka OVZ kriterijus (kapitalo ir darbo mobilumą, darbo užmokesčio ir kainų lankstumą, prekybos atvirumą bei produktų įvairovę – Pantola N., 1998), yra labai sudėtinga, nes ES šalys yra skirtingos, tačiau, ar šių šalių skirtumai yra pakankamai reikšmingi dėl jungimosi į EPS? Todėl Bayomi T. ir Eichengreen B. (1992) sukūrė ir patikrino regionų nedarbo skirtumų modelius ES ir JAV. Jie apskaičiavo greitį, kuriuo vienas regionas, kuriame yra didesnis nedarbo lygis, artėja prie bendro ES nedarbo lygio vidurkio, ir palygino gautus rezultatus su duomenimis, kuriuo JAV regionų nedarbo lygiai artėja prie JAV vidurkio. Gauti palyginimo rezultatai leido daryti išvadą, kad JAV regionuose nedarbo lygiai artėja 20 proc. greičiau nei ES šalių regionų nedarbo lygiai. Tai sąlygojo kalbos barjerai, užsieniečių diskriminavimas, nevysiškai suvienodintos socialinės apsaugos ir garantijų sąlygos, skirtingi kvalifikaciniai reikalavimai.

De Grauwe P. ir Vanhanerbeke W. (1999) pritarė Bayomi T. ir Eichengreen B. tyrimo metu gautiems rezultatams, tik jie pagilino šį tyrimą ir nustatė, kad tarpregioninis darbuotojų mobilumas ES yra didesnis šiaurės šalyse (Vokietijoje, JK, Prancūzijoje ir kt.) negu pietų (Ispanijoje, Italijoje ir kt.). Taigi, anot autorių (Bayomi T., Eichengreen B., 1992; De Grauwe P., Vanhanerbeke W., 1999), ES mažiau atitinka OVZ kriterijus negu JAV dėl to, kad ES mažesnis gamybos veiksmų (darbo ir kapitalo) mobilumas, didesni šalių valiutų kursų svyravimai ir lėčiau veikia prisitaikymo prie staigių pokyčių mechanizmas. Tačiau, nežiūrint į tai, ES šalių ekonomikos struktūra sparčiai kinta dėl EPS kūrimo, šalių tarpusavio integracija spačiai auga.

Daugelis ekonomistų sutinka, jog pinigų sąjungos sukūrimas reiškia naudą tarpusavio prekybai, verslui. Pavyzdžiui, I. Angeloni ir L. Dedola (1999) teigia, kad pinigų sąjunga – tai mažesnės sandorių sąnaudos ir santykinis kainų skaidrumas dalyvaujančiose valstybėse. B. Winkler (1996) išskiria vadinamąjį verslo aplinkos stabilizavimą, susijusį su valiutų kursų svyravimo keliamos rizikos panaikinimu. Tačiau bendrai sutariama, kad visa tai gali turėti prekybos sukūrimo efektą.

Kita vertus, nepaisant monetarinės integracijos privalumų, būtina atkreipti dėmesį ir į galimus neigiamus monetarinės integracijos proceso padarinius, kurie susiję su pinigų politikos, kaip vienos iš pagrindinių nacionalinės makroekonominės politikos priemonių, atsisakymu. I. Angeloni ir L. Dedola (1999) nuomone, galimybės vykdyti nepriklausomą pinigų politiką praradimas dalyvaujančioms valstybėms gali sukelti problemų asimetrinių ekonominių šokų atveju. Pavyzdžiui, pinigų sąjungos valstybės susiduria su vienodais ekonominiais sunkumais. Tačiau, jei valstybės kenčia nuo nevienodų (savo prigimtimi ir intensyvumu) ekonominių šokų centralizuotai vykdoma pinigų politika gali būti tinkamas pasirinkimas tik tokiu atveju, jei valstybės atitinka visas OVZ sąlygas.

Kuriant EPS, Europoje nebuvo laikomasi griežtų šios teorijos rėmų. Nemaža dalis ekonomistų, remdamiesi OVZ teorijos argumentais, teigė, kad monetarinės integracijos projektas Europoje yra pasmerktas žlugti, nes ES tiesiog neatitinka OVZ kriterijų. Vienas iš pirmųjų tokius argumentus išdėstė M. Feldstein (1997), išskyręs tris kliūtis ES, vis dar trukdančias jai tapti OVZ:

1. Nepakankamas ES valstybių ekonominių sistemų homogeniškumas, kurį rodo dideli BVP ir užsienio prekybos struktūros pokyčiai;
2. Nepakankamas darbo užmokesčio ir kainų lankstumas;
3. ES negali pasigirti pakankamu darbuotojų mobilumu, ir tai yra susiję su kultūrinių veiksnių poveikiu.

Nepaisant tokio pesimizmo, EPS Europoje funkcionuoja. Tai skatino tam tikra prasme peržiūrėti OVZ teorijos teiginius, taikant juos EPS kūrimui Europoje aiškinti.

Vienas iš tokių autorių yra B. Winkler (1996), kurio nuomone, neužtenka teigti, kad valstybių grupė netenkina OVZ prielaidų ir todėl jų sukurtos pinigų sąjungos funkcionavimo sąnaudos bus didesnės už naudą. Būtina atsižvelgti ir į tai, jog sukūrusios pinigų sąjungą valstybės toliau aktyviai plėtos tarpusavio santykius ir pamažu vis labiau patenkins OVZ sąlygas. Tuo labiau, kad konvergencija vargu ar gali būti apibrėžta kaip baigtinis kintamasis.

Anot B. Winkler (1996), valstybių grupė, neatitinkanti OVZ kriterijų, taip pat gali imtis kurti pinigų sąjungą, siekdama spręsti patikimumo problemą, kurios svarbą akcentuoja ir P. de Grauwe. Taip

atsitinka, jei pinigų sąjungą pasirengusios kurti valstybės, kurių nominalūs ekonominio vystymosi rodikliai gerokai skiriasi.

Pripažįstant faktą, jog ekonominės politikos funkcijos išlieka nacionalinių valstybių kompetencijoje, finansiniai stimulai ES biudžete galėtų paskatinti Lisabonos procesą² ir sustiprinti ES ekonomikos konkurencingumą. Tsoukalis L. (2003) pabrėžia, kad protingai naudojamas perskirstymas galėtų palengvinti neturtingesnių šalių ir regionų vidinius pasikeitimus ir naujoms valstybėms narėms padėtų greičiau tapti tikrai europietiško lygio valstybėmis, ir tokiu būdu ES taptų OVZ.

Apibendrinant galima konstatuoti, kad kurdama bendrą valiutą, ES išgyveno gan ilgą ir sudėtingą procesą. Reikalavimai ir sąlygos buvo suformuoti ir išbandyti praktikoje, dėl jų yra pasiektas bendras šalių sutarimas. Köhler H., Wes M. (1999) išskiria tokius prisijungimo prie EPS etapus:

- 1) laikotarpis iki stojimo;
- 2) stojamasis laikotarpis, tapus ES nare, kai rengiamasi įvesti bendrą valiutą;
- 3) euro įvedimo etapas.

Iki stojimo šalys vykdo ekonomines reformas, kad galėtų įvykdyti konvergencijos principą ir tokiu būdu išspręsti politinės ekonomijos problemas (Europe). Šalys taip pat pritaiko EPS teisinius pagrindus prie nacionalinių teisinių sistemų. Europos Bendrijos Sutartyje numatyta, jog draudžiama tiesiogiai finansuoti ūkį centrinio banko lėšomis arba atskiriems ūkio subjektams privileijuotai naudotis kredito ištekliais. Taip pat suvienodinamas centrinio banko statusas, suteikiant jam reikalingas galias, įskaitant monetarinę nepriklausomybę ir tikslą siekti stabilių kainų, bei konsultavimo teisę. Grušnienė N. (1998) pritaria tokiems teiginiams, tik akcentuoja, kad tai būtina atlikti laikotarpiu iki stojimo į ES.

Stojamuoju laikotarpiu šalys, anot Afxentiou P.C. (1998), tampa vienos rinkos dalyvėmis bei EPS dalimi, tačiau neturi vieningos valiutos. Todėl šalių tikslas yra įvykdyti ES sutarties sąlygas:

- siekti EPS tikslų;
- vykdyti valiutos kurso politiką, kuri palaikytų žemas palūkanų normas, taip pat galimas šalių dalyvavimas VKM II;
- laikytis ekonominės politikos koordinuojant veiksmus su kitomis šalimis narėmis;
- vengti tokio valstybės biudžeto deficito, kuris neatitiktų nustatyto reikalavimo;
- siekti pažangos ir atitikti visus Maastrichto sutartyje nurodytus konvergencijos kriterijus.

Rakauskienė O.G. (2006) sutinka, jog kai yra patenkinti bendrosios valiutos įvedimo reikalavimai ir pasiektas kuo didesnis ir pastovus konvergencijos laipsnis, šalys gali dalyvauti euro zonoje. Tuo

---

² Lisabonos procesas – procesas, kurio metu ES konkuruoja su pagrindiniais pasaulio veikėjais tam, kad taptų „konkurencingiausia ir dinamiškiausia pasaulyje žiniomis pagrįsta ekonomika, kuri pajėgia tvariai vystytis, kurti daugiau geresnių darbo vietų ir geresnę socialinę sanglaudą“.

tarpu McKinnon R. (1963) pabrėžia, kad minėtų etapų negalima išskirti. Jie tarpusavyje priklausomi, glaudžiai susiję ir sudaro vientiso, į stojimą ir konvergenciją orientuoto nuolatinio proceso visumą. Taigi tik nuolatinis konvergencijos politikos derinimas gali užtikrinti sėkmingą įsijungimą ateityje į euro zoną ir konvergencijos kriterijų atitikimą.

1.4. Euro, tarptautinės mokėjimo priemonės, reikšmė ekonominei konvergencijai

Euro įvedimas skatina monetarinės sistemos pokyčius, kurie turėtų įvykti pereinant prie dviašės sistemos. Anot Afxentiou P.C., Serletis A. (2000b), euras tampa antra pasaulio valiuta po JAV dolerio pagal tokius kriterijus: ekonomikos dydis, stiprumas, stabilumas ir nepriklausomybė nuo išorinių trukdžių, pasaulinė prekyba, valiutų kursų kontrolės vengimas, kapitalo rinkų platumas ir likvidumas.

Portes R. (2001), papildydamas Afxentiou P.C., Serletis A. nuomonę, pripažįsta, kad euro įvedimas nekeičia tarptautinio plaukiojančių valiutų kursų režimo, kurį formuoja įvairūs veiksniai: pinigų politikos tendencijos pirmiausia siekti vidaus tikslų, didesnis pagrindinių šalių ekonomikos dydžių balansas, kapitalo judėjimo liberalizavimas, didėjantis rinkų vaidmuo ir jų dereguliacija, technologijų teikiama nauda.

Ganusauskas T. (2001) pabrėžia, kad tarptautinės valiutos naudojimas suteikia didelių privalumų siekiant ekonominės konvergencijos, tačiau gali komplikuoti pinigų politiką. Jeigu didelė valiutos dalis cirkuliuoja už šalies ribų, tam tikrais atvejais tai gali būti pinigų paklausos nestabilumo šaltinis.

Tačiau nežiūrint į tokius pastebėjimus, Petrauskas D. (2005) išskiria tokius **privalumus**, kuriuos šaliai suteikia tarptautinės valiutos naudojimas:

- svarbiausias naudos realizavimo kanalas yra teigiamas prekybos plėtros poveikis. Euro įvedimas ES valstybėse narėse lemia BVP padidėjimą;
- kita nauda pasireiškia tuo, jog mažėja palūkanų realios normos ir pinigų pervedimo išlaidos bei suteikiama apsauga nuo galimų „šokų“ finansų rinkose;
- galimybė aktyviai atstovauti šalies ekonominiams interesams, dalyvauti ES ir tarptautiniame dialoge ir daryti įtakos priimant svarbiausius ES ekonominius sprendimus.

Kartais Lietuvoje galima išgirsti tokių nuomonių, kad neverta skubėti prisijungti prie euro zonos dėl to, jog reikės laikytis biudžeto deficito griežtesnių reikalavimų. Teigiama, kad tokia „nauda“ labai trumpalaikė, o ilgesnio laikotarpio perspektyvoje tektų susidurti su vis didėjančiu spaudimu išdui. Kuodis (2006) teigia, kad reikėtų stengtis kuo greičiau įsivesti eurą, nes euro įvedimo lūkesčių nauda,

pasireiškianti žemomis palūkanų normomis ir verslui palankia aplinka, gali nelauktai virsti išlaidomis, jei euro įvedimo data būtų atidėta.

Tačiau, anot Auštrevičiaus P. (2006), atsakymas dėl Lietuvos narystės EPS datos slypi infliacijoje, nes labai auga ES parama Lietuvai, o ji ir didina infliacijos lygį. Rakauskienė O. G. (2006) pastebi, kad kalbant apie Lietuvą, dar reikia labai daug ką nuveikti kuriant ir viešųjų finansų apskaitos, valdymo ir stebėsenos vientisą sistemą, siekiant cikliško patikslinto konsoliduoto Vyriausybės biudžeto subalansavimo. Net Pasaulio Bankas pabrėžia, jog nuo 1999 metų šioje srityje pasiekta didžiulė pažanga, ypač turint galvoje situaciją, kurioje Lietuva buvo atsidūrusi po krizės Rusijoje. Krizė išryškino izdo politikos problemas, kurios kaupėsi metų metus. Nepagrįstas garantijų suteikimas skolinimuisi užsienyje, ekspansinė biudžeto politika, restitucijos ir indėlių kompensavimo įsipareigojimų priėmimas nulėmė būtinumą pakartotinai įgyvendinti stabilizavimo priemones (The World Bank's World Development Report, 2002).

Tačiau nežiūrint į tai, reikėtų nepamiršti, kad pagrindinis siekis neturėtų būti vien tik euro įvedimas, bet ir makroekonomikos stabilumo užtikrinimas. Įsijungimo į euro zoną naudos realizavimo mechanizmas atsispindi 3 priede.

Euro pirmųjų funkcionavimo metų patirtis, kaip pastebi Šarkinas R. (2005), parodė, kad euras neabejotinai tapo veiksniumi, kuris stabilizavo palūkanų, kainų ir valiutų svyravimą globalinėje ekonomikos aplinkoje. Euro zonos šalys sukūrė ir įgyvendino biudžeto politikos tarpusavio priežiūros ir koordinavimo mechanizmą, kuris apėmė ir kitas ekonominės bei struktūrinės politikos koordinavimo sritis. Euro įvedimas paskatino finansų rinkos plėtrą. Dėl jos daugiau dalyvių galėjo pasinaudoti didesniu finansinių priemonių sąrašu.

Dubauskas G. (2001), oponuojantis anksčiau įvairių autorių išsakytą nuomonę apie euro privalumus, teigia, kad, naudodama tarptautinę valiutą, šalis susiduria ir su **nuostoliais**, kadangi dėl preferencijų (pirmenybių) pasikeitimo gali susidaryti dideli kapitalo srautai ir sumažėti gebėjimas kontroliuoti pinigų bazę. Taigi svarbus tampa pagrindinių pasaulio valiutų kursų tarpusavio koordinavimas.

Labai svarbi priemonė yra kiek įmonoma labiau aproboti biudžeto deficito dydį ir sustiprinti ES institucijų pastangas, siekiant riboti monopolistų veiksmus nepagrįstai padidinti administraciniu būdu reguliuojamas kainas. Šią riziką taip pat didina vadinamasis **Balassa – Samuelsono efektas**, kuris pasireiškia dėl to, jog produktyvumo augimas atviruose sektoriuose yra spartesnis negu uždaruose, nes jie pritraukia daugiau technologijoms imlių užsienio investicijų. Balasa – Samuelsono efekto poveikis pasireiškia ir tuo, kad jis didina vidinę infliaciją ir galiausiai lemia šalių infliacijos skirtumus.

Anot finansų analitiko, SEB Vilniaus banko prezidento patarėjo Nausėdos G. (2006), Maastrichto sutarties konvergencijos kriterijai buvo sukurti daugiau kaip prieš 15 metų ir yra „moralškai pasenę“. Vienas iš metodologinių infliacijos kriterijaus trūkumų yra tas, kad neatsižvelgiama į ES šalyse veikiančią vadinamąją Balassa – Samuelsono efektą. Tačiau Lietuvos banko Ekonomikos departamento direktorius Kuodis R. (2005) prieštarauja tokiai nuomonei teigdamas, kad Balassa – Samuelsono efekto baimė Lietuvoje gan perdėta. Lietuvoje šis efektas vos juntamas, jis neturi didesnės įtakos infliacijos lygio pasikeitimui.

Taip pat galima pabrėžti, kad labai svarbų vaidmenį dėl euro įvedimo atlieka ir psichologiniai veiksniai. Vienas iš tokių veiksnių yra tam tikras susirūpinimas galimu kainų padidėjimu, susijusiu su euro įvedimu. Todėl turėtų būti įgyvendinamos tam tikros priemonės, siekiant išvengti laikino manipuliavimo paslaugų ir prekių kainomis. Netgi Edmundas Phelpsas, 2006 m. Nobelio premijos laureatas, pripažino, kad infliacija priklauso ne tik nuo nedarbo, bet ir nuo įmonių bei darbuotojų prognozių, lūkesčių, kad kainos ir darbo užmokesčiai didės (Zhalilo Y. A., 1998). Phelpsas E. suformulavo pirmą modelį, kuris tapo žinomas kaip „lūkesčiais papildyta Philipso kreivė“ (angl. *expectations augmented Phillips curve*). Šis modelis aiškina, kad esant tam tikram nedarbo lygiui, laukiamos infliacijos padidėjimas 1 procentiniu punktu sąlygoja dabartinės infliacijos padidėjimą 1 procentiniu punktu (Giles Ch., 2006).

Ekonominėje teorijoje išskiriamos trys pagrindinės pinigų funkcijos: apskaitos arba vertės mato, mainų ir taupymo. Šios funkcijos parodytos 4 lentelėje. Pabrėžiama, kad valiutos terminas naudojamas pinigų funkcijoms apibrėžti, kada pastarieji naudojami už šalies, išleidusios pinigus, ribų.

4 lentelė

Tarptautinės valiutos funkcijos

Funkcija	Privatusis sektorius	Valstybinis sektorius
Apskaitos (vertės) mato vienetas	<ol style="list-style-type: none"> 1. Prekybiniai įsipareigojimai 2. Tarptautinės finansinės operacijos 3. Kainų indeksai tarptautinėse rinkose 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Keitimo kursų sąryšis
Mainų priemonė	<ol style="list-style-type: none"> 1. Atsiskaitymai pagal prekybinius ir finansinius įsipareigojimus 2. Dominuojanti valiuta 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Intervencijos užsienio valiutų rinkose 2. Oficialūs finansiniai srautai
Taupymo priemonė	<ol style="list-style-type: none"> 1. Finansinių instrumentų denominavimas 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Užsienio atsargų denominavimas

Šaltinis: Kropas, St., Kropienė, R. (2005). Europos pinigai. Vilnius: Lietuvos bankas.

Funkcija, kaip **vertės mato vienetas**, reiškiasi tarptautinės prekybos atsiskaitymuose ir naudojant kitų šalių piniginius vienetus kaip bazinę valiutą. Valiutos kursas fiksuojamas bazinės valiutos kurso

atžvilgiu siekiant minimizuoti kursų riziką ir stabilizuoti infliaciją. Bazinės valiutos pasirinkimas priklauso nuo prekybinių ir finansinių ryšių su bazinės valiutos šalimi svarbos bei nuo bazinės valiutos stabilumo (Kropas St., Kropienė R., 2005).

Valiutos kaip **mainų priemonės** vaidmuo tiesiogiai susijęs su apskaitos (vertės mato) funkcija, nes sandoriai dažniausiai vykdomi ta valiuta, kuria įtraukiami į apskaitą (Kropas St., Kropienė R., 2005). JAV doleris yra svarbiausia tarptautinių sandorių valiuta. Beveik visa pasaulinė prekyba, kurioje neatsiskaitoma eksporto arba importo šalies valiuta, išreiškiama doleriais, jiems tenka apie pusė pasaulio prekybos atsiskaitymų.

Kokia valiuta pasirenkama tarptautinėje prekyboje priklauso nuo to, kaip lengvai valiuta gali būti perkama ir parduodama rinkose, kokios pervedimo sąnaudos, kaip laisvai ja disponuojama kitose, neprekybinėse organizacijose. Eurais, šiuo atveju, atitinka visus šiuos kriterijus ir jo naudojimas pasaulyje palaipsniui didėja, ypač prekyboje su euro zonos šalimis.

Kokie pinigai bus naudojami kaip **taupymo priemonė**, labiausiai priklauso nuo privačių investuotojų ir valstybinių atsargų valdytojų noro laikyti aktyvuose atsargose tam tikra valiuta (Kuodis R., 2005).

Apibendrinant tarptautinio euro vaidmens pokyčio apžvalgą, reikėtų pabrėžti, kad kartu su neabejotina nauda, kurią teikia tarptautinis šios valiutos paplitimas, šalys gali turėti dėl to reiškinio atsiradusių problemų ir tam tikrų makroekonominių sunkumų, susijusių su staigiais trumpalaikio kapitalo nutekėjimais. Nors ECB ir Eurosystema ne kartą oficialiai yra pažymėję, kad laikosi neutralios pozicijos, t.y. nei draudžia, nei skatina naudoti eurą tarptautiniu mastu, dauguma politikų vis dėlto sieja tam tikrus lūkesčius su galimybėmis gauti vadinamąsias papildomas pajamas, kurias teikia senjoražas (Almunija Ch., 2006; Gerasimavičius V., 2007). Tačiau tokios galimybės istoriškai yra susijusios su šalies karine galia ir tos šalies vaidmeniu pasaulyje.

Išanalizavus ekonominės konvergencijos teorinius aspektus bei šalių integraciją į EPS, pastebima, kad įvairūs autoriai (Sadauskas K., 2007; Vaikutis V., Girgždienė V., 2006; Tsionas E.G., 2000; Burda M., Wyplosz Ch., 1993; Wonnacott P., Wonnacott R., 1994) dažnai diskutuoja apie konvergencijos sąvokos supratimą, rodiklių, skirtų įvertinti ekonominę konvergenciją šalyje, laikymosi aspektus. Tačiau beveik visur teigiama, kad konvergencija – tai ekonominis suartėjimas, t.y. valstybės narės, norinčios įsivesti eurą, ekonomikos įvertinimas pagal Maastrichto sutartyje nurodytus ekonominės konvergencijos kriterijus. Konvergencijos kriterijai, kuriuos turi vykdyti valstybės, siekiančios įstoti į EPS, yra: kainų ir valiutos kurso stabilumas, fiskalinės raidos, kuri apima valdžios sektoriaus biudžeto deficitą ir skolą, tvarumas bei ilgalaikių palūkanų normų raida.

Nors šie penki konvergencijos kriterijai buvo svarbiausi sprendžiant apie šalies galimybes tapti EPS nare, tačiau būtina atsižvelgti ir į rinkos integracijos laipsnį, mokėjimų balansą ir plėtros tendencijas, darbo kainos kitimo tendencijas bei kitus ekonominius rodiklius – nedarbo lygį, BVP, tenkantį vienam gyventojui, ir pan. Apibendrinant, privalu atsižvelgti į viską, kas leidžia daryti išvadą apie šalies gebėjimą ateityje atitikti konvergencijos kriterijus. Šitaip pabrėžiama būtinybė atitikti reikalavimus ne tik tam tikrą laiką, o ilgesnį laikotarpį.

2. LIETUVOS ATITIKTIES KONVERGENCIJOS KRITERIJAMS ĮVERTINIMAS ES ŠALIŲ KONTEKSTE 1998-2007 m. BEI PERSPEKTYVŲ NUMATYMAS

Analizuojant Lietuvos atitikimą konvergencijos kriterijams 1998-2007 m. ES šalių kontekste, šiame skyriuje detalai yra išnagrinėtas Lietuvos ekonominės konvergencijos tvarumas. Lietuvos ekonomika apžvelgiama įvertinant ne tik praeities duomenis, bet atsižvelgiama ir į ateities perspektyvą. Ypatingas dėmesys kreipiamas į tai, kad palanki ekonomikos raida iš esmės priklauso nuo tinkamų ir ilgalaikių ekonominės politikos priemonių, naudojamų sprendžiant esamas ir būsimas problemas.

Kadangi svarbiausias kriterijų tikslas yra užtikrinti, jog euro zonoje galėtų dalyvauti tik tos valstybės narės, kurių ekonominė būklė yra palanki palaikyti kainų stabilumą ir euro zonos vientisumą, todėl Lietuvos rodikliai yra palyginami su kitomis ES šalimis, išanalizuojamos šių rodiklių kitimo priežastys ir dar kartą patvirtinamas faktas, kad konvergencija turi būti ilgalaikė, o ne tik tam tikru momentu.

2.1. Mastrichto konvergencijos kriterijų laikymosi Lietuvoje ir kitose ES valstybėse lyginamoji analizė

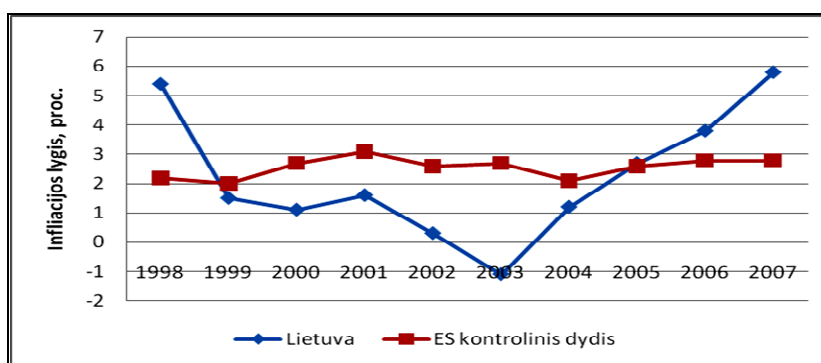
Šiame poskyryje yra atlikta Mastrichto konvergencijos kriterijų laikymosi Lietuvoje ir kitose ES valstybėse lyginamoji analizė. Analizei atlikti buvo remtasi įvairių autorių nuomonėmis, atliktais tyrimais, LR Vyriausybės bei ECB pranešimais apie šalių atitikimą konvergencijos kriterijams ir pan. Apibendrinant galima teigti, kad daugiausia buvo remtasi LR Vyriausybės, ECB, Lietuvos banko, SEB banko, LLRI ir kt. atliktomis makroekonominėmis studijomis, o analizėje pateikti duomenys yra paimti iš Statistikos departamento, Eurostat duomenų bazės, Finansų ministerijos.

2.1.1. Kainų stabilumo ir jį lemiančių veiksnių analizė

Vienas iš konvergencijos kriterijų yra griežtas kainų stabilumas, kuris apskaičiuojamas pagal SVKI. Kaip teorinėje dalyje buvo pabrėžta, infliacija negali būti didesnė už trijų ES valstybių narių, turinčių žemiausią infliacijos lygį, infliacijos vidurkį daugiau kaip 1,5 procentinio punkto. Naujosios ES valstybės narės yra sunku vykdyti kainų stabilumo kriterijų. Kalbėdamas apie Lietuvos

situaciją, Lietuvos centrinio banko valdybos pirmininkas R. Šarkinas (2005) pastebi, kad fiksuoto lito kurso sistema gali sudaryti sąlygas sumažinti infliacijos lygį, tačiau auganti ekonomika, nuo 2004 m. prasidėjęs pasaulinės naftos kainos augimas, maisto produktų kainų didėjimas ir su stojimu į ES susijusių administruojamų kainų (elektros, dujų, centr. šildymo, transporto ir kt.) ir netiesioginių mokesčių pokyčiai sudarė palankias sąlygas Lietuvos infliacijos lygio didėjimui.

Lietuvos infliacijos ir ES kontrolinio infliacijos rodiklio duomenys 1998 – 2007 m. pateikti 2 paveiksle.

2 pav. Lietuvos SVKI pagrindu apskaičiuota infliacija ir ES kontrolinis dydis 1998 – 2007 m., proc.

Šaltiniai: Inflation rate [žiūrėta 2007-07-11]. Prieiga per internetą:

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996_39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detaillre_f&language=en&product=SDI_MAIN&root=SDI_MAIN/sdi/sdi_ed/sdi_ed_inv/sdi_ed1160>; ES valstybių narių metinė infliacija pagal SVKI [žiūrėta 2008-02-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.lb.lt/lt/euras/konvergencija.htm#infl>>.

Pirmaisiais pereinamojo laikotarpio po nepriklausomybės metais infliacija Lietuvoje buvo triženklė. 1993 m. įvedus litą, buvo nuslopinta infliacija ir stabilizuotas valiutų keitimo kursas. 1997 m. infliacija nukrito iki vienaženklio skaičiaus lygio ir keletą metų toliau mažėjo. Iki to laiko dėl pereinamojo laikotarpio augančios administruojamos kainos nukrito, o spartus našumo augimas ir nuolatinis nominalaus efektyviojo valiutos kurso augimas dėl bazinės valiutos kurso augimo tendencijų (iš pradžių USD, vėliau EUR) per keletą ateinančių metų taip pat padėjo sumažinti infliaciją.

Nuo 1999 m. iki 2004 m. SVKI pagrindu apskaičiuota infliacija Lietuvoje buvo mažesnė nei 2 proc. (žr. 4 priedą). Nuo 2002 m. iki 2003 m. vartotojų kainos kasmet mažėjo iš dalies dėl bazinės valiutos pakeitimo ir lito susiejimo su euru 2002 m. pradžioje. Po to infliacijos lygis tapo teigiamas, kasmet jis didėdavo iki maždaug 3 proc. punktų. Infliacijos lygis nuo 2004 m. tapo teigiamas dėl keleto veiksnių: išlaidų darbo užmokesčiui padidėjimo, smarkaus neperdirbto maisto kainų augimo, kuris iš dalies susijęs su kainų arbitražu, nes narystė ES sukūrė sąlygas maisto kainų konvergencijai, netiesioginių mokesčių ir administruojamų kainų padidėjimo ir aukštesnių energijos kainų poveikio (Komisijos pranešimas. 2006 m. Lietuvos konvergencijos ataskaita).

SVKI augimą nuo 2005 m. galima paaiškinti išoriniais veiksniais: išaugusiomis naftos kainomis, o nuo 2006 m. sausio 1 d. smarkiai – beveik 40 proc. – padidėjo gamtinių dujų importo kainos. Dėl to buvo pasiektas dujų, naudojamų maisto gamybai ir tiesioginiam šildymui, kainų pikas, kuris maždaug 0,1 procentinio punkto padidino 2006 m. infliaciją. Tačiau pagrindinis išaugusių dujų importo kainų poveikis pasireiškė vėliau dėl reguliuojamų decentralizuoto šildymo kainų koregavimo.

Pagal 2 pav. duomenis taip pat galima teigti, kad jau 2005 metais 2,7 proc. infliacija Lietuvoje 0,1 proc. punktu viršijo kontrolinį ES konvergencijos rodiklį, nors infliacija, palyginus su kaimyninėmis šalimis buvo mažiausia (atitinkamai Latvijoje 6,3 proc. ir Estijoje 2,8 proc.). 2006 m. viršytas infliacijos rodiklis sužlugdė Lietuvos planus nuo 2007 sausio 1 d. įsivesti eurą, todėl Lietuvos banko valdybos narys V. Geralavičius (2007), kai išgirdo EK įvertinimą, teigė, kad toks įvertinimas yra neteisingas, nes iki 2005 m. Lietuvoje buvo pavykę infliaciją suvaldyti ir, mokslininkų Carlin W., Estrin S., Scaffer M. (2005) nuomone, rodėsi, kad Lietuvai nebuvo kilusios didelės problemos dėl euro įsivedimo.

Komentuodamas Lietuvos infliacijos šuolį pastaraisiais metais, EK narys C. Almunija (2006) savo kalboje pabrėžė, kad infliacijos didėjimą galima sustabdyti didinant darbo našumą ir stengiantis, kad darbo užmokesčio didėjimas labiau atitiktų darbo našumo augimą. Darbo užmokesčio ir darbo našumo didėjimo tempai Lietuvoje 1998-2006 m. laikotarpiu parodyti 5 lentelėje.

5 lentelė

Darbo užmokesčio ir darbo našumo augimo tempai Lietuvoje, proc.

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Darbo našumo augimo tempai, palyginti su ankstesniaisiais metais, proc.	5,2	3,9	1,6	11,8	4,8	8,9	6,0	1,9	6,7
Darbo užmokesčio augimo tempai, palyginti su ankstesniaisiais metais, proc.	19,5	6,2	-1,7	1,2	3,2	5,8	7,2	11,0	17,2

Šaltiniai: autorės sudaryta, remiantis Labour productivity per hour worked - % change over previous year [žiūrėta 2008-05-07]. Prieiga per internetą: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsdec310>; Vidutinis mėnesinis darbo užmokestis ir indeksai 1997-2007 m. [žiūrėta 2008-05-07]. Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1775>.

Lentelės duomenys patvirtina faktą, kad nuo 2004 m. darbo užmokestis Lietuvoje augo daug sparčiau už darbo našumą, todėl tai sudarė sąlygas infliacijai didėti. Kaip pastebi autorius Čičinskas J. (2006), ne tik darbo užmokestis, bet ir įmonės pelnas turi didėti tokiais tempais, kokiais didėja darbo našumas. Tačiau Lietuvoje yra priešingas procesas. Atlaikant spaudimą dėl konkurencinių kainų, Lietuvai reikėtų racionaliau panaudoti ES struktūrinių fondų lėšas, daugiau investuojant į mokslą, technologinę pažangą, žmogiškąjį kapitalą (2006 m. moksliniams tyrimams verslininkai teskyrė 0,16 proc. lėšų; taip pat pastebimas nedidelis šalies mokslo finansavimas: 2006 m. jis tesiekė 0,76 proc.

BVP, tuo tarpu ES vidurkis siekia apie 3 proc.), ir taip padidinti bendrąją pasiūlą ilguoju laikotarpiu žymiai nepakeliant kainų (Misevičius V., 2006).

Vyriausybės vykdoma mokesčių politika nuosekliai mažinant mokesčius skatina vartojimo augimą, tokiu būdu ir infliacijos didėjimą. Tačiau mokesčių mažinimas didina darbo našumą, darbinį aktyvumą ir investicijas. Todėl, norint palaikyti nedidelį ir stabilų infliacijos tempą, reikia labiau didinti darbo našumą.

Taip pat pastebima, kad ankstesniais metais į spartesnius darbo užmokesčio augimo tempus, palyginus su darbo našumo augimu, nebuvo atsižvelgta, todėl Lietuvai buvo priimtas sprendimas neleisti įsivesti euro nuo 2007 m. sausio 1 d., nes Lietuva neįvykdė kainų stabilumo kriterijaus. Finansų analitikas, SEB Vilniaus banko prezidento patarėjas G. Nausėda (2006) mano, kad pirmiausia šalys turi išspręsti savo vidines problemas, o tik tada galvoti apie euro įvedimą. Lietuvos Banko Ekonomikos departamento direktorius R. Kuodis pabrėžė, kad vertinimo metu pagrindinė problema buvo ta, kad „trūko tvarumo, nes buvo aiškūs infliaciją didinsiantys veiksniai“ (Staniulytė T., 2007).

Taigi galima pastebėti, kad svarbiausios priežastys, dėl kurių infliacija sparčiai pradėjo didėti ir jau 2007 m. buvo užfiksuota net 5,8 proc. infliacija, buvo ne tik visų prekių kainų didėjimas, bet ir darbo užmokesčio padidėjimas, sąlygotas emigracijos, statybų sektoriaus spartus vystymasis, gyventojų pajamų mokesčio mažėjimas (nuo 33 iki 27 proc., o nuo 2008 m. sausio 1 d. jis sudarys 24 proc.), kuris paskatino vartotojų perkamosios galios didėjimą, taip pat intensyvus Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų panaudojimas, rublinių indėlių grąžinimas.

Infliacijos lygio prognozė 2008-2011 metams. Dažniausiai ateities laikotarpio infliacijos lygis priklauso nuo dabartinio laikotarpio infliacijos lygio, ciklinio nedarbo ir pasiūlos šokų. Lietuvoje infliacijos tempai, kaip buvo išanalizuota, kito nepastoviai. Galima pastebėti, kad bendras kainų lygis kinta dėl daugybės priežasčių ir, siekiant pristabdyti infliaciją, reikia vertinti jos ryšį su daugeliu makroekonominių parametrų (pvz., nedarbo lygiu, darbo užmokesčiu, valstybės biudžetu, palūkanų norma, mokesčiais, konkurencija šalyje ir pan.). Kitais žodžiais tariant, perspektyvinis infliacijos prognozės numatymas gali būti labai platus. Tai gali būti ne tik analizė ar prognozavimas, bet visos ekonominės politikos ir strategijos formavimas. Kadangi infliacijos tempai labiausiai priklauso nuo Vyriausybės ir šalies centrinio banko vykdomos politikos (atmetus išorinius sunkiau prognozuojamus veiksnius – staigius naftos kainų šokus, gamtines stichijas, terorizmo išpuolius karus ir pan.), **infliacijos prognozę** bandyta numatyti atsižvelgiant ne tik į vidutinį absoliutinį padidėjimą, bet ir į atliktas įvairių analitikų prognozes. Lietuvos infliacijos lygio bei nustatyto infliacijos kriterijaus

(kitoms sąlygoms nekintant – *ceteris paribus*) prognozė 2008-2011 m. pagal vidutinį absoliutinį padidėjimą parodyta 6 lentelėje.

6 lentelė

Lietuvos infliacijos prognozės apskaičiavimas

Metai	Infliacija Lietuvoje	Laikotarpis	Aplyginta infliacijos Lietuvoje reikšmė $\hat{y}$ pagal vid. absol. padidėjimą $\overline{\Delta y}$	Nustatytas infliacijos kriterijus	Laikotarpis	Aplyginta infliacijos kriterijaus reikšmė $\hat{y}$ pagal vid. absol. padidėjimą $\overline{\Delta y}$
1998	5,4	1	5,4	2,2	1	2,2
1999	1,5	2	5,44	2,0	2	2,27
2000	1,1	3	5,49	2,7	3	2,33
2001	1,6	4	5,53	3,1	4	2,40
2002	0,3	5	5,58	2,6	5	2,47
2003	-1,1	6	5,62	2,7	6	2,54
2004	1,2	7	5,66	2,1	7	2,60
2005	2,7	8	5,71	2,6	8	2,67
2006	3,8	9	5,75	2,8	9	2,74
2007	5,8	10	5,80	2,8	10	2,80
2008*		11	5,84		11	2,87
2009*		12	5,88		12	2,94
2010*		13	5,93		13	3,00
2011*		14	5,97		14	3,07

*Šaltinis: autorės apskaičiuota

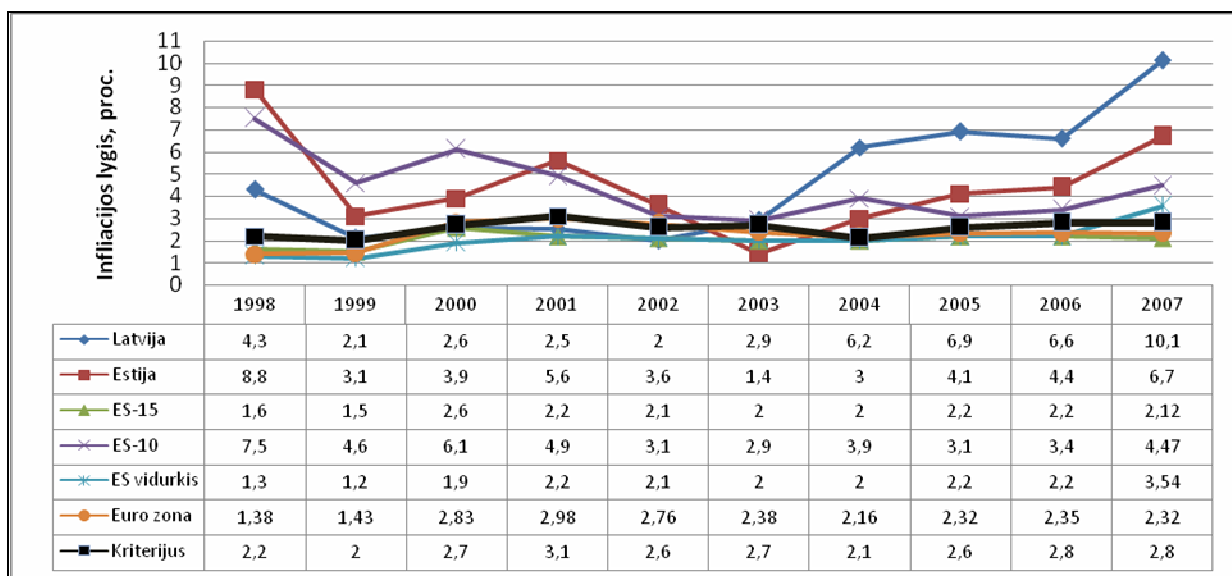
Rezultatai parodė (plačiau žr. 5 priedą), kad pagal vidutinį absoliutinį padidėjimą infliacija Lietuvoje 2008 m. turėtų padidėti iki 5,84 proc., o infliacijos kriterijus padidėtų iki 2,87 proc. Lietuvos bankas prognozuoja, kad vidutinė metinė infliacija Lietuvoje 2008 m. bus apie 6-7 proc., jei bus imamasi tinkamų priemonių infliacijai sumažinti (Lietuvos banko makroekonominės prognozės 2007-2008 m.). Vertinant ateities perspektyvas, ECB naujausios turimos infliacijos prognozės svyruoja ties 8,3–10,1 proc. riba 2008 m. ir ties 5,8–7,2 proc. 2009 m. (Europos Centrinis Bankas. Pranešimas apie Konvergencija, 2008).

Manoma, kad 2008 m. maisto produktų kainų augimas labai padidins bendrą infliaciją. Ši didėjimą paspartins degalams, tabakui ir alkoholiui taikomų akcizo mokesčių suderinimas su ES lygiu. Be to, prognozuojamas tolesnis energetikos išteklių kainų koregavimas, nes kaina, kurią moka namų ūkiai Lietuvoje, vis dar yra kur kas mažesnė už euro zonos vidurkį. Dabartinėms prognozėms kyla rizika, kad infliacija gali būti didesnė (Europos Centrinis Bankas. Pranešimas apie Konvergencija, 2008).

Lietuva, pasirašydama stojimo į ES sutartį, įsipareigojo vykdyti konvergencijos kriterijus, iš kurių vienas yra kainų stabilumo kriterijus, todėl Lietuvai, siekiant tapti visateise EPS dalyve, reikėtų vykdyti tokią politiką, kuri mažintų infliacijos lygį, tuo labiau, kad 2007 metais Lietuva buvo pasiryžusi jau įsivesti eurą, tačiau neįvykdė kainų stabilumo kriterijaus.

Numatant, kokia galėtų būti infliacija, didžiausią dėmesį reikia atkreipti į šalies ekonominio augimo tempą, padėtį darbo rinkoje, einamosios ir kapitalo sąskaitų balansą, valiutų kurso stabilumą, ilgalaikių palūkanų normų lygį bei kitus veiksnius, turinčius daugiausiai įtakos kainų stabilumui.

Kadangi Lietuva yra viena iš Baltijos šalių, buvo nutarta išsiaiškinti, koks infliacijos lygis yra kitose Baltijos šalyse, ir palyginti su ES vidurkiu bei nustatyti infliacijos kriterijumi (žr. 3 pav.).

3 pav. Infliacijos lygis kitose ES šalyse 1998-2007 m., proc.

Šaltiniai: autorės sudarytas, remiantis Inflation rate [žiūrėta 2007-06-24]. Prieiga per internetą: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996_39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=SDI_MAIN&root=SDI_MAIN/sdi_ed/sdi_ed_inv/sdi_ed1160>; ES valstybių narių metinė infliacija pagal SVKI [žiūrėta 2008-02-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.lb.lt/lt/euras/konvergencija.htm#infl>>.

Analizės rezultatai 3 paveiksle rodo, kad ES šalių infliacijos vidurkis nuo 1998 metų iki 2007 metų svyruoja nuo 1,3 iki 3,54 procentų (neįskaitant Airijos, kuri dar nepaskelbė infliacijos duomenų). Reikėtų pažymėti, kad ES pagal šį rodiklį nuo 2000 iki 2006 m. išlaikė ekonomikos stabilumą ir kartu, palaikydama apie 2 procentus infliacijos lygį, efektyviai stimuliavo investicijas į gamybą ir paslaugas. Tačiau 2007 m. ES vidurkis padidėjo, nes tai paskatino naujosiose ES valstybėse narėse išaugęs infliacijos lygis bei dėl 2007 m. sausio 1 d. priimtų į ES valstybių: Bulgarijos ir Rumunijos. Jų infliacija atitinkamai 2007 m. sudarė 7,6 ir 4,9 proc.

Latvijai nestabiliausi buvo 2007 metai. Latvijos infliacija buvo 10,1 procento. Taip atsitiko dėl įstojimo į ES, kai atsivėrė rinkos, pakilo pagrindinių prekių ir paslaugų kainos, būsto paskolų lengvatos. Estijai nestabiliausi buvo 1998 metai, nes tais metais įvyko ekonominė krizė Rusijoje.

Tačiau Estija sugebėjo per vienerius metus sumažinti infliaciją nuo 8,8 proc. iki 3,1 proc. arba 5,7 proc. punktais. Tai sąlygojo ankstesnių metų nuosmūgio įvertinimas stabilizacijos priemonėmis.

Nuo 2003 metų visose Baltijos šalyse infliacijos lygiai didėja. Tai galima paaiškinti aiškiai ekonomikos pagyvėjimu: padidėjo namų ūkių vartojimas, o tai sąlygojo didelį pinigų poreikį, dideliu kiekiu padidėjo investicijos į gamybą bei paslaugas (Baltijos regiono apžvalga, 2005).

Lyginant euro zonos šalių infliacijos lygio vidurkį su nustatytu Mastrichto kriterijumi (žr. 3 pav.), pastebima, kad nuo 1998 m. iki 2007 m. vidurkis svyruoja. Tai gali nulemti šalių vykdoma antiinfliacinė politika, įvairios fiskalinės priemonės, mažinant užsienio skolą, stabilizuojant biudžeto deficitą ir pan. Pastebima, kad šalių, įstojusių į EPS, infliacija smarkiai padidėja lyginant su ankstesnių metų duomenimis, tačiau ji mažai nukrypsta nuo infliacijos kriterijaus dydžio. Kaip žinoma iš makroekonomikos teorijos, efektyviausias būdas sumažinti infliaciją būtų šalies biudžeto subalansavimas, užsienio skolos bei valstybės išlaidų sumažinimas, būsto paskolų lengvatų naikinimas. Visa tai paskatintų bendros konkurencijos augimą, dėl kurio padidėtų pagrindinių vartojimo prekių gamyba, sumažėtų šių produktų kaina ir atsirastų sąlygos steigti naujoms įmonėms.

Kaip keitėsi infliacija ES šalyse, kurios dar neįsivedė euro, pateikta 7 lentelėje.

7 lentelė

ES šalių, neįsivedusių euro, infliacijos lygio padidėjimo/sumažėjimo tempai 1998-2007 m., proc.

	1998-1999	1999-2000	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	1998-2007
Latvija	-2,2	0,5	-0,1	-0,5	0,9	3,3	0,7	-0,3	3,5	5,8
Estija	-5,7	0,8	1,7	-2	-2,2	1,6	1,1	0,3	2,3	-2,1
Lietuva	-3,9	-0,4	0,5	-1,3	-1,4	2,3	1,5	1,1	2	0,4
Slovakija	3,7	1,8	-5	-3,7	4,9	-0,9	-4,7	1,5	-2,4	-4,8
Lenkija	-4,6	2,9	-4,8	-3,4	-1,2	2,9	-1,4	-0,9	1,3	-9,2
Vengrija	-4,2	0	-0,9	-3,9	-0,5	2,1	-3,3	0,5	3,9	-6,3
Čekijos Respublika	-7,9	2,1	0,6	-3,1	-1,5	2,7	-1	0,5	0,9	-6,7
Kipras	-1,2	3,8	-2,9	0,8	1,2	-2,1	0,1	0,2	0	-0,1
Malta	-1,4	0,7	-0,5	0,1	-0,7	0,8	-0,2	0,1	-1,9	-3,0
Rumunija	-13,3	-0,1	-11,2	-12	-7,2	-3,4	-2,8	-2,5	-1,7	-54,2
Bulgarija	-16,1	7,7	-2,9	-1,6	-3,5	3,8	-0,1	1,4	0,2	-11,1

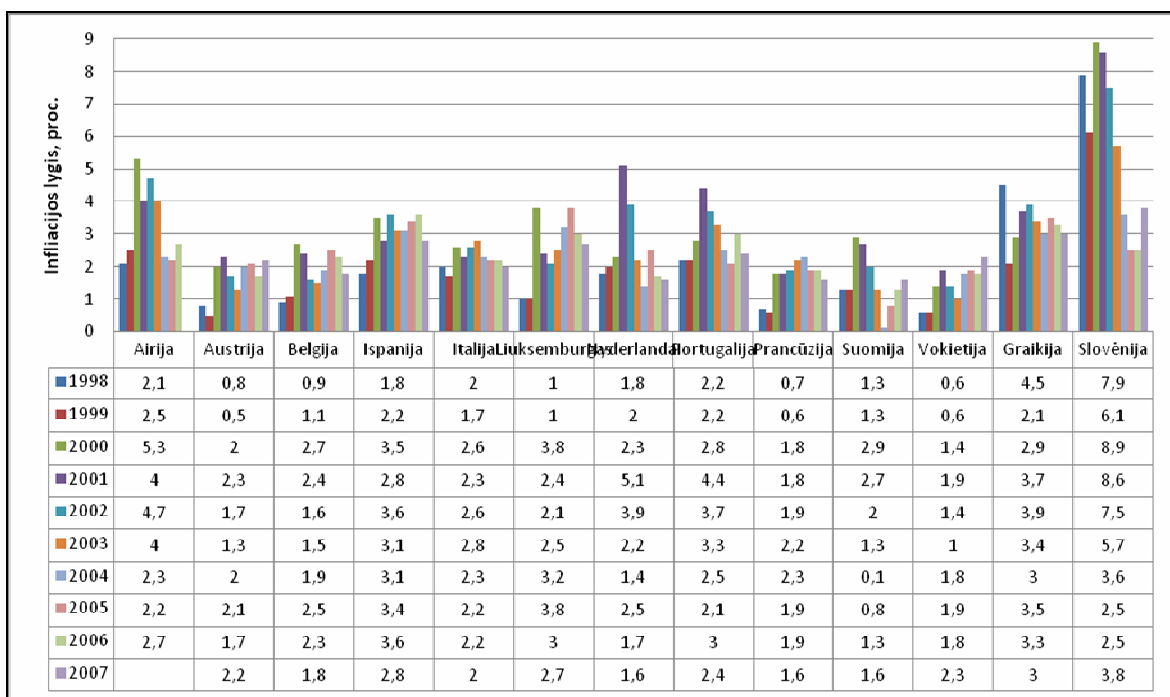
Šaltiniai: autorės sudarytas, remiantis Inflation rate [žiūrėta 2007-06-24]. Prieiga per internetą: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=SDI_MAIN&root=SDI_MAIN/sdi/sdi_ed/sdi_ed_inv/sdi_ed1160; ES valstybių narių metinė infliacija pagal SVKI [žiūrėta 2008-02-03]. Prieiga per internetą: <http://www.lb.lt/lt/euras/konvergencija.htm#infl>.

Išanalizavus 7 lentelės duomenis galima teigti, kad daugiausiai infliacija per 1998-2007 m. pasikeitė Rumunijoje. Tačiau tai paprasčiausiai galima paaiškinti tuo, kad šioje valstybėje buvo kitokia infliacijos skaičiavimo metodika, kuri ir nulėmė tokį didelį (net 54,2 proc.) infliacijos sumažėjimą per

1998-2007 m. Atsižvelgiant į skirtingą infliacijos skaičiavimo metodiką, Rumunijos negalima lyginti su kitomis ES šalimis.

Infliacija 1998-2007 m. laikotarpiu labiausiai pasikeitė Bulgarijoje, Lenkijoje ir Čekijoje. Analizuojamu laikotarpiu infliacija šalyse sumažėjo atitinkamai 11,1, 9,2 ir 6,7 proc. punktais. Bulgarijoje infliacijos sumažėjimą šiuo laikotarpiu nulėmė importo kainos. Lenkijoje 1998 – 2007 m. laikotarpiu sumažėjusį infliacijos lygį skatino pagyvėjęs ekonominis aktyvumas, sumažėjęs darbo užmokestis ir darbo našumo augimas dėl sumažėjusių vienetinių darbo sąnaudų. Visi šie veiksniai leido išlaikyti konkurencingas kainas, nedidelę infliaciją, kuri 2007 m. siekė 2,6 proc. Tuo tarpu Čekijoje infliaciją įtakojo administruojamų kainų ir netiesioginių mokesčių pokyčiai (Europos Centrinis Bankas. Pranešimas apie Konvergenciją 2006 m. gruodis).

Nors Lietuva stengėsi prisijungti prie euro zonos 2007 m. sausio 1 d., tačiau, kaip buvo išanalizuota, jai sukliudė infliacija. Vienintelė iš dešimties (priimtų 2004 m.) naujųjų ES narių – Slovėnija – pateko į euro zoną. Todėl 2007 m. euro zona padidėjo iki trylikos narių. Infliacijos kitimo dinamika 1998-2007 m. euro zonoje parodyta 4 pav.

4 pav. Euro zonos (13) šalių infliacijos lygiai 1998-2007 m., proc.

Šaltinis: Inflation rate [žiūrėta 2007-06-24]. Prieiga per internetą:

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=SDI_MAIN&root=SDI_MAIN/sdi/sdi_ed/sdi_ed_inv/sdi_ed1160>; ES valstybių narių metinė infliacija pagal SVKI [žiūrėta 2008-02-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.lb.lt/lt/euras/konvergencija.htm#infl>>.

Iš 4 paveikslo duomenų matyti, kad didžiausia 1998-2004 bei 2007 m. infliacija buvo Slovėnijoje. 2004 m., lyginant su 2003 m., infliacija sumažėjo nuo 5,7 iki 3,6 proc. arba 2,1 proc. punktu. Tai sąlygojo įstojimas į ES. Prieš įstojant į EPS, infliacija Slovėnijoje sumažėjo iki 2,5 proc. (nustatytas kriterijus 2006 m. buvo 2,8 proc.). Infliacijos sumažėjimui ir konvergencijos kriterijaus atitikimui įtakos labiausiai turėjo struktūrinės reformos, tokios kaip indeksavimas, tam tikrų išlaidų atsisakymas. Tačiau įstojus į EPS, infliacija padidėjo iki 3,8 proc. Tai sąlygojo administracinių kainų, naftos ir prekių/paslaugų kainų pabrangimas. 2000 m. Graikijai įstojus į EPS, iki 2003 metų šalies infliacija padidėjo iki 3,4 proc. dėl brangstančių energijos išteklių, emigracijos, darbo užmokesčio augimo, ilgalaikio pasiūlos trūkumo ir paskolų lengvatų suteikimo (Europos Centrinis Bankas. Pranešimas apie Konvergenciją 2006 m. gegužė – birželis).

Įvertinus kainų stabilumą Lietuvoje, galima pastebėti, kad infliacija kiekvienais metais didėja, o tai sukelia rimtų problemų šalies ekonomikai ir gyventojų pragyvenimo lygiui. Vienu iš svarbiausių Lietuvoje infliaciją lemiančių veiksnių galima paminėti savarankiškos šalies pinigų politikos neturėjimas bei padidėjęs darbuotojų mobilumas. Galima teigti, kad į Lietuvą patenka gana dideli pinigų srautai (investicijos), kurie sunkiai valdomi bei per paskolas ir kitas išmokas padidina perkamąją galią. Taip atsiradus didelei gyventojų emigracijai, darbdaviai padidina darbo užmokestį tam tikrose ūkio šakose (pvz., statybos pramonei), siekiant pritraukti kuo daugiau darbuotojų. Tai reiškia, kad tokie pinigų srautai gali sukelti neracionalų vartojimą, nepagrįstus lūkesčius, spartų kainų augimą ir kitas pasekmes. Todėl išanalizavus Lietuvos situaciją, Lietuva, norėdama įstoti į EPS, turėtų mažinti tam tikrus mokesčius (pvz., PVM), racionaliau naudoti turimas valstybės lėšas.

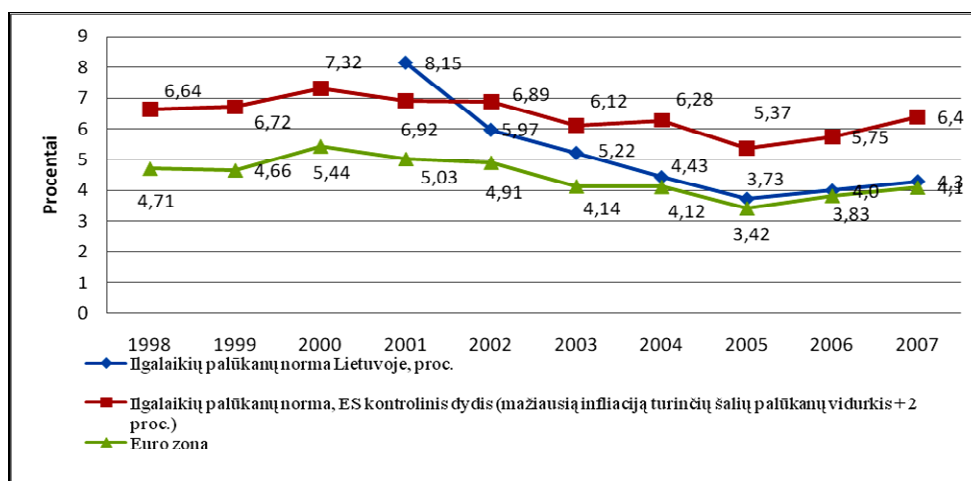
2.1.2. Kapitalo rinkos stabilumo įvertinimas

Vertinant kapitalo rinkos stabilumo kriterijų, reikia analizuoti ilgalaikių palūkanų normų dydį. Jų vertinimas yra vykdomas remiantis vidutine nominalia palūkanų norma, kuri ne daugiau kaip 2 procentiniais punktais viršija lygį, kurį yra pasiekusios ne daugiau kaip trys valstybės narės, kuriose kainos yra stabiliausios, vienerius metus iki patikrinimo. Palūkanų normos matuojamos ilgalaikių Vyriausybės obligacijų pagrindu, atsižvelgiant į nacionalinių apibrėžimų skirtumus. 2007 m. ECB apskaičiavo pamatinę vertę, kuri siekė 6,4 proc. (žr. 6 priedą). Ilgalaikės palūkanų normos pamatinės vertės iš naujųjų ES narių nesiekė Čekija, Estija, Kipras, Latvija, Lietuva, Malta, Lenkija, Slovakija, Bulgarija. Šios devynios šalys atitinka kapitalo rinkos stabilumo kriterijų.

Lietuvos banko valdybos pirmininkas R. Šarkinas (2005) akcentuoja, kad Lietuvoje ilgalaikių palūkanų normų vidurkis ne tik atitinka keliamus reikalavimus, bet ir toliau artėja „prie vidutinio obligacijų pajamingumo euro zonoje“. Obligacijų pajamingumas, kaip žinoma iš makroekonomikos teorijos, labai glaudžiai susijęs su bendra palūkanų normų aplinka bei su centrinių bankų vykdoma pinigų politika – kuo didesnes palūkanas nustato centrinis bankas, tuo didesnis reikalaujamas obligacijų pajamingumas, tuo mažesnės jų kainos.

Ilgalaikė palūkanų norma Lietuvoje 2007 m. buvo 4,3 proc. (2,1 proc. punktais mažesnė už nustatytą pamatinę vertę). Tuo parodoma, kad Lietuvoje ilgalaikė palūkanų norma atitinka Maastrichto kriterijų ir yra viena mažiausių tarp naujųjų ES narių.

Nedidelės ar beveik tokios pačios kaip euro zonos šalyse palūkanų normos, skolinantis tiek nacionaline, tiek užsienio valiuta, rodo pasitikėjimą šalies planais įsivesti eurą ir sukuria palankias sąlygas šalies tolesnei ekonomikos plėtrai. 5 pav. pateikiami duomenys apie ilgalaikių palūkanų normų Lietuvoje atitikimą euro zonos vidurkiui bei ES nustatytam kontroliniam dydžiui.

5 pav. Ilgalaikių palūkanų normų Lietuvoje palyginimas su euro zonos vidurkiu bei ES kriterijaus kontroliniu dydžiu, proc.

Šaltiniai: autorės sudarytas, remiantis Long-term interest rates [žiūrėta 2007-05-23]. Prieiga per internetą: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=Yearlies_new_economy&root=Yearlies_new_economy/B/B3/B32/dbc12048; ES valstybių narių ilgalaikės palūkanų normos [žiūrėta 2008-02-04]. Prieiga per internetą: <http://www.lb.lt/lt/euras/konvergencija.htm#paluk>.

Nuo 1998 m. iki 2000 m. imtinai nėra pateikti duomenys apie ilgalaikės palūkanų normas Lietuvoje, todėl šio laikotarpio ilgalaikių palūkanų normų palyginti su ES nustatytu kontroliniu dydžiu ar euro zonos vidurkiu yra neįmanoma. Priežastis būtų ta, kad to laikotarpio ilgalaikės palūkanų normos galutinai dar nebuvo suderintos su ECB ir EK pagal numatytą Europos Bendrijos steigimo

sutarties 121 straipsnį, įvertinantį šalių konvergencijos lygį. Nuo 2001 m. ilgalaikės palūkanų normos Lietuvoje mažėjo. 2001 - 2007 m. Lietuvoje palūkanų normos sumažėjo nuo 8,15 proc. iki 4,3 proc. (3,85 proc. punktu). Ilgalaikių palūkanų norma kito dėl kintančio valstybės vertybinių popierių (toliau – VVP) pajamingumo rodiklio (Europos Centrinis Bankas. Pranešimas apie Konvergenciją 2006 m. gruodis).

Stabili VVP paklausa aukcionuose, griežta skolinimosi vidaus rinkoje politika, gerėjantys šalies kredito reitingai, žemos bazinės valiutos palūkanų normos bei mažėjantys VVP ir euro zonos šalių skolos vertybinių popierių pelningumų skirtumai sudaro sąlygas leisti ilgesnių trukmių VVP ir ilginti jų trukmę. Visa tai mažina skolos refinansavimo riziką, sudaro sąlygas lanksčiau valdyti valstybės skolą, mažinti skolinimosi kainą ir skolos administravimo išlaidas (Pranešimas Seimui apie Lietuvos banko pagrindinio tikslo įgyvendinimą, funkcijų vykdymą ir bankų sistemos būklę, 2007).

Situacija ES šalyse, kurios dar neįsivedė euro, parodyta 8 lentelėje.

8 lentelė

ES šalių, neįsivedusių euro, ilgalaikių palūkanų normų dinamika 1998-2007 m., proc.

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Čekija	n.d.	n.d.	6,94	6,31	4,87	4,12	4,75	3,51	3,78	4,0
Estija	13,17	11,39	10,48	10,15	8,42	5,25	4,39	3,98	n.d.	4,9
Kipras	6,74	7,36	7,55	7,65	5,37	4,7	6,08	5,16	4,12	4,3
Latvija	n.d.	n.d.	n.d.	7,57	5,41	4,9	4,85	3,53	4,16	4,9
Lietuva	n.d.	n.d.	n.d.	8,15	5,97	5,22	4,43	3,73	4	4,3
Vengrija	n.d.	9,91	8,55	7,94	7,09	6,83	8,19	6,6	7,12	7,0
Malta	n.d.	n.d.	5,75	6,11	5,74	4,98	4,68	4,57	4,31	4,5
Lenkija	n.d.	9,53	11,79	10,68	7,32	5,78	6,92	5,23	5,27	5,3
Slovakija	n.d.	n.d.	8,33	8,05	6,91	4,99	5,02	3,52	4,42	4,5
Bulgarija	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	8,26	6,42	5,25	3,8	4,01	4,4
KRITERIJUS	6,64	6,72	7,32	6,92	6,89	6,12	6,28	5,37	5,75	6,4

n.d. – nėra duomenų

Pastaba: nėra informacijos apie Rumuniją, nes ji nepateikta Eurostat duomenų bazėje

Šaltiniai: Long-term interest rates [žiūrėta 2007-07-23]. Prieiga per internetą: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&_screen=detailref&_language=en&_product=Yearlies new economy&root=Yearlies new economy/B/B3/B32/dbc12048>; ES valstybių narių ilgalaikės palūkanų normos [žiūrėta 2008-02-04]. Prieiga per internetą: <<http://www.lb.lt/lt/euras/konvergencija.htm#paluk>>.

8 lentelės duomenys leidžia teigti, kad dauguma šalių mažino palūkanų normas, nes ėmėsi makroekonomikos stabilizavimo veiksmų palaikant žemesnes palūkanų normas. Tačiau tai padidino poreikį pinigams ir tokiu būdu infliacijos lygis šalyse ėmė didėti. Kadangi 2005-2007 m. laikotarpiu Čekijoje, Latvijoje, Lietuvoje, Lenkijoje, Slovakijoje ir Bulgarijoje ypač pagerėjo makroekonominiai rodikliai, išaugo šalių ekonomika, todėl tai sudarė palankias sąlygas infliacijai didėti. Kaip žinoma iš makroekonomikos teorijos, jei infliacija yra per didelė, ją galima sumažinti smarkiai padidinus

palūkanų normą. Šiuo atveju šalys, siekdamos sumažinti infliacijos lygį, per mažai padidino palūkanų normas, nes nenorėjo smarkiai sumažinti investicijų bei vartojimo. Tačiau tai nėra vienintelis sprendimas norint sumažinti infliaciją per palūkanų normas. Kiti veiksmai galėtų būti mažinant valstybės išlaidas, investicijų augimą ir pan.

Kiekvienais metais yra numatyta pamatinė vertė, kurią neturėtų viršyti šalys, siekiančios narystės EPS. 2007 m. šį kriterijų (6,4 proc.) atitiko net devynios iš dvylikos šalių: Čekija (4,0 proc.), Estija (4,9 proc.), Kipras (4,3 proc.), Latvija (4,9 proc.), Lietuva (4,3 proc.), Malta (4,5 proc.), Lenkija (5,3 proc.), Slovakija (4,5 proc.) ir Bulgarija (4,4 proc.). Tai reiškia, kad šalys tikrai stengiasi vykdyti kapitalo rinkos stabilumo kriterijų, tuo pačiu skatina ekonomikos augimą bei stengiasi mažinti didėjantį infliacijos lygį.

Apibendrinant Lietuvos kapitalo rinkos stabilumą bei atlikus lyginamąją analizę su kitomis ES valstybėmis, būtų galima teigti, kad Lietuva sėkmingai vykdo kapitalo rinkos stabilumui keliamus reikalavimus. Žema ilgalaikių palūkanų norma skatina ekonomikos augimą, pritraukia investicijas, tuo didindama vartojimo prekių kainų augimą, o tai gali trukdyti įgyvendinti pirmąjį kriterijų dėl griežto kainų pastovumo. Todėl, kad būtų galima užtikrinti ir palaikyti stabilumą augant ekonomikai ir infliacijai, kaip buvo paminėta anksčiau, būtina pristabdyti valstybės išlaidų didėjimą, vartotojų išlaidas, paskolų lengvatas ir pan.

2.1.3. Valiutos kurso stabilumo įvertinimas

Šiuolaikinė valiutų rinka vaidina svarbų vaidmenį pasaulio rinkose ir šalies ūkio ekonomikoje. Visi komerciniai pasaulio bankai atlieka milijardines spekuliacines operacijas perkant ir parduodant užsienio šalies valiutą, uždirbdami arba pralošdami vien tik iš valiutų kursų skirtumų. Tačiau valiuta naudojama ne tik šiuo tikslu. Pinigai yra sukurti atsiskaitymams ir kiekviena šalis turi savo valiutą, o tai turi įtakos tarptautiniam bendradarbiavimui, konkurencinėms kainoms ir net politikai.

Valiutų keitimo mechanizmas reiškia susitarimą dėl abipusių valiutų kurso. Šalys, dalyvaujančios šio mechanizmo sistemoje, nustato procentines normas, kurios riboja nacionalinės valiutos kurso svyravimus. Valstybės narės nuo 1993 m. nusprendė išplėsti nacionalinių valiutų svyravimo ribas nuo $\pm 2,25$ proc. iki ± 15 proc. (Europos integracijos procesai). Valiutų keitimo mechanizme dalyvaujančių ES valstybių valiutos yra stabilios euro atžvilgiu, nepriklausomai nuo to, ar jos ketina įsivesti bendrą valiutą, ar ne (Europos Sąjungos veiklos sričių apžvalga: ekonomikos ir pinigų politika).

ES šalių, kurios dar neįsivedė euro, keitimo kursas į bendrą ES valiutą 1998-2007 m. laikotarpiu, parodytas 9 lentelėje.

9 lentelė

ES šalių, neįsivedusių euro, valiutos keitimo kursas į bendrą ES valiutą

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Bulgarijos levas	1.9691	1.9558	1.9522	1.9482	1.9492	1.9490	1.9533	1.9558	1.9558	1.9558
Čekijos koruna	36.0487	36.884	35.599	34.068	30.804	31.846	31.891	29.782	28.342	27.766
Danijos krona	7.4993	7.4355	7.4538	7.4521	7.4305	7.4307	7.4399	7.4518	7.4591	7.4506
Estijos krona	15.7481	15.6466	15.6466	15.6466	15.6466	15.6466	15.6466	15.6466	15.6466	15.6466
Kipro svaras	0.5793	0.5788	0.5739	0.5758	0.5753	0.5840	0.5818	0.5768	0.5757	0.58263
Latvijos latas	0.6602	0.6256	0.5592	0.5601	0.5810	0.6407	0.6652	0.6962	0.6962	0.7001
Lietuvos litas	4.4843	4.2641	3.6952	3.5823	3.4594	3.4527	3.4529	3.4528	3.4528	3.4528
Vengrijos forintas	240.573	252.77	260.04	256.59	242.96	253.62	251.66	248.05	264.26	251.35
Maltos lira	0.4349	0.4258	0.4041	0.4030	0.4089	0.4261	0.4280	0.4299	0.4293	0.4293
Lenkijos zlotas	3.9165	4.2274	4.0082	3.6721	3.8574	4.3996	4.5268	4.0230	3.8959	3.7837
Slovakijos koruna	39.5407	44.123	42.602	43.300	42.694	41.489	40.022	38.599	37.234	33.775
Švedijos krona	8.9159	8.8075	8.4452	9.2551	9.1611	9.1242	9.1243	9.2822	9.2544	9.2501
Svaras sterlingų	0.6764	0.6587	0.6094	0.6218	0.6288	0.6919	0.6786	0.6838	0.6817	0.68434

Šaltinis: ECU/EUR exchange rates versus national currencies [žiūrėta 2007-07-20]. Prieiga per internetą: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detaillre f&language=en&product=Yearlies new economy&root=Yearlies new economy/B/B3/B31/dbc10512.

Nuo 1994 metų balandžio mėnesio Lietuvos litas buvo fiksuotas dolerio atžvilgiu ir vienas litas sudarė 25 JAV dolerio centus (lito ir JAV dolerio santykis buvo 4:1). Lito susiejimas su euru 2002 metais įtakoją žmonių paskolas, paimitas doleriais, ir t.t. Lietuvos banko atstovų D. Abazoriaus ir N. Grušnienės (2000) teigimu, lito susiejimas su euru fiksuotu kursu sudarė sąlygas Lietuvai dalyvauti VKM-II.

Kadangi iki 1999 metų ES turėjo bendrą valiutą ECU³, tai iki to laiko 9 lentelėje parodyti ECU ir šalių valiutų keitimo kursai. Didelių svyravimų nepastebima. Galima teigti, kad 1998 m. ir 1999 m. lito ir ECU santykis buvo daugiau nei 4 litai už vieną ECU. Nuo 2000 m. iki 2007 m. lito santykis su euru svyravo nuo 3,6952 iki 3,4528.

Įstojus į ES Baltijos šalių valiutos dalyvauja VKM-II procese su ± 15 proc. svyravimo nuo centrinio kurso ribomis. Lietuvos litas ir Estijos krona nuo 2004 m. birželio 28 d. prisijungė prie VKM-II ir buvo stabilios euro atžvilgiu. Čekijos koruna, Lenkijos zlotas, Slovakijos koruna ir Vengrijos

³ ECU (Ekiu) – Europos oficiali valiuta, įvesta 1978 m. gruodžio 18 d. Tai Europos pinigų sistemos valiutų krepšelis, sudarytas iš kiekvienos šalies valiutų nustatytų svorių. ECU sudėtis būdavo peržiūrima kas 5 metai. Valiutų svoriai galėjo būti pakeisti tik tuo atveju, jei kurios nors iš jų svoris pakisdavo daugiau kaip 25 proc. ECU buvo iki 1999 m. ECU – euro pirmtakas.

forintas nedalyvauja šitame procese ir dar tik ruošiasi. Čekijos ir Slovakijos valiutoms yra taikomas kintamas režimas kartais įsikišant centriniam bankui. Lenkijos zlotui yra paliktas slankus kitimo kursas, o centrinis bankas jį saugo nuo valiutos 15 proc. svyravimo intervencijų. Vengrijos forintas yra susietas su euru su 15 proc. ribomis. Kipro svaras, Latvijos latas, ir Maltos lira nuo 2005 m. gegužės 2 d. prisijungė prie VKM-II.

Valiutų kursus, kaip žinoma iš ekonomikos teorijos, įtakoja perkamosios galios paritetas, tačiau didesnę įtaką kainoms ir konkurencingumui turi valiutų pasiūla ir paklausa. Padidėjus pinigų pasiūlai, nacionalinė valiuta atpinga, o tai padidina prekių konkurencingumą užsienio rinkoje. Taigi valiutų kursų įtaka kainoms ir konkurencingumui yra ypač reikšminga tada, kai vykdoma tarptautinė prekyba ir kai yra atvira ekonomika. Vykdamas atsiskaitymus eksportuojant ir importuojant prekes yra reikalinga tos šalies valiuta, kurioje vykdomi įsipareigojimai, o nuo valiutos kitimo priklauso prekių kaina ir konkurencinė jėga.

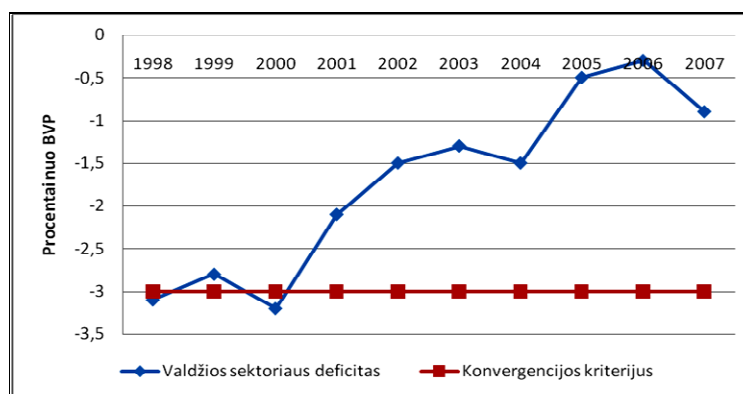
Kaip teigė socialinių mokslų daktaras S. Šiaudinis (2004), visuomenė, užsienio ir Lietuvos specialistai palankiai vertina Lietuvos veiksmus, siekiant išlaikyti dabartinį lito kursą bei valiutų valdybą ne tik iki, bet ir po įstojimo į EPS. EK narys C. Almunija (2006) pritaria, kad Lietuvos pasirengimas įsivesti eurą, taikant fiksuoto valiutos kurso sistemą, nereikalauja jokių esminių sistemos pokyčių negu kitose šalyse. Reikalavimai, kurie yra keliami dėl fiksuotos valiutų kurso sistemos, yra griežti, nes tokiu būdu galima siekti išlaikyti makroekonominį stabilumą.

Apibendrinant galima teigti, jog Lietuva, susiedama litą fiksuotu kursu su euru, šį konvergencijos kriterijų sėkmingai įgyvendino ir EK prognozuoja, kad 2008 m. kursas bus vis dar stabilus (plačiau žr. 7 priedą). Todėl problemų dėl šio kriterijaus įgyvendinimo Lietuvai neturėtų kilti.

2.1.4. Fiskalinio stabilumo analizė

Valstybės biudžeto kriterijus pagal Europos Bendrijos steigimo sutarties 104 straipsnį yra susijęs su biudžeto tvarkos nustatymu. Viena iš priežasčių, kodėl reikia kreipti dėmesį į biudžeto deficitą, yra ta, kad Vyriausybei leidžiama išlyginti vartojimą arba reaguoti į laikinus ekonominius sukrėtimus. Kaip teorinėje darbo dalyje buvo teigiama, valstybės biudžeto deficitas neturėtų viršyti ES nustatyto 3 proc. BVP, o valstybės skola - 60 proc. BVP. Kokia Lietuvos **biudžeto disciplina** (proc. nuo BVP) buvo 1998-2007 m. laikotarpiu, parodyta 6 paveiksle.

6 pav. Lietuvos biudžeto deficitas ir ES nustatytas kriterijaus dydis 1998 – 2007 m., proc. nuo BVP

Šaltiniai: Public balance [žiūrėta 2007-07-25]. Prieiga per internetą:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&dad=portal&schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=Yearlies_new_economy&root=Yearlies_new_economy/B/B1/B13/eb060 bei Eurostat, Europos centrinio banko, Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos duomenimis ir Lietuvos banko skaičiavimais [žiūrėta 2008-02-28]. Prieiga per internetą: <http://www.euro.lt/lt/apie-euro-ivedima-lietuvoje/euras-ir-lietuva/reikalavimai-ir-ju-vykdymas/>.

Išanalizavus Lietuvos valstybės biudžeto duomenis matyti, kad tik 1998 m. ir 2000 m. metinis biudžeto deficitas Lietuvoje viršijo konvergencijos kriterijaus reikalavimą atitinkamai 0,1 ir 0,2 proc. punktais. Nuo 2001 m. Lietuvos biudžeto deficitas pradėjo sparčiai mažėti ir jau 2006-aisiais buvo 0,3 proc. BVP, t.y. 2,7 proc. punktais mažesnis nei nustatytas konvergencijos kriterijus.

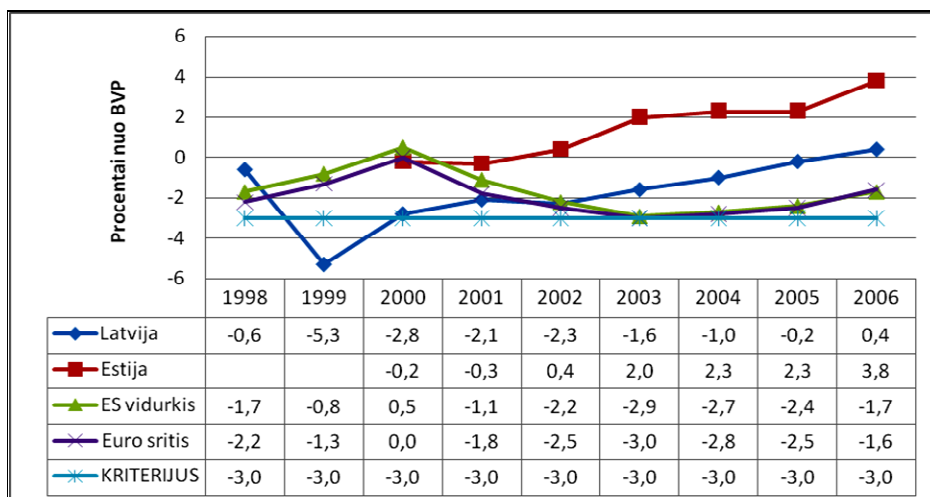
Biudžeto deficito procentinė dalis nuo BVP 2004 - 2006 m. sumažėjo dėl to, kad Lietuva, kaip aiškinama LR konvergencijos 2006 m. programoje, sėkmingai mažino neigiamą šešėlinės ekonomikos poveikį valdžios sektoriaus finansams, racionalus valdžios sektoriaus išlaidų naudojimas, sparčios ūkio plėtros paskatintas biudžeto pajamų augimas ir lėčiau negu planuota didėjusios išlaidos (ypač kapitalo) taip pat turėjo teigiamą poveikį biudžeto deficitui. Remiantis ekonomikos teorija, Lietuva, pasiekusi beveik 10 proc. BVP augimo tempus, turėtų siekti ne minimalaus fiskalinio deficito, o pertekliaus. Ir atvirkesčiai, ūkio plėtros tempams sulėtėjus, fiskalinis deficitas būtų toleruotinas ir net pageidautinas, nes leistų valstybės ir savivaldybių turimais finansiniais svertais (mokesčių, rinkliavų, viešųjų išlaidų ir investicijų reguliavimu) pagyvinti verslą.

Dabartinis Lietuvos biudžetas yra ekonomikos augimo bei pajamų didėjimo biudžetas. Tačiau jis deficitinis. Ir, neatsižvelgiant į šį faktą, įvedamos naujos socialinės išmokos, lengvatos, kurios sudaro sąlygas atsirasti dar didesniai deficitui. Taip pat labai svarbu, kad Lietuva, 2007 - 2013 m. laikotarpiu gausianti bene 20 milijardų litų ES paramą, per tą patį laikotarpį bent dvigubai sumažintų savo 16 mlrd. litų siekiančią skolą. Skolos sumažinimas leistų subalansuoti ir biudžetą.

Taip pat valstybė, kiekvienai metais sumažindama gyventojų pajamų mokestį (toliau – GPM) nuo 33 proc. iki 27 proc., o nuo 2008 m. iki 24 proc., į savo biudžetą gali pritraukti daugiau pajamų

(Laffero kreivė). Mokesčio sumažėjimą gali kompensuoti keli šaltiniai. Pirmiausia – tai šešėlinės ekonomikos mažinimas, nes gyventojai bei įmonių savininkai nebeslėps gaunamas pajamas. Legalaus atlyginimo augimas gali padidinti valstybės biudžeto pajamas iš GPM, surenkamas socialinio draudimo įmokas, taip pat ženkliai padidėtų ir pridėtinės vertės mokesčio pajamos. Mokesčio sumažėjimą taip pat gali kompensuoti ir ilgalaikis efektas dėl geresnių investavimo sąlygų, o tokiu būdu didėja produktyvumas, didesnė konkurencija dėl darbuotojų.

Įvertinus sėkmingą Lietuvos sugebėjimą laikytis griežtos biudžeto deficito disciplinos reikalavimo galima teigti, kad ir ateityje valstybei neturėtų kilti problemų dėl šio konvergencijos kriterijaus vykdymo, nes deficitas kiekvienais metais sumažėja vidutiniškai 0,22 proc. punktais. Tačiau kokia yra situacija kitose Baltijos šalyse, ES bei euro zonoje, parodyta 7 paveiksle. Galima teigti, kad 2007 m. duomenų apie biudžeto discipliną daugumoje valstybių nebuvo galima rasti, nes dar nėra jų paskelbusios.

7 pav. Biudžeto disciplina kitose ES šalyse 1998-2006 m., proc. nuo BVP

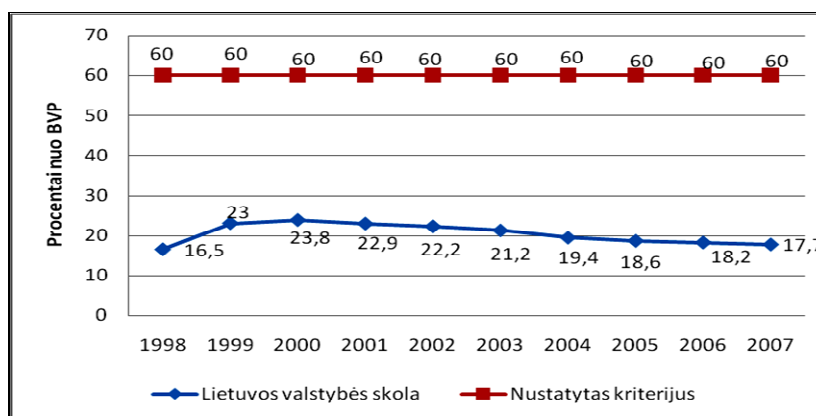
Šaltinis: autorės sudarytas, remiantis Public balance [žiūrėta 2007-07-25]. Prieiga per internetą: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=Yearlies_new_economy&root=Yearlies_new_economy/B/B1/B13/eb060.

Išanalizavus 7 paveikslą pastebima, kad ES ir euro zonos vidurkiai yra panašūs, nėra didelio atotrūkio, bet biudžetas yra deficitinis ir kiekvienais metais šis deficitas mažėja. Estijoje jau nuo 2002 m. nėra biudžeto deficito, t.y. Estijos valstybės biudžeto struktūroje pajamos viršija išlaidas. Biudžeto perteklius nuo 2002 m. iki 2006 m. didėjo ir 2006 m. sudarė 3,8 proc. BVP (plačiau žr. 8 priedą). Tuo tarpu Latvijoje tik 2006 m. biudžetas tapo pertekliniu (0,4 proc. BVP). Tai reiškia, kad tiek Latvija, tiek ir Estija mažina valstybės skolą, supirkdamos VVP.

Apibendrinant atliktą Lietuvos valdžios sektoriaus biudžeto deficito, proc., palyginti su BVP, dinamikos analizę ir palyginimą su kitomis ES šalimis, galima teigti, kad viešieji finansai privalo būti planuojami remiantis optimalumo, o ne atsargumo principu. Priešingu atveju neįmanoma racionaliai paskirstyti valstybės išlaidų bei įvertinti socialiai pažeidžiamų visuomenės grupių finansinės paramos perspektyvą. Žinoma, lengviausia suplanuoti mažą valstybės biudžetą ir vėliau girtis jo viršijimu, tačiau tai nėra nei sąžiningas, nei ekonomiškai pateisinamas kelias. Be to, tai trukdo priimti teisingus ekonominės politikos sprendimus.

Kiekviena valstybė gali skolintis. Skolinimosi poreikį dažniausiai nulemia biudžeto deficitas arba perteklius, Vyriausybės skolinų lėšų perskolinimas valstybės valdymo ir valdomoms institucijoms, refinansuojamos skolos. Todėl **valstybės skola** yra labai svarbus valstybės fiskalinio biudžeto padengimo šaltinis.

Konvergencijos kriterijus skelbia, kad valstybės skola negali viršyti 60 proc. BVP arba turi būti mažinama. Lietuvai dėl šio kriterijaus įgyvendinimo nekilo problemų (žr. 8 pav.).

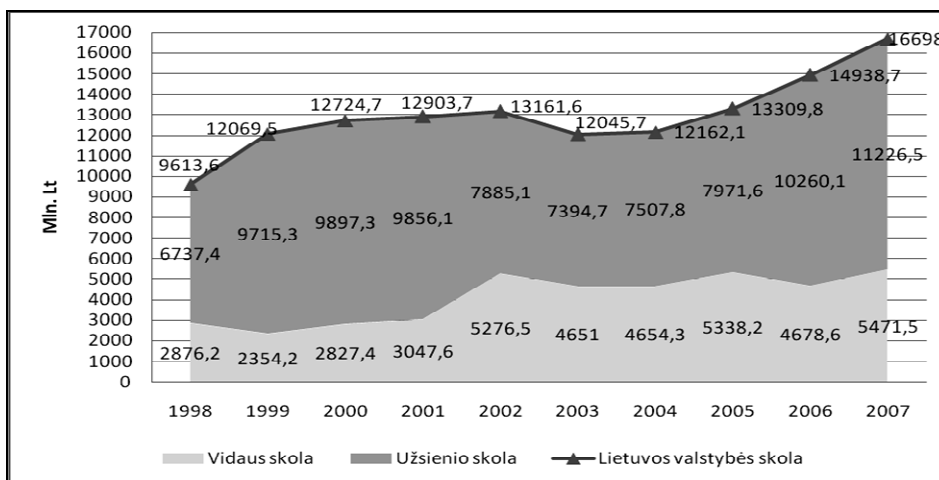

8 pav. Lietuvos valstybės skolos atitikimo konvergencijos kriterijui įvertinimas, proc. nuo BVP

Šaltiniai: General government gross debt [žiūrėta 2007-07-21]. Prieiga per internetą: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detaillref&language=en&product=SDI_MAIN&root=SDI_MAIN/sdi/sdi_as/sdi_as/pub/sdi_as1300 bei Eurostat, Europos centrinio banko, Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos duomenimis ir Lietuvos banko skaičiavimais [žiūrėta 2008-02-28]. Prieiga per internetą: <http://www.euro.lt/lt/apie-euro-ivedima-lietuvoje/euras-ir-lietuva/reikalavimai-ir-ju-vykdymas/>.

Išanalizavus 8 paveikslą matyti, kad Lietuvos valstybės skola atitinka nustatytą konvergencijos kriterijų (60 proc.). Valstybės skola nuo 1998 iki 2007 m. padidėjo nuo 16,5 iki 17,7 proc. BVP arba 1,2 proc. punktu. Tačiau nuo 2000 m. pastebima mažėjimo tendencija. Lietuvos valstybės skolos, proc., palyginti su BVP, mažėjimą nuo 2000 m. įtakojo eksporto didėjimas ir vidinis vartojimo prekių ir paslaugų augimas, ypač statybos, bankų ir lengvosios pramonės sektoriuose (Šarkinas R., 2005).

Pagal LR skolos įstatymą valstybės skola yra vidaus ir užsienio skolos suma. 2007 m. 67,23 proc. visos skolos sudaro užsienio skola (žr. 9 pav.).

9 pav. Lietuvos valstybės skolos kitimo tendencijos 1998-2007 m., mln. litų

Šaltiniai: autorės sudarytas, remiantis LR Finansų ministerijos leidiniais [žiūrėta 2007-08-30]. Prieiga per internetą: <<http://www.finmin.lt/web/finmin/leidiniai/skola>> bei Valstybės skola išaugo 12 % [žiūrėta 2008-02-28]. Prieiga per internetą: <<http://vz.lt/Default2.aspx?ArticleID=b39e723e-4a91-46a8-870a-51fd7343ca75#continue>>.

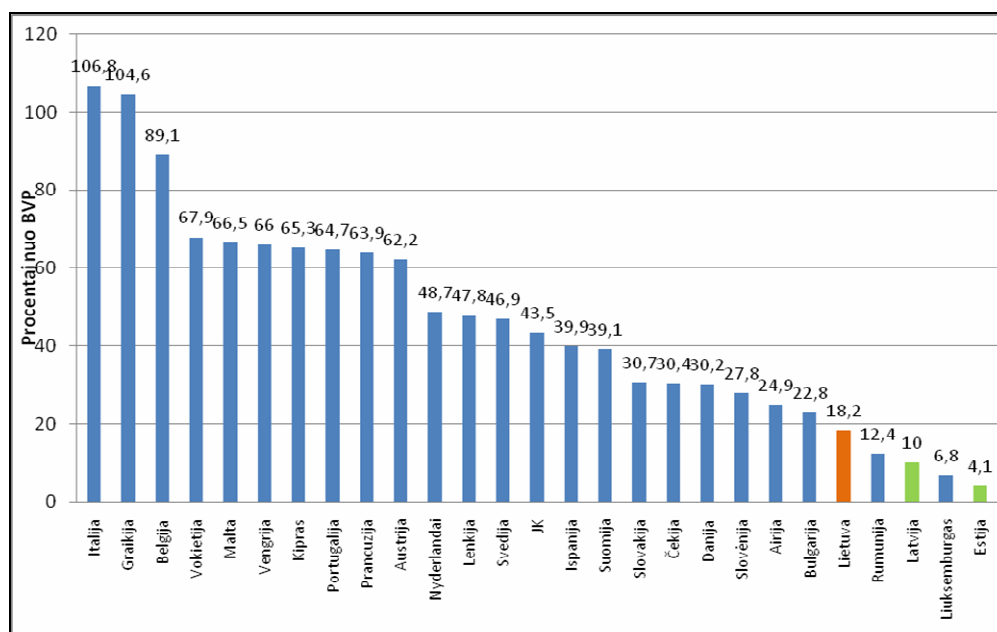
Svarbiausias uždavinys valdant valstybės skolą yra užtikrinti visišką valstybės išlaidų finansavimą laiku ir visų skolinių įsipareigojimų vykdymą kuo mažesnėmis išlaidomis bei rizika, neviršijant nustatytų valstybės skolos bei skolinimosi limitų. Apžvelgiant skolinimosi dinamiką, galima būtų pastebėti, kad nuo 1998 m. iki 2002 m. bendra valstybės skola padidėjo 36,9 proc., sumažėjo užsienio skolos dalis bendroje skoloje nuo 70,08 iki 59,91 proc. 1999 m. pradėtos platinti 2 metų trukmės obligacijos bei taupymo ląkstai. Vėliau buvo išleistos ir 10 metų obligacijos.

2007 m. palyginus su baziniais 1998 m. bendra skola padidėjo net 73,69 proc. Grandininis padidėjimo tempas 2006-2007 m. buvo 11,78 proc. Užsienio skola baziniu būdu padidėjo 66,63 proc., tuo tarpu vidaus skola padidėjo 90,23 proc. 2006 metais net dvi autoritetingos tarptautinės kredito reitingų agentūros – „Moody’s“ ir „Fitch Ratings“ pripažino Lietuvos pažangą ir padidino šalies skolinimosi reitingus bei nustatė jiems stabilią perspektyvą. Tai, be abejo, turi įtakos šalies prestižui bei palūkanų normoms skolinantis lėšas užsienio finansų rinkose. Siekdama didinti VVP likvidumą ir patrauklumą investuotojams, 2006 metais Lietuva užsienio kapitalo rinkose papildė dvi ankstesniais metais išplatintas euroobligacijų emisijas ir tokiu būdu metų pabaigoje *NewEuroMTS* prekybos sistemoje buvo kotiruojamos jau trys 1 mlrd. eurų nominaliosios vertės Lietuvos Respublikos Vyriausybės euroobligacijų emisijos. Šių Lietuvos žingsnių teigiamą įvertinimą liudija antrinės

apyvartos rezultatai, iš kurių matyti, kad investuotojams euroobligacijos yra patrauklios ir jomis aktyviai prekiaujama (LR Finansų ministerijos leidiniai, 2006).

Tačiau reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad užsienio skola sudaro didžiausią dalį valstybės skolos, o tai reikalauja efektyvaus skolos valdymo: reikia atsižvelgti į šalyje palaikomą monetarinę politiką, į palūkanų, skirtų aptarnauti valstybės skolai, dydį, skolinimosi politikos įtaką sprendimams, lemiantiems fiskalinę politiką ir pan.

Nors vidutiniškai Lietuvoje 1998-2007 m. laikotarpiu bendra valstybės skola padidėjo 73,69 proc., tačiau galima numatyti, kad tarp ES valstybių, skola išliks viena iš mažiausių. Tokią prielaidą galima daryti palyginus 2006 m. Lietuvos duomenis su ES valstybėmis (2007 m. duomenų apie bendrą valstybės skolą dauguma valstybių nepateikė). Lietuvos valstybės skolos palyginimas tarp ES šalių 2006 m. pateiktas 10 paveiksle.

10 pav. Lietuvos valstybės skola tarp ES šalių 2006 m., proc. nuo BVP

Šaltinis: General government gross debt [žiūrėta 2007-07-23]. Prieiga per internetą:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailedf&language=en&product=SDI_MAIN&root=SDI_MAIN/sdi/sdi_as/sdi_as_pub/sdi_as1300.

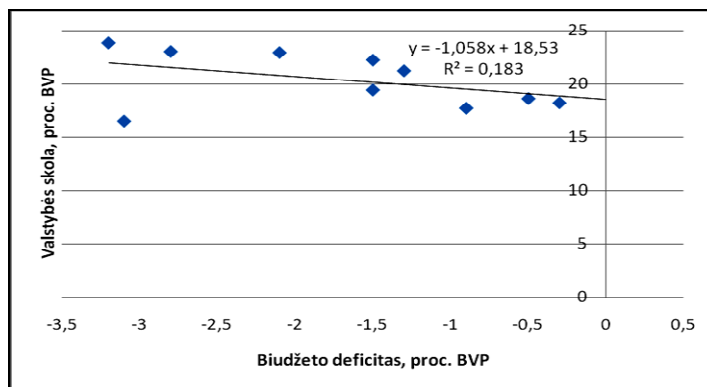
10 paveikslo duomenys leidžia teigti, kad valstybės skolos santykis su BVP 2006 m. Lietuvoje buvo 18,2 procentai, Estijoje 4,1 procentai, o Latvijoje 10 procentų (plačiau žr. 9 priedą). Palyginus Baltijos šalių rodiklius pastebima, kad Lietuvos valstybės skola yra didesnė. Tačiau lyginant su kitomis ES šalimis bendras Lietuvos valstybės skolos ir BVP santykis išlieka žemas, nes dėl greito BVP augimo, valstybės skolos rodiklis (proc. nuo BVP) turi mažėjimo tendenciją.

Valdžios sektoriaus biudžeto deficito ir skolos, procentais, palyginti su BVP, prognozavimas 2008-2009 m. Prognozuojant valdžios sektoriaus biudžeto deficito (santykį su BVP), buvo pasirinkta daugianarinė regresijos funkcija, prognozavimo tikslumas- 87 proc. Atlikus prognozę, buvo nustatyta, kad 2008 m. biudžetas bus deficitinis, tačiau palyginus su 2007 m. jis sumažės ir sudarys -0,335 proc. BVP, o 2009 m. biudžetas bus -0,219 proc. BVP. Kaip matyti, ateinančius dvejus metus valdžios sektoriaus biudžetas bus deficitinis, tačiau matoma mažėjimo tendencija.

Prognozuojant valdžios sektoriaus skolos santykį su BVP, proc., vėl buvo pasirinkta daugianarinė regresijos funkcija, nes prognozavimo tikslumas iš visų kitų funkcijų (tiesinio trendo, logaritminio trendo) yra pats didžiausias, t.y. 57 proc. (žr. 10 priedą). Apskaičiavus nustatyta, kad 2008 m. valdžios sektoriaus skolos santykis su BVP turėtų mažėti ir sudarytų apie 14 proc. 2009 m. pastarasis santykis turėtų dar daugiau sumažėti ir siektų 10,91 proc. BVP.

Baltijos regiono apžvalgoje (2006) įvairūs analitikai numatė, kad jei bus tęsiama dabartinė mokesčių politika, prognozuojama, kad 2008 m. skolos santykis sieks apie 10 proc. BVP. Nusprendus formuoti subalansuotą biudžetą, skolos santykis gali sumažėti iki 8 – 9 proc. Europos Komisija prognozuoja, jog valstybės skola 2008 m. sumažės iki 17 proc.

Kadangi atlikus prognozes pastebėta, kad tiek valdžios sektoriaus skola, tiek ir biudžeto deficitas, procentais, palyginti su BVP, ateinančiais metais turėtų mažėti, buvo nutarta atlikti šių dviejų rodiklių koreliacinę regresinę analizę (žr. 11 pav.)

11 pav. Valdžios sektoriaus skolos ir biudžeto deficito, proc. nuo BVP, regresijos kreivė ir funkcija

Šaltinis: apskaičiuota autorės

Atlikus tiesinę regresinę analizę, buvo nustatyta, kad tarp valdžios sektoriaus skolos ir biudžeto deficito, procentais, palyginti su BVP, yra labai silpnas tiesioginis ryšys, nes koreliacijos koeficientas 0,43. Taip pat apskaičiuota, kad valdžios sektoriaus skolos santykio su BVP, procentinį kitimą, galima paaiškinti biudžeto deficito (proc. BVP) kitimu 18,3 proc., t.y. determinacijos koeficientas yra 0,183.

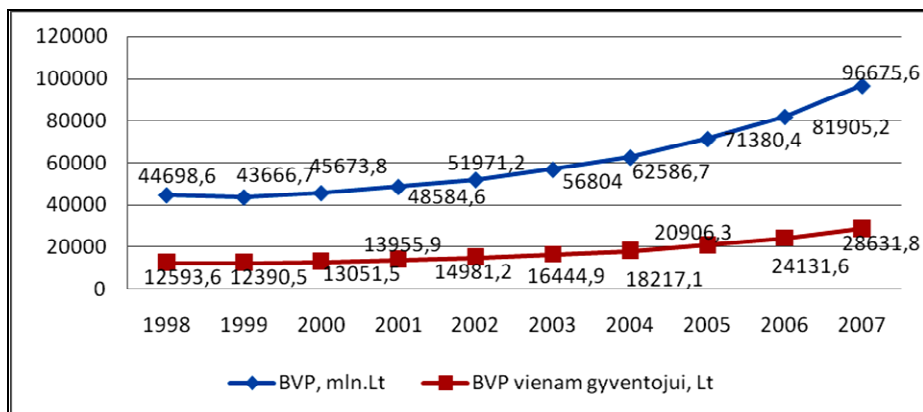
Remiantis regresijos lygtimi, nustatyta, jei biudžeto deficito proc. santykis su BVP sumažėja 1 proc. punktu, tai valdžios sektoriaus skola (proc. BVP) sumažėja 1,06 proc. punktais.

Apibendrinant Lietuvos fiskalinio stabilumo analizę, galima teigti, kad didėjant skolai, didėja skolos aptarnavimo išlaidos, tarp kurių pagrindinę dalį sudaro palūkanų mokėjimai, o tai savaime didina biudžeto išlaidas ir, jei nesikeičia biudžeto pajamų lygis, deficitą. Valstybė, norėdama sumažinti didėjantį deficitą, be abejo, didina skolą, tačiau biudžeto deficitą galima dengti ir vykdant pinigų emisiją, bet tokiu atveju susiduriama su infliacijos tikimybe šalyje.

2.2. Išsivystymo lygio konvergencijos tendencijų įvertinimas

Vieni pagrindinių rodiklių, pagal kuriuos yra vertinamas tiek reformų proceso tolydumas, tiek ūkio išsivystymo lygio konvergencijos tendencijos, yra BVP ir vienam gyventojui tenkančio BVP rodikliai. ECB konvergencijos ataskaitose valstybės finansinės padėties tvarumas nagrinėjamas BVP kontekste, tad, minėto parametro analizė svarbi ir aktuali. Nuo 1991 m. Lietuvoje buvo pradėtos esminės ekonomikos reformos, kuriomis siekta padėti pagrindus rinkos ekonomikos kūrimui šalyje ir sudaryti prielaidas sėkmingai Lietuvos ūkio plėtrai Europos ir pasaulio ekonomikos sistemoje.

Lietuvos BVP bei BVP vienam gyventojui kitimo dinamika parodytos 12 paveiksle.

12 pav. Lietuvos BVP ir BVP vienam gyventojui kitimo dinamika 1998-2007 m.

Šaltinis: autorės sudarytas, remiantis LR Statistikos departamento informacija [žiūrėta 2007-08-15]. Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>>.

Įvertinus Lietuvos BVP ir BVP vienam gyventojui kitimo dinamiką pastebima, kad per analizuojamą 1998-2007 m. laikotarpį BVP padidėjo net 116,28 proc. (2,16 kartus). Lietuvos ekonomikos augimą lėmė sėkminga Lietuvos integracija į Vakarų rinkas. Kaip pastebi Lietuvos banko ekonomikos departamento direktorius R. Kuodis (2008), Lietuvos ekonomikos augimo plėtrai įtakos

turėjo į eksportą orientuotos pramonės ir prekybos augimas. Prekybos plėtrą lėmė lengvųjų automobilių pardavimų bei mažmeninės prekybos didžiosiose prekybos centruose augimas. Valstybei sėkmingai perorientavus eksporto srautus į ES šalis ir kitas rinkas, padidinus įmonių darbo efektyvumą, pritaikius ir įdiegus naujas technologijas bei modernius valdymo metodus, išplėtojus rinkodarą, šalies BVP pradėjo kisti teigiama linkme (Lietuvos banko makroekonominės prognozės 2007-2008 m.).

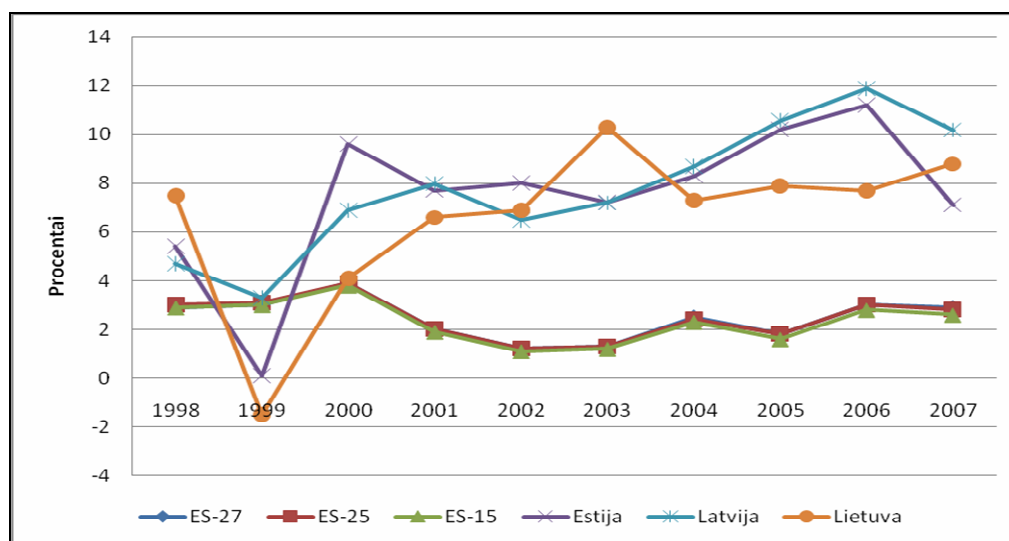
Šalies ekonomikos augimo tempus lemia valstybės vykdoma fiskalinė politika ir ES struktūrinių fondų parama. Dėl BVP didėjimo negalima teigti, kad ekonomikos lygis šalyje taip pat didėja, šią tendenciją geriau atskleidžia kitas daug svarbesnis makroekonomikos rodiklis – BVP, tenkantis vienam gyventojui, kuris per 1998-2007 m. išaugo net 127,35 proc. (arba 2,27 kartus).

BVP vienam gyventojui nuo 1998 iki 1999 m. sumažėjo 203 Lt arba 1,6 proc. Tai tiesiogiai lėmė įvykusi ekonominė krizė Rusijoje bei kitose šalyse. Gamintojai per trumpą laikotarpį nespėjo perorientuoti savo produkcijos į kitas šalis. Tačiau teigiami BVP vienam gyventojui kitimo tempai nuo 2000 m. leidžia teigti, kad ekonomikos sektorius ėmė atsigauti po vyravusio nuosmukio dėl Rusijos krizės. Visa pramonė, kurios partneriai buvo Rusijos įmonės, pradėjo bendradarbiauti su ES šalimis. Lietuvoje, kaip teigia Lietuvos laisvosios rinkos institutas, greičiau nei kaimyninėse valstybėse stabilizavosi paskolų bei nekilnojamojo turto rinkos, kurios sparčiai skatino vartojimą ir tokiu būdu prisidėjo prie BVP augimo, infliacijos pavojaus.

Apibendrinant galima teigti, kad scenarijaus dėl savaiminio ir nuoseklaus ekonomikos sulėtėjimo realistiškumas iš esmės priklauso nuo tarpusavyje glaudžiai susijusių rodiklių: paskolų augimą finansuojančių institucijų vertinimo dėl investicijų rizikos Lietuvoje, makroekonominio stabilumo kitose Baltijos šalyse, Lietuvos nekilnojamojo turto rinkos raidos, ir gyventojų ir įmonių lūkesčių dėl pajamų augimo ateityje. Jei įvyktų ženklus neigiamas vieno iš šių rodiklių pokytis, tikėtina, kad ir kiti pasikeistų ta pačia linkme, taigi BVP augimas labiau sumažėtų.

Išanalizavus Lietuvos BVP ir BVP vienam gyventojui kitimo tendencijas, reikėtų jas palyginti su kitomis Baltijos šalimis bei ES vidurkiu, kad būtų galima labiau išsiaiškinti, kokią vietą užima Lietuva pagal ekonomikos plėtrą. Todėl 13 paveiksle parodyti realaus BVP augimo tempai 1998-2006 m. Baltijos šalyse bei palyginta su ES atitinkamų šalių vidurkiais.

13 pav. Realus BVP augimo tempai ES šalyse 1998-2007 m., proc.

Šaltinis: Real GDP growth rate [žiūrėta 2007-08-19]. Prieiga per internetą:

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=SDI MAIN&root=SDI MAIN/sdi/sdi ed/sdi ed inv/sdi ed1110>.

Realus BVP – tai visų galutinių prekių ir paslaugų, pagamintų per tam tikrą laiką suma, apskaičiuota bazinių metų kainomis. Išanalizavus pastebima, kad ES-27, ES-25 ir ES-15 šalių realaus BVP augimo tempai beveik sutampa, t.y. skiriasi tik duomenų dešimtosios dalys (išsamiau žr. 11 priedą). 1998-2007 m. realaus BVP augimas ES beveik nepakito, koks buvo 1998 m., toks paliko ir 2007 m. Visiškai kitokia kitimo tendencija pastebima Baltijos šalyse. 1999 m. visų Baltijos šalių realaus BVP augimo tempai smarkiai sulėtėjo dėl įvykusios Rusijos krizės, kuri įtakojo BVP. Lyginant 1998 su 2007 m. Estijos realaus BVP augimas padidėjo 1,7 proc. punktais, Latvijoje padidėjo net 5,5 proc. punkto, tuo tarpu Lietuvoje 2006 m. realus BVP augimas padidėjo 1,3 proc. punktais.

Lietuvos bankas teigia, kad paskutiniai BVP duomenys rodo, kad Lietuvos ūkis 2007 m. pabaigoje vis dar sparčiai augo, tačiau daugėja požymių, kad šalies ekonomikos raida priartėjo prie struktūrinio lūžio taško, nuo kurio ūkis pereis į lėtesnio augimo fazę. Nekilnojamojo turto rinkos dinamika, kuri gerokai prisidėjo prie pastarųjų metų ūkio pakilimo, nuo 2007 m. ketvirtojo ketvirčio pakito ir išryškėjo neigiama tendencija. Būsto kainos nustojo kilti, o sandorių skaičius, palyginti su trečiuoju ketvirčiu, sumažėjo penktadaliu. Ženkliai sulėtėjo investicijų augimas. Kartu pažymėtina, kad labai palanki gyventojų ir įmonių pastarųjų metų pajamų augimo dinamika artimiausiais ketvirčiais dar gali užtikrinti ūkio aktyvumo inertiškumą – namų ūkių vartojimo augimas išlieka labai stiprus. 2008 m. BVP augimas sieks 6,6 proc. (2007 m. buvo 8,8 proc.), o 2009 m. sumažės net iki 3,9 proc. (Lietuvos ekonomikos raida ir perspektyvos, 2008).

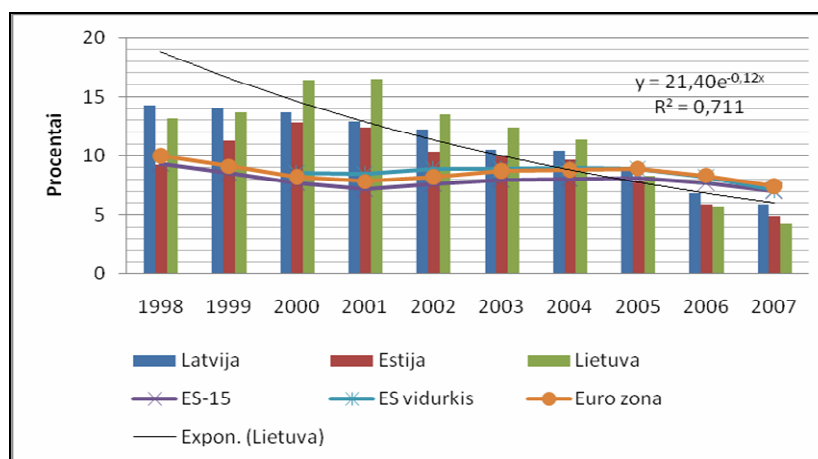
Iš makroekonomikos teorijos žinoma, kad mažiau išsivysčiusios šalys turėtų augti spartesniu tempu nei išsivysčiusios. Todėl išanalizavus realaus BVP augimo tempus, galima pastebėti, kad Lietuva tampa turtingesne šalimi ir artėja prie išsivysčiusių šalių augimo tempų. Iki šiol ūkio sparčią plėtrą lėmė neblogo šalių ūkio infrastruktūra, mažesnis darbo užmokestis ir darbo jėgos perteklius. Tačiau įstojus į ES, pigus darbas brangsta, stiprėja kvalifikuotų darbuotojų trūkumas, migracija ir kainų didėjimas.

Norint išlaikyti stabilų ekonomikos augimą, būtina ne tik diegti naujas technologijas, bet ir daugiau dėmesio skirti moksliniams tyrimams, patentinei veiklai bei inovacijoms. Darbo užmokesčio augimo spartėjimas, mažėjantis nedarbas, atsivėrusios ES darbo rinkos skatina vartojimą ir didina BVP. Atsižvelgiant į veiksnius, darančius įtaką vietos ekonomikos plėtrai galima teigti, kad naujosios ES šalys turi didesnę pranašumą prieš ES šalis senbuves dėl mažesnių sąnaudų ir kokybiškų gaminių, todėl turėtų savo ekonominį augimą skatinti plečiant eksportą.

Išanalizavus BVP ir vienam gyventojui tenkantį BVP, galima akcentuoti, kad yra ir kitas makroekonominis rodiklis, kuris irgi parodo ekonomikos išsivystymą – tai **nedarbo lygis**. Nors nedarbo lygis, kaip ir BVP, nepriklauso prie Maastrichto sutartyje nurodytų konvergencijos kriterijų, bet jis yra svarbus analizuojant šalies išsivystymo lygį kitų šalių atžvilgiu. Nedarbas dažnai yra minimas kaip vienas iš svarbiausių makroekonominių problemų, nes daugelis žmonių, netekę darbo, praranda pajamų šaltinį, patiria gyvenimo lygio smukimą, psichologinį diskomfortą. Todėl nedarbo problema yra politinių ir ekonominių diskusijų objektas. Daugelis politikų, įvertindami ekonomikos būklę ar ekonominės politikos efektyvumą, nedarbo lygį vertina kaip vieną ekonomikos „sveikatos“ rodiklių.

Lietuvoje šios problemos ypač aktualios tapo po Nepriklausomybės atkūrimo, t.y. perėjus iš planinės į rinkos ekonomiką. Iš esmės reikėjo pertvarkyti šalies ūkio struktūrą, vykdyti privatizavimą, ieškoti naujų rinkų ir t.t. Tai paveikė ne tik gamybą, paslaugų plėtrą, bet ir specialistų persiorientavimą dirbti naujomis sąlygomis. Atskiros ūkio šakos ir įmonės pradėjo dirbti ne visu pajėgumu, reikėjo sumažinti darbo vietų skaičių, sutrumpinti savaitės darbo laiką ir kt. Šios ir daugelis kitų priežasčių vertė ieškoti padėties pagerinimo būdų ir spręsti gyventojų socialinius klausimus, tokius kaip minimalus atlyginimas, nedarbas, pašalpų garantija ir kt. Išanalizavus 1998 – 2007 m. pastebima, kad yra didelių bei teigiamų poslinkių gerinant šalies ūkio ekonomiką, mažinant nedarbą, didinant gyventojų užimtumą. Šis pereinamasis laikotarpis ekonomikoje įėjo į šalies istoriją kaip ilgų komandinės ekonomikos pasekmių šalinimo metai.

Nedarbo lygio dinamika ES valstybėse 1998-2007 m. bei Lietuvos nedarbo lygio prognozė pastebimos 14 paveiksle.

14 pav. Nedarbo lygio dinamika Baltijos ir kitose ES šalyse 1998-2007 m., proc.

Šaltinis: Unemployment rate [žiūrėta 2007-07-14]. Prieiga per internetą: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detaillre f&language=en&product=Yearlies_new_population&root=Yearlies_new_population/C/C4/C42/em071.

Nedarbo lygis yra vienas iš rodiklių, kuris tiksliausiai atskleidžia netolygumus tarp regionų ir pasiektą socialinę bei ekonominę pažangą. Šalys, kuriose mažas nedarbas, kaip žinoma iš makroekonominės teorijos, yra pasiekusios aukštesnį išsivystymo lygį ir gali užtikrinti saugesnį ir geresnį gyvenimą savo piliečiams bei mažinti didėjančią pajamų difirenciaciją tarp visuomenės sluoksnių.

Kaip pastebima, nuo 1998 m. iki 2001 m. nedarbo lygis Lietuvoje padidėjo nuo 13,2 iki 16,5 proc., tačiau nuo 2002 m. jis pradėjo mažėti (išsamiau parodyta 12 priede). Nedarbo lygio mažėjimą labiausiai nulėmė spartus BVP augimo tempas, sparčiai augantis statybos sektorius, besiplečianti viešbučių, restoranų ir finansinio tarpininkavimo veikla. Taip pat buvo pradėta įgyvendinti Lietuvos Respublikos užimtumo didinimo 2001-2004 m. programa. Didesnis dėmesys pradėtas skirti verslo plėtros skatinimui ir investicijoms, kurios užtikrina naujų darbo vietų sukūrimą (LR Vyriausybės 2001-2004 m. programa, 2001).

Lietuvoje svarbus žingsnis integruojantis į ES darbo rinką buvo 2004 m., kada Lietuvos darbo birža įsijungė į valstybės užimtumo tarnybų (PES) sistemą EURES. 2001-2003 m. įgyvendintas PHARE/Dvynių projektas „Pasirengimas dalyvauti Europos užimtumo strategijoje“, kuris padėjo Lietuvai pasiekti ES reikalavimus atitinkančią darbo rinkos administravimo kokybę (LR Vyriausybės 2001-2004 m. programa, 2001). 2004 m. laikotarpiu smarkiai sumažėjo nedarbas nuo 11,4 proc. iki 4,3 proc. 2007 m.

Estijoje nedarbas analizuojamu 1998-2007 m. laikotarpiu sumažėjo nuo 9,2 iki 4,9 proc. (4,3 proc. punktais), Latvijoje – nuo 14,3 iki 5,9 proc. Baltijos šalių nedarbo lygio mažėjimui turėjo įtakos sparti

vidaus rinkos plėtra, padidėjusios tiesioginės užsienio investicijos finansų, ryšių, transporto ir sandėliavimo, perdirbamosios pramonės ir prekybos sektoriuose, sėkmingai vykdomos nedarbo mažinimo ir užimtumo didinimo politikos. Padidėjusi veikiančių įmonių apyvarta padidino ir įmonių pelningumą (Beržinskienė D., 2006). Tačiau **prognozuojama** (pagal atliktą nedarbo lygio eksponentiniu metodu prognozę), kad 2008 m. nedarbo lygis turėtų padidėti iki 5,72 proc., o 2009 m. sumažėtų iki 5,07 proc. (prognozės tikslumas yra 71,1 proc.). Kadangi Lietuvoje yra pastebimas smarkus infliacijos augimas, Vyriausybė stengiasi visomis priemonėmis sumažinti infliaciją, o tai sąlygoja nedarbo lygio didėjimą (plačiau apie Philipso kreivės atsiradimą žr. 2.3.1. skirsnyje). Lėtėjant ekonomikos augimui, laisvų darbo vietų skaičius turėtų sumažėti. Taip pat ekonomikos plėtra ir darbuotojų trūkumas gali paveikti įmonių personalo politiką – mažės naujai kuriamų darbo vietų, o tai turės įtakos užimtumo augimui. Taigi, nedarbo lygio bei bedarbių skaičiaus didėjimo tendencijos, Lietuvoje pastaruoju metu visai primirštos, gali vėl pradėti ryškėti.

Analizuojant ES šalių nedarbo lygį, pastebima, kad nedarbo mažėjimą skatino tiesioginės užsienio ir bendrosios investicijos bei vykdoma užimtumo politika. Taip pat prie nedarbo mažinimo prisidėjo ES struktūrinių fondų nukreipimas į skurdžiausius regionus. Gana svarbiu nedarbo lygio mažėjimo veiksniumi naujosiose ES šalyse išliko po stojimo į ES emigracijos banga, kuri pasireiškė 2004–2005 metais. Kaip rodo senųjų ES valstybių patirtis, būtent pirmieji 2-3 metai pasižymi sparčiausiu protų nutekėjimu, kuris iš vienos pusės mažina bedarbystę šalyje, iš kitos – neišvengiamai didina struktūrinį nedarbą, nes labiausiai reikalingų profesijų darbuotojai yra paklausiausi visoje ES.

Norint padidinti Europos ekonomikos augimo potencialą, paspartinti darbo vietų kūrimą būtina ryžtingai įgyvendinti struktūrines reformas darbo rinkų, švietimo ir kvalifikacijos kėlimo, mokslinių tyrimų ir plėtros bei socialinio draudimo išlaidų valdymo srityse. Šios reformos yra svarbiausios, kuriomis stiprinamas ekonominio augimo potencialas.

2.3. Pagrindinių makroekonominių rodiklių tarpusavio ryšių nustatymas

Ankstesniuose poskyriuose atlikta Maastrichto konvergencijos kriterijų laikymosi Lietuvoje ir kitose ES valstybėse analizė bei išsivystymo lygio konvergencijos tendencijų analizė padeda nustatyti pagrindinių makroekonominių rodiklių tarpusavio priklausomybės sąryšius. Tik įvertinus rodiklių tarpusavio sąryšį galima išsiaiškinti įvairias infliacijos didėjimo ir negalėjimo suvaldyti priežastis, yra pasiūlomos įvairios priemonės infliacijai mažinti. Todėl šiame poskyryje yra įvertinami nedarbo lygio ir infliacijos bei BVP vienam gyventojui ir nedarbo lygio tarpusavio sąryšiai.

2.3.1. Nedarbo lygio ir infliacijos tarpusavio priklausomybės įvertinimas

Pasak Wonnacottų P. ir R. (1994, p. 16), vienas pasiektas ekonomikos tikslas gali sąlygoti kito tikslo pasiekimą, tačiau kartais tie tikslai net prieštarauja vienas kitam. Pavyzdžiui, ekonomikos augimas gali padėti spręsti skurdo problemas, nes papildomų pajamų padidėjimą neturtingiesiems gali sąlygoti visuotinis pajamų augimas ir tuo pačiu žmonėms, gaunantiems didžiausias pajamas, pastarųjų mažinti nereikia, tad socialinius konfliktus, atsirandančius dėl pajamų perskirstymo, galima sumažinti didinant visų nacionalinių pajamų apimtį.

Žemas nedarbo lygis ir tuo pačiu maži infliacijos tempai, pasak Samuelson P. A. ir Nordhaus W. D. (1989), yra „žiauri“ dilema. Tai galima paaiškinti nagrinėjant infliacijos ir nedarbo lygio sąryšį, remiantis anglų ekonomisto Nobelio premijos laureato Dž. M. Keinsio teorija apie aktyvų valstybės biudžeto ir valstybinių investicijų vaidmenį, teigiančia, jog nedarbo lygis kyla tada, kada visuminės paklausos apimtis yra nepakankama. Tačiau jeigu susiklosto visuminė paklausa, kurios apimtis viršija ekonomikos potencialų pajėgumą, ūkiui ima grėsti infliacija. Remiantis autorių (Schiller B. R., 2006; Samuelson, P. A., Nordhaus, W. D., 1989) išsakytomis nuomonėmis, galima teigti, kad vienas iš fiskalinės politikos tikslų ir yra derinti infliaciją bei nedarbą, taip veikiant makroekonominę pusiausvyrą.

Kaip žinoma iš ekonomikos teorijos, nedarbo ir infliacijos egzistavimas vienu metu tapo didžiausia dilema monetarinės ir fiskalinės politikos kūrėjams. Jų sprendimų pasekmės gali išryškėti per trumpą laikotarpį. Jei skatinama visuminė paklausa siekiant sumažinti nedarbą, tai visų pirma padidėja infliacija. Jeigu yra mažinama infliacija, tai gali sukelti depresiją ekonomikoje ir padidinti nedarbo lygį. Ryšį tarp šių dviejų pagrindinių makroekonomikos problemų – nedarbo ir infliacijos – atskleidžia **Philipso kreivė**.

Visiškas užimtumas, pastovios kainos ir greitas augimas yra ekonominės politikos pagrindiniai tikslai. Bet politika visada pripažįsta sudėtingus prieštaravimus tarp šių tikslų. Kaip turėtų būti subalansuota infliacija ir nedarbas? Koks kompromisas turėtų būti padarytas tarp dabartinio vartojimo ir būsimos gamybos? Edmundas Phelpsas, 2006 m. Nobelio premijos laureatas, pabrėžė, kad ne tik santaupų ir kapitalo susidarymo problema, bet taip pat ir balansas tarp infliacijos ir nedarbo nulemia gyventojų gerovę. Phelpso analizė teigia, kad ilgu laikotarpiu ekonomikoje priartėjama prie nedarbo lygio pusiausvyros, kurioje dabartinė ir laukiama infliacija sutampa (Short run-Long run, 2006). Nuolatos mažinamas nedarbas žemiau pusiausvyros lygio tik paskatina infliacijos didėjimą. Todėl stabilizacijos politikos priemonėmis reguliuojami trumpo laikotarpio nedarbo svyravimai nuo pusiausvyros lygio (Low-Wage Employment Subsidies, 1994; Deheza G., Snower D.H., 1996).

Įvertinus šiuos naujausius tyrimus apie nedarbo ir infliacijos tarpusavio sąryšį, galima akcentuoti, kad Lietuvoje tai yra gana didelė problema, nes mažinamas nedarbo lygis padidina infliaciją, dėl kurios Lietuvai sunku patekti į euro zoną.

Atlikus Lietuvos nedarbo lygio ir infliacijos lyginamąją analizę su kitomis Baltijos šalimis 1998-2007 m., pastebėta įvairių kitimo tendencijų (žr. 13 priedą). Taip pat nustatyta, kad išoriniai veiksniai irgi nulemia šalių nedarbo ir infliacijos lygius, todėl tikslinga yra išanalizuoti, kokia priklausomybė yra tarp nedarbo lygio ir infliacijos Lietuvoje, palyginti su kitomis Baltijos šalimis bei nustatyti glaudumo ryšių stiprumą tarp šių rodiklių.

10 lentelė

Baltijos šalių nedarbo ir infliacijos ryšio priklausomybės įvertinimas 1998-2007 m.

	Regresijos koeficientas (b)	Determinacijos koeficientas (r^2)	Tiesinės koreliacijos koeficientas (r)
Lietuva	-1,104	0,335	-0,5789
Latvija	-0,938	0,723	-0,8503
Estija	-0,360	0,085	-0,2915

Šaltinis: autorės apskaičiuota

Analizuojant Lietuvos situaciją galima teigti, kad determinacijos koeficientas r^2 yra lygus 0,335. Tai reiškia, jog ryšio reikšmingumas (patikimumas) - tik 33,5 proc. Koreliacijos indeksas r ($r=-0,5789$) parodo, kad Lietuvoje šis ryšys yra gana silpnas. Tuo tarpu regresijos koeficiento reikšmė, kuri yra lygi -1,104, reiškia, kad nedarbo lygiui padidėjus vienu procentiniu punktu, infliacija sumažės 1,104 proc. punktais. Tai reiškia, kad egzistuoja atvirkštinė priklausomybė tarp nedarbo lygio ir infliacijos.

Glaudžiausias infliacijos ir nedarbo lygio tarpusavio ryšys nustatytas Latvijoje ($r^2=0,723$). Nedarbo lygiui padidėjus vienu proc. punktu, infliacija sumažėja 0,938 proc. punktais.

Apibendrinant galima teigti, kad nedarbo ir infliacijos problemos ir jų sąryšis buvo aktualios ne tik monetaristams ar keinsistams, bet ir šių dienų ekonomistams. Nagrinėjant infliacijos ir nedarbo sąryšį Baltijos šalyse galima teigti, kad šiame regione reikėtų pertvarkyti gamybos technologinius procesus, įdiegti naujas pažangias technologijas, naujus gamybos ir darbo organizavimo metodus, būtina pasirinkti gaminti aukšto techninio lygio ir nedidelio medžiagų bei energijos imlumo produkciją, kuri sukurtų ne tik didesnę pridėtinę vertę, bet ir tenkintų rinkos paklausą ir būtų pelninga. Kalbant apie infliacijos sumažinimą, reikia subalansuoti valstybės biudžetą, sumažinti užsienio skolą bei stengtis, kad valstybės išlaidos (ypač transferiniai mokėjimai) nedidėtų. Tačiau reikėtų nepamiršti, kad gerinant vieną aspektą, galima pabloginti kitą, todėl reikia naudoti šias nedarbo ir infliacijos mažinimo priemones kartu.

2.3.2. BVP vienam gyventojui ir nedarbo lygio tarpusavio priklausomybės įvertinimas

Atlikus BVP, tenkančio vienam gyventojui, ir nedarbo lygio dinamikos kitimo analizę, nustatyta, kad šie rodikliai skirtingose šalyse kito įvairiai. Esant skirtingoms tendencijoms ir nevienodiems įtakojamųjų veiksnių poveikiams, būtina pamatuoti ryšius tarp varijuojančių požymių, atrasti didžiausią daromą įtaką rezultatams. 11 lentelėje parodytas Baltijos šalių nedarbo lygio ir BVP vienam gyventojui tarpusavio ryšys.

11 lentelė

Baltijos šalių BVP vienam gyventojui ir nedarbo lygio tarpusavio ryšio įvertinimas 1998-2007 m.

	Regresijos koeficientas (b)	Determinacijos koeficientas (r^2)	Tiesinės koreliacijos koeficientas (r)
Lietuva	-622,1	0,844	-0,919
Latvija	-971,2	0,982	-0,991
Estija	-1216	0,744	-0,863

Šaltinis: autorės apskaičiuota

Priklausomybės tarp BVP, tenkančio vienam gyventojui, ir nedarbo lygio analizė rodo, kad Baltijos šalyse sparčiausiai mažėjo nedarbas ir didėjo BVP, tenkantis vienam gyventojui (išsamiau parodyta 14 ir 15 prieduose). Estijoje, Latvijoje ir Lietuvoje koreliacijos koeficientas yra atitinkamai -0,863, -0,991 ir -0,919, tai reiškia, kad yra labai stiprus atvirkštinis ryšys tarp šių dviejų rodiklių. Galima teigti, kad vieno rodiklio (BVP vienam gyventojui) didėjimas nulemia kito (nedarbo lygio) mažėjimą ir atvirkščiai, nes nedarbo lygis kinta dėl gamybos pokyčių.

Regresijos koeficientas (b) parodo, kiek turi sumažėti BVP vienam gyventojui, kad nedarbo lygis padidėtų vienu proc. punktu. Lyginant Baltijos šalis pastebima, kad Lietuvoje BVP vienam gyventojui turėtų sumažėti 622,1 PGS, Latvijoje 971,2 PGS, o Estijoje net 1216 PGS. Vadinasi, Lietuvoje, mažinant infliacijos lygį, padidės nedarbo lygis. Taip pat nedarbo lygio didėjimui įtakos turės ir BVP pokytis. Todėl apibendrinus BVP vienam gyventojui ir nedarbo lygio priklausomybę, galima pastebėti, jei šalis yra labiau išsivysčiusi, tai gali daugiau skirti lėšų gyventojų užimtumo didinimui.

Atlikus Maastrichto konvergencijos kriterijų laikymosi Lietuvoje ir kitose ES valstybėse analizę, išsivystymo lygio konvergencijos tendencijų analizę, nustčius pagrindinių makroekonominių rodiklių tarpusavio priklausomybę, galima teigti, kad šalys pasiekė pažangos ypač mažinant biudžeto deficitą. Lietuva išsiskiria iš ES šalių maža valdžios skola (proc. nuo BVP) ir nedideliu biudžeto deficitu, kuris yra žymiai mažesnis už nustatytą kontrolinį dydį.

Lietuva sėkmingai vykdo ir kapitalo rinkos stabilumo kriterijaus keliamus reikalavimus. Žema ilgalaikių palūkanų norma skatina ekonomikos augimą, pritraukia investicijas, tačiau didina vartojimo prekių kainų augimą, o tai gali trukdyti įgyvendinti griežtą kainų pastovumo kriterijų.

Išanalizavus valiutų kursų stabilumą, teigiama, kad Lietuva atitinka šį kriterijų dėl laiko cenzo, valiutos kursas nesvyruoja. Tačiau pastebima bloga situacija dėl infliacijos, kuri viršija kainų stabilumo kontrolinį dydį. Visa tai sąlygoja auganti ekonomika, padidėjęs namų ūkių vartojimas, investicijos į gamybą bei paslaugas. Tai pat kainų augimą įtakojo nuo 2004 m. prasidėjęs pasaulinės naftos kainos augimas, maisto produktų kainų didėjimas, taip pat nuo 2006 m. sausio 1 d. smarkiai padidėjusios gamtinių dujų importo kainos.

Makroekonominė analizė nėra vien tik retrospektyvinė ar perspektyvinė analizė. Įvertinus pagrindinių makroekonominių rodiklių tarpusavio sąryšį, galima teigti, kad vieno rodiklio kitimas sąlygoja kito pasikeitimą. Kadangi didžiausia problema, su kuria susiduria Lietuva integruojantis į EPS, yra infliacijos didėjimas, todėl sekančiame skyriuje yra pateikiama įvairių analitikų nuomonė ne tik apie infliacijos didėjimo problemą, bet ir į kitas problemas, kylančias Lietuvoje. Taip pat parodoma, ką Lietuva turėtų daryti, siekiant įstoti į EPS, t.y. kaip reikėtų mažinti infliaciją.

3. LIETUVAI KYLANČIOS PROBLEMOS, INTEGRUOJANTIS Į EKONOMINĘ IR PINIGŲ SAJUNGĄ

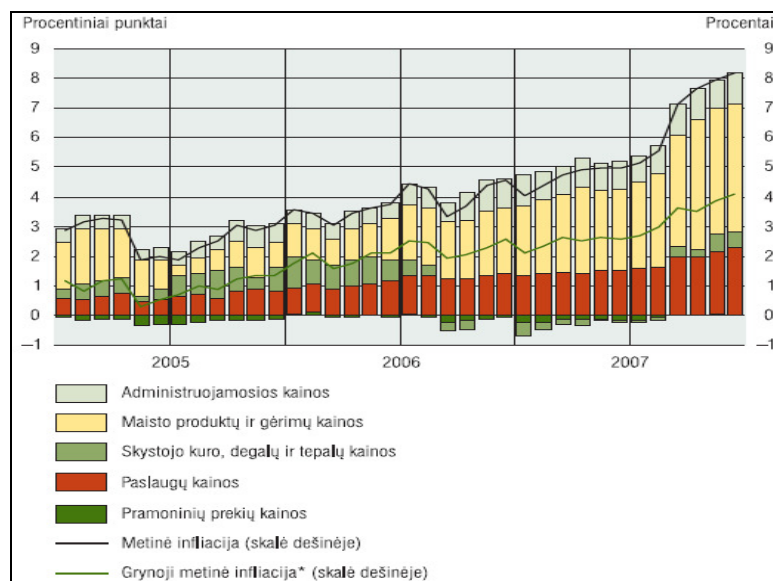
Euro įvedimo datos nustatymas bet kurioje ES valstybėje narėje priklauso ES Ekonomikos ir finansų ministrų tarybos (Ecofino) kompetencijai. Lietuva planavo eurą įvesti 2007 m. sausio 1 d. ir aktyviai rengėsi perėjimui prie ES bendrosios valiutos. 2006 m. gegužės 16 d. paskelbtuose EK ir ECB pranešimuose apie konvergenciją buvo parodyta Lietuvos valstybės pažanga vykdant išsipareigojimus. Tačiau 2006 m. EK padarė išvadą, kad šiuo metu Lietuvos kaip ES valstybės narės, kuriai taikoma išimtis laikinai naudoti nacionalinę valiutą, statusas neturėtų būti keičiamas (Lietuvos bankas. Pasirengimas euro įvedimui Lietuvoje, 2008). Anstesniame skyriuje buvo patvirtinta, kad 2005 m. vidutinė metinė infliacija Lietuvoje buvo tik šiek tiek didesnė negu Maastrichto sutartyje nustatytas kontrolinis dydis, tačiau tai sutrukdė Lietuvai įsivesti eurą.

2007 m. gruodžio 19 d. Vyriausybės patvirtintoje Lietuvos konvergencijos 2007 metų programoje nurodyta, kad „Lietuva sieks prisijungti prie euro zonos. Turimais duomenimis, palankiausias laikas Lietuvai įstoti į euro zoną – nuo 2010 metų“. Tačiau pastaruoju metu Lietuva susiduria su itin sparčiu infliacijos didėjimu. Infliacijos valdymas yra tapęs vienu iš politinių ir ekonominių aktualijų. Šis klausimas įdomus tiek ekonomikos teorijos, tiek ekonominės politikos analizės požiūriu. Infliacijos, kaip ekonominio reiškinių, matymas ir suvokimas yra reikalingas, renkantis tinkamas ekonominės politikos priemones. Todėl šiame skyriuje yra apžvelgtos problemos dėl Lietuvos narystės EPS, veiksniai, kurie nulėmė tokį spartų infliacijos didėjimą, bei yra pasiūlomos įvairios priemonės, kurios padėtų sumažinti infliaciją.

3.1. Problemų dėl Lietuvos narystės Ekonominėje ir pinigų sąjungoje apžvalga

Diskusijos dėl priemonių eurui įvesti prasidėjo paaiškėjus, kad Lietuva netenkina infliacijos kriterijaus, todėl 2006 m. EK priėmė sprendimą neleisti Lietuvai įsivesti eurą. Lietuvos statistikos departamentas užfiksavo, kad jau 2007 m. vidutinė metinė infliacija siekia net 5,8 proc., o tai smarkiai viršijo mažiausią leistiną infliaciją, reikalingą atitikti euro įvedimo kriterijus. Sparčiai augančios kainos gali tapti grėsme žmonių gerovei ir verslui, tačiau kovai su infliacija turi būti parenkamos tokios antiinfliacinės priemonės, kurios atsižvelgtų į infliacijos prigimtį ir priežastis bei vertintų įtaką ilgalaikiai Lietuvos raidai.

Pranešime Seimui (2008) apie Lietuvos banko pagrindinio tikslo įgyvendinimą, funkcijų vykdymą ir bankų sistemos būklę, kurį Lietuvos banko valdybos pirmininkas du kartus per metus teikia Seimui, be kitų klausimų yra pateikiama informacija apie Lietuvos ekonomikos raidą. Jame teigiama, kad daugiausia infliaciją nulėmė perdirbtų maisto produktų kainų didėjimas. Todėl 15 paveiksle parodyti SVKI kaitos veiksnių augimo tempai.

15 pav. SVKI kaitos veiksnių augimo tempai, proc.

Šaltinis: Pranešimas apie Lietuvos banko pagrindinio tikslo įgyvendinimą, funkcijų vykdymą ir bankų sistemos būklę (2008 kovas) [žiūrėta 2008-04-18]. Prieiga per internetą: <<http://www.lb.lt/lt/leidiniai/ataskaitos/ataskaita2007.pdf>>.

Kaip pastebima iš paveikslo duomenų, 2007 m. rudenį gerokai padidėjo bendroji metinė infliacija. Infliacijos padidėjimui daugiausia įtakos turėjo ženkliai paspartėjęs apdoroto maisto produktų kainų augimas. Ypač pabrango pienas ir jo produktai, duonos bei mėsos produktai. Maisto kainų didėjimas atspindi pasaulines maisto brangimo tendencijas, kurias daugiausia lemia spartus ekonominis augimas mažiau išsivysčiusiose šalyse ir šio augimo skatinama didesnė žemės ūkio produktų ir apdoroto maisto produktų paklausa. Nuo 2007 m. rugsėjo mėnesio stipriai padidėjo degalų kainų poveikis bendrajai infliacijai. Tai tiesiogiai susiję su pasaulinėmis naftos kainomis, kurios 2006 metų rudenį ėmė gerokai viršyti ankstesnių metų atitinkamo laikotarpio kainas. Toliau spartėja paslaugų kainų didėjimas ir tai vis ženkliu didina bendrąją infliaciją. Paslaugos brangsta dėl vis didėjančios paklausos, taip pat dėl didėjančio darbo užmokesčio bei kitų sąnaudų (Lietuvos banko ekonominės raidos vertinimas, 2008). Paveikslo duomenys taip pat parodo, kad grynoji metinė infliacija, į kurią neįskaičiuojamos maisto bei energetikos kainos, irgi didėja.

Magistro darbo autorės nuomone, neapibrėžtumas dėl infliacijos ir jos būsimą lygio daugiausiai yra susijęs su energijos kainų didėjimu ir lūkesčių įtaka. Jei žadama, kad elektros energijos kainos galutiniams vartotojams, dujų kainos ir su tuo susijusios šilumos energijos kainos ateityje bus didinamos, tai tokia prognozė gali padidinti 2008 metų infliacijai.

Lietuvos banko Ekonomikos departamento direktorius Kuodis R. (2007) tikina, kad nerimas dėl infliacijos artimiausiu metu neapims: pamažu bus didinami akcizai, dėl reguliavimo ypatumų atotrūkia tarp pabrangusių dujų ir didesnės šilumos kainos taip pat neišnyks. Nors euro įvedimas 2010 m. teoriškai lieka įmanomas, tačiau sunkiai pasiekiamas.

Kaip matyti, yra labai daug veiksnių, kurie dar labiau paskatintų infliacijos augimą. Tai tolesnis gamtinių dujų, elektros energijos kainų augimas, kuris bus ypač jaučiamas 2010 m., taip pat vyksta diskusijos dėl antrojo Ignalinos atominės elektrinės reaktoriaus uždarymo, dėl kurio padidės kainos, akcizų padidinimas tam tikroms prekių grupėms (tabakui, alkoholiui, kurui). Visi šie veiksniai neleidžia tikėtis infliacijos mažėjimo, nors infliacijos mažinimas yra ilgas procesas.

Nacionalinės plėtros instituto ekonomikos ekspertų nuomone, net jei Lietuva būtų tenkinusi Maastrichto kriterijų ir atitiktų visus formalius reikalavimus, euro įvedimas vis tiek būtų labai ginčytinas, nes buvo pagrindo teigti, kad infliacijos kriterijaus tenkinimas nebuvo tvarus, t.y. kainos Lietuvoje turėjo tendenciją augti sparčiau nei ES (Staniulytė T., 2007).

Kaip pabrėžta Infliacijos priemonių valdymo plane (2008), ekonomikos teoretikai infliaciją traktuoja kaip vartojimo kainų augimą. Tačiau tokiu būdu nėra paaiškinama infliacijos esmė, nenurodomos priežastys, kurios nulėmė kainų didėjimą. Darbo autorė sutinka su šiuo teiginiu ir patvirtina, kad tie, kurie kovoja prieš infliaciją, išties kovoja prieš augančias kainas. Šios pastangos yra beprasmės, nes stengiamasi išlaikyti žemas kainas, tuo pat metu laikomasi augančios pinigų kiekio politikos ir taip sudaromos sąlygos kainoms vėl didėti. Todėl, atsižvelgiant į infliacijos šaltinius, sekančiame poskyryje yra pateikiamos įvairių analitikų ir ekonomistų išskirtos infliacijos mažinimo priemonės bei darbo autorės išsakyta nuomonė šiuo klausimu.

3.2. Infliacijos didėjimo problemos sprendimo būdai

Pasirenkant antiinfliacines priemones būtina atsižvelgti į infliacijos prigimtį ir priežastis bei įvertinti šių priemonių poveikį ilgalaikiai Lietuvos ekonominei raidai (LLRI pozicija dėl infliacijos reguliavimo priemonių įsivedant eurą, 2006).

Siekiant numatyti infliacijos didėjimo problemos sprendimo būdus, pirmiausia reikia išsiaiškinti, kokie yra **infliacijos šaltiniai**:

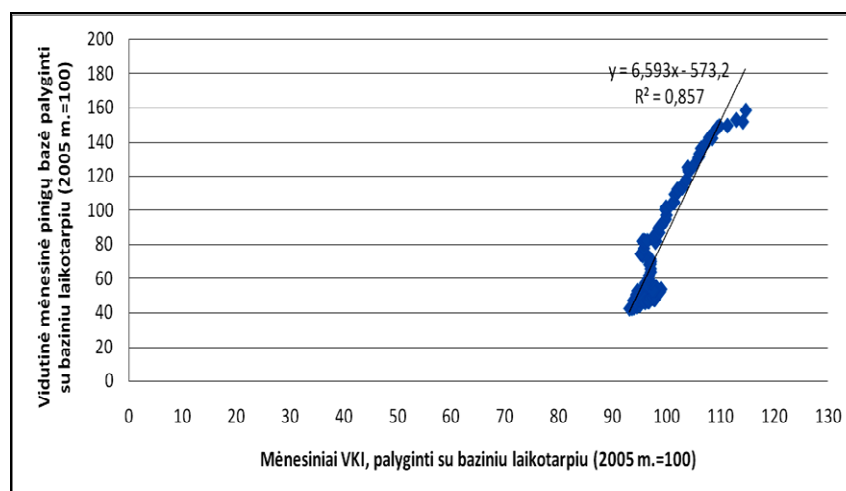
- Papildomos lėšos, kurios patenka į rinką ir tokiu būdu didina pinigų masę šalyje. Tai būtų valstybės išskolinimas, parama iš ES struktūrinių fondų ir iš privačių finansavimo šaltinių ir pan.
- Bendrą kainų augimą taip pat gali nulemti atskirų prekių ar gamybos veiksmų kainų augimas.
- Mažinami mokesčiai, konkurencijos suvaržymas.

Prie infliacijos spartėjimo (ypač 2007 metais), anot darbo autorės, taip pat prisidėjo ir gyventojų vartojimo lygis. 2007 m. palyginti su 2006 m. gyventojų vartojimo išlaidos padidėjo nuo 81,98 iki 82,71 proc. BVP, tuo tarpu vartojimo išlaidų augimas padidėjo nuo 9,8 iki 13,68 proc.

Lietuvai, įstojus į ES, atsivėrė rinkos, taip buvo paskatinta emigracija, dėl kurios sumažėjo darbo pasiūla Lietuvoje. Taip pat gana žemos palūkanų normos euro zonoje (kaip buvo išanalizuota 2 skyriuje) bei lūkesčiai, susiję su euro įvedimu, lėmė žemas palūkanų normas Lietuvoje. Tačiau tokiu būdu prisidėjo prie infliacijos spartaus augimo.

Infliacijos didėjimui taip pat turi įtakos ir į Lietuvą siunčiami emigrantų pinigai. Nors tokiu atveju papildoma vertė šalyje nėra sukuriama, t.y. ji nėra fiksuojama BVP ataskaitoje, tačiau pinigų masė šalyje išauga, nes Lietuvoje esančių žmonių pajamos pasipildo iš užsienio gaunamomis pajamomis. Taip pat šie iš užsienio gauti pinigai yra paleidžiami į apyvartą, t.y. perkamos įvairios prekės ir paslaugos, o padidėjusi prekių paklausa skatina kainos didėjimą. BNS duomenimis, 2007 m. privatūs asmenys į Lietuvą atsiuntė beveik 3 mlrd. Lt. (44 proc. daugiau nei 2006 m.). Pasaulio bankas 2006 m. atliko tyrimą, kaip naudojami iš užsienio gauti pinigai. Išvadose teigiama, kad Lietuvoje emigrantų pinigai gali sudaryti apie 5 proc. visų namų ūkio išlaidų (Emigrantai į Lietuvą pervedė milijardus litų, 2008).

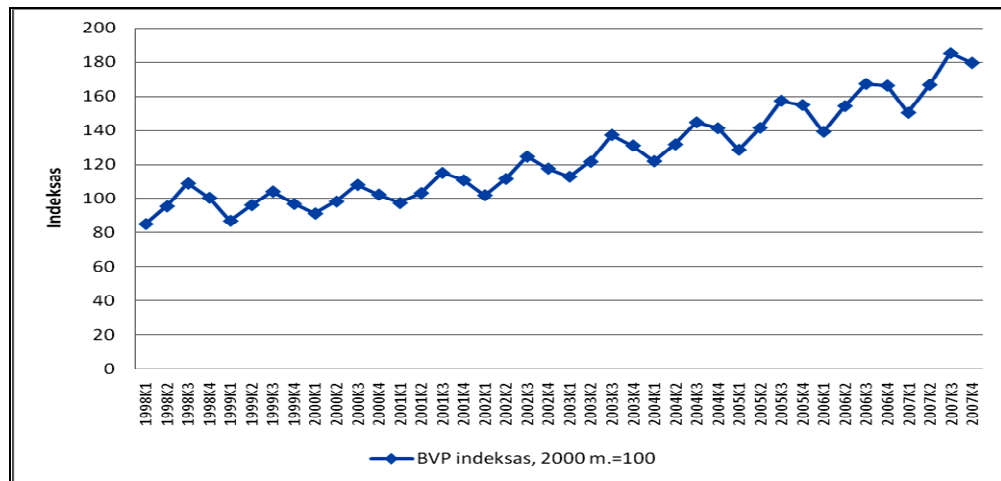
Pinigų bazė irgi įtakoja infliacijos didėjimą. Pinigų bazė yra centrinio banko išleistų į apyvartą pinigų ir privalomųjų depozitinių bankų atsargų nacionaline ir užsienio valiuta suma. Depozitinius bankus sudaro visi bankai ir panašios institucijos, kurios priima indėlius. Kalbant apie VKI, galima akcentuoti, kad šis rodiklis parodo valstybinės pinigų politikos efektyvumą ir yra naudojamas priimant ekonominius sprendimus. Todėl buvo nutarta atlikti šių rodiklių (t.y. pinigų bazės ir VKI) tiesinę regresinę analizę 1998-2007 m., kuri pavaizduota 16 paveiksle.

16 pav. Pinigų bazės ir VKI tiesinės regresijos kreivė ir funkcija

Šaltinis: autorės apskaičiuota, remiantis Mėnesiniais VKI, palyginti su baziniu laikotarpiu (2005 m.=100). Požymiai: Individualaus vartojimo išlaidų pagal paskirtį klasifikatorius (COICOP) [žiūrėta 2008-04-18]. Prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>; Pinigų bazė 1998-2007 [žiūrėta 2008-04-18]. Prieiga per internetą: <http://www.lb.lt/statipub/statbrowser.aspx?group=7291&lang=lt>.

Kaip pastebima iš 16 pav. duomenų, ryšys tarp pinigų bazės ir VKI yra labai glaudus ir tiesioginis, nes tiesinės koreliacijos koeficientas yra 0,93. LR Statistikos departamentas užfiksavo, kad VKI, palyginti su baziniu laikotarpiu (2005 m.=100), per 1998-2007 m. padidėjo nuo 93,10 iki 114,65; o Lietuvos banko duomenimis, pinigų bazės indeksas padidėjo nuo 42,58 iki 158,57 (žr. 16 priedą). Vidutinė mėnesinė pinigų bazė didėjo dėl mažėjusių, kritus indėlių palūkanų normoms, grynujų pinigų laikymo alternatyviųjų išlaidų ir nuo 2002 m. vidurio šalyje besitęsiančio laipsniško grynujų JAV dolerių išstūmimo iš apyvartos. Kaip pastebi Lietuvos bankas, tam įtakos turėjo kelios priežastys. Pirma, VKI didėjimo spartą, lyginant su pinigų bazės didėjimu, „stabdo“ tai, kad ekonomikoje prekių ir paslaugų sukurta daugiau (žr. BVP indeksą 17 paveiksle). Antra, VKI indeksas neįtraukia pvz., ypač sparčiai didėjusių būsto įsigijimo kainų; tuo pat metu su didėjančiomis nekilnojamo turto kainomis susiję procesai didino pinigų bazę. Trečia, pinigų masės didėjimo poveikis VKI yra uždelstas, todėl tikėtina, kad sulėtėjus pinigų bazės augimui, VKI tam tikrą laikotarpį dar kils sparčiai.

17 pav. BVP indekso dinamika 1998-2007 metais (2000 m.=100)

Šaltinis: Bendrojo vidaus produkto indeksas ketvirčiais (2000 m.=100) [žiūrėta 2008-04-18]. Prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>.

Nagrinėjusiu laikotarpiu pinigų bazė (mln.Lt) išaugo 3,93 karto (nuo 3270,84 mln.Lt. 1998 m. iki 12886,49 mln.Lt. 2007 m.). Tuo tarpu BVP, kuris įtakojo ir BVP indekso didėjimą (išsamiau žr. 17 priedą), išaugo 2,16 kartų (nuo 44698,6 mln.Lt iki 96675,6 mln.Lt). Tai reiškia, kad šalyje pagamintų prekių ir paslaugų kiekiui teko didesnis pinigų kiekis jas įsigyti. O tai neabejotinai gali veikti visų kainų lygį, sudarant paskatas augti bendram kainų lygiui. Tačiau, kaip pabrėžta Infliacijos priemonių valdymo plane (2008), be pinigų kiekio dinamikos kainas veikia ir kiti veiksniai – paklausa ir pasiūla. Todėl įmanoma, kad net ir augant pinigų kiekiui, kai kurių prekių ar paslaugų kainos kris (pvz., Lietuvos atveju sparčiai krentančios ryšių paslaugų kainos).

Išanalizavus veiksnius, turinčius įtakos infliacijos didėjimui, galima pasiūlyti įvairių priemonių, kurios padėtų sumažinti infliacijos lygį. Lietuvos laisvosios rinkos instituto viceprezidentė Steponavičienė G. (2006) teigia, kad svarbiausia yra mažinti valstybės skolą ir nebedidinti biudžeto išlaidų. Infliaciją, anot jos, reikėtų mažinti tokiomis priemonėmis:

- Pajamų mokesčio lengvatų būsto įsigijimui ir kreditams panaikinimas. Pajamų mokesčio lengvatas būtų tikslinga įtvirtinti studijų paskoloms ir privačiam sveikatos draudimui.
- Nerekomenduoja iškart didinti akcizus energetikos produktams, alkoholiui ir tabakui. Lietuva turėtų didinti akcizus pasinaudodama visais ES leidžiamais pereinamaisiais laikotarpiais. Priešingu atveju kils nežabotas kontrabandos protrūkis.

Lietuvos banko Ekonomikos departamento direktorius Kuodis R. (2008) pritaria, kad svarbi infliacijos reguliavimo priemonė yra biudžeto išlaidų mažinimas. Taip pat galvoja ir tarptautinio valiutos fondo Europos departamento Šiaurės šalių skyriaus viršininkas Morsink Dž. teigdamas, kad

Lietuvai reikia taupyti, atidedant kompensacijas už neatkurtas nuosavybės teises į nekilnojamąjį turtą (Kaip sutaupyti pusę milijardo, 2008). Mokėjimai už turto atkūrimą, anot jo, gali dar padidinti valstybės poreikį skolintis. Tačiau DnB NORD banko vyr. analitikas Rudzkis R. tvirtina, kad sprendimas atidėti piniginių kompensavimą už neatkurtą nuosavybę infliaciją pristabdytų, tačiau restitucijos procesas ir taip yra užsitęsęs, o dar jo atidėliojimas sukeltų visuomenės nepasitenkinimą. Jis įspėja, kad valstybės biudžetas yra deficitinis, o pati Vyriausybė netaupo ir neduoda visuomenei pavyzdžio, kad reikia taupyti (Pakalkaitė V., 2008).

SEB Vilniaus banko prezidento patarėjas Nausėda G. teigia, kad reikia arba skatinti vartotojų taupymą (2007 m. palyginti su 2006 m. namų ūkių santaupos (Lt/mėn.) sumažėjo nuo 373 Lt iki 368 Lt), arba riboti viešąsias išlaidas valdžios sektoriuje ir vykdyti teisingą fiskalinę politiką. Taip pat išnaudoti visus monopolinės kainodaros reguliavimo svertus, nepasiduoti monopolinių įmonių spaudimui energetikos sektoriuje. Tačiau ekonomistas pripažįsta, kad infliacijai suvaldyti to nepakaks, nes ją veikia ir tarptautinės jėgos, pvz. pasaulinės naftos kainos (Lietuvos premjerai krizes sutinka ramiai, 2007).

Lietuvos banko Finansinio stabilumo skyriaus viršininkas Leika M. dėl infliacijos mažinimo priemonių teigia, kad svarbiausios yra protinga fiskalinė politika ir konkurencijos skatinimas. Didesnė konkurencija galėtų būti maisto pramonėje, jeigu būtų pakeista ES bendroji žemės ūkio politika, t.y. jeigu būtų lengvesnės importo galimybės iš trečiųjų šalių, tokiu atveju žemės ūkio produkcijos kainos neaugtų taip sparčiai (Interviu su Mindaugu Leika, 2007). Lietuvos laisvosios rinkos instituto ekspertas Kuokštis V. (2007) sutinka, kad kuo konkurencingesnė rinka, tuo didesnis spaudimas kainoms mažėti. Jis teigia, kad natūrali įmonių konkurencija būtų svarbiausias veiksnys, kuris stabdytų kainų didėjimą euro įvedimo metu ir apsaugotų vartotojų interesus. Tačiau atsižvelgiant į išsakytą Lietuvos banko nuomonę, galima kritikuoti tokį konkurencijos didinimą, nes importinių prekių didėjimas iš trečiųjų šalių skatintų ne tik konkurenciją, bet ir mažų bei vidutinių įmonių išėjimą iš rinkos (bankrutavimo aspektą). Mažos įmonės dėl padidėjusio importinių prekių kiekio ir mažesnės kainos nesugebės konkuruoti rinkoje, todėl tokiu požiūriu nebus skatinamas smulkus ir vidutinis verslas.

Darbo autorės nuomone, infliacijai sustabdyti arba bent jau sumažinti labiausiai reikalingas subalansuotas biudžetas bei valstybės skolos mažinimas. Taip pat pastebimi biurokratiniai barjerai, kurie neleidžia rinkos dalyviams laisvai patekti į rinką ir joje veikti, pvz., leidimai, licenzijos, kainų iškreipimas mokesčių pagalba (pvz., nevienodais PVM tarifais: 5 proc. ir 18 proc.).

Infliacijos priemonių valdymo plane (2008) yra užfiksuotos šios pagrindinės antiinfliacinės priemonės. Kai kurios iš pateiktų priemonių jau yra taikomos.

- **Metų viduryje nepersvarstytas valdžios sektoriaus biudžetas.** Tikslas – perteklines pajamas naudoti biudžeto deficito finansavimui (arba valstybės skolos dengimui). Privalumas – nėra galimybių nepagrįstai didinti valstybės aparato išlaidavimo, kuris galėdavo atsirasti dėl didesnių mokestinių pajamų negu prognozuotosios atsiradimo.
- **Kova su darbo užmokesčių „vokeliuose“ reiškiniu.** Teigiamas efektas yra susijęs ne tik su infliacija, bet ir visos šalies ekonomikos padėtimi, jos stabilumu (mažiau socialiniu draudimu neapdraustų gyventojų, didesnis socialinio draudimo įmokų skaičius, didesnės galimybės gerinti einamosios pensijų sistemos padėtį esant išaugusiai infliacijai, mažiau neigiamų pasekmių draudžiamiesiems asmenims, suėjus pensiniam amžiui).
- **LR fiskalinės drausmės įstatymas** (subalansuotas biudžetas vidutiniu laikotarpiu). Nors ir neįgyvendintas trumpuoju laikotarpiu, tai reikšmingas dokumentas, kurio turi būti laikomasi. Griežtesnė valstybės fiskalinė politika neformuotų nepagrįstų lūkesčių, kuomet gyvenama ne pagal išgales, o orientuojantis į nepasotinamus poreikius.
- **Valiutų valdybos modelio išlaikymas.** Užtikrina monetarinės politikos stabilumą, užkirsdamas kelią nepagrįstoms, valstybės vykdomoms pinigų emisijoms, nes reikalauja kiekvieną litą užtikrinti atitinkamu bazinės valiutos (euro) kiekiu.

Apžvelgus tinkamas priemones infliacijai mažinti, galima taip pat paminėti **netinkamas** priemones, kurios nedarytų jokio efekto infliacijos mažėjimui:

- *Nekilnojamo mokesčio įvedimas* Lietuvoje būtų neteisingas sprendimas gyventojams, kurie taupo ir investuoja. Be to, atsiranda galimybė plėstis biurokratizmui, korupcijai. Įvedus nekilnojamo turto mokesčių automatiškai padidėtų kainos rinkoje, gyventojų nesaugumas dėl būsto apmokestinimo. Tai reiškia, kad ši priemonė gali neduoti laukiamo rezultato (t.y. nemažintų infliacijos lygio), o padariniai būtų neigiami, nes gyventojams būtų sunku prisitaikyti prie šio mokesčio, pakistų jų gyvenimo lygis.

- *Kainų reguliavimas*, palaikant dirbtinai mažas kainas, neatspindi rinkos informacijos, ji tampa iškreipta, taip mažinamos galimybės investuoti, konkurencija tampa sunkiau įmanoma.

Infliacijos priemonių valdymo plane (2008) teigiama, kad *nereikėtų įvesti progresinių mokesčių*, nes jie neskatina verslumo, apmokestina pažangius, progresyvius sprendimus, prisideda prie konkurencijos mažėjimo. Tarptautinės kompanijos, įvertindamos galimybes investuoti, atsižvelgia į būsimus kaštus, mokestinės sistemos skaidrumą, pastovumą, tad kelias progresinių mokesčių link paskatintų įmonių ir darbuotojų registravimą tokiose šalyse kaip Estija. Taip pat *neplanuoti PVM didinimo*, nes jis augins infliaciją net kelis kartus – paskelbus apie planuojamą PVM augimą, bus

padidinta paklausa prekėms, siekiantiems įsigyti ją už priešmokestinę kainą, o vėliau galutines vartotojų kainas PVM apmokestins dar kartą.

Dažnai politikai ir finansininkai diskutuoja dėl Lietuvos lito devalvacijos kaip vieno iš būdų mažinti infliacijos lygį. Tačiau, anot darbo autorės, galima kontraargumentuoti tokią nuomonę. Kadangi valiutos kursas yra vienas iš pagrindinių šalies konkurencingumo tarptautinėje rinkoje rodiklių, todėl dėl nuvertėjusio lito importuojamų prekių kainos padidėtų, o tai sąlygotų lietuviškų gaminių savikainos didėjimą. Lito devalvacija gali neigiamai paveikti Lietuvos ekonomiką: gali atsirasti nepasitikėjimas tarptautinėmis kapitalo rinkomis, rizikos, palūkanų normų padidėjimas, visa tai sąlygotų infliacijos lygio kilimą. Dėl padidėjusios rizikos ir palūkanų normų gali sumažėti investicijos, prekybos apimtys, sunkiau būtų užmezgami partnerystės ryšiai su užsienio įmonėmis.

Žinoma yra tai, kad artimiausiu metu Lietuva euro įsivesti negalės dėl tų pačių priežasčių. ES abejoja ar Lietuvai pavyks įveikti didėjančią infliaciją. 2008 m. sausio mėnesį infliacija buvo beveik 10 proc., todėl šiuo atveju Lietuvai reikėtų pamiršti greitą euro įvedimo procesą. Pirmiausiai dėl to, kad Lietuva turi spręsti dabartines su infliacija susijusias problemas. Kadangi makroekonominiai rodikliai priklauso vienas nuo kito (kaip buvo išanalizuota 2.3. poskyryje), todėl priimta tam tikra infliacijos mažinimo priemonė paveiks ir kitą rodiklį. Galima drąsiai teigti, kad Vyriausybė, nutarusi mažinti infliaciją, turi turėti kantrybės, nes infliacijos greitai neįmanoma sumažinti, taip pat turi gerai išanalizuoti situaciją, kad infliacijos mažinimas netaptu blygybe, dėl kurios kenčia visuomenė ar įmonės. Ir galiausiai, turėtų taikyti ne vieną priemonę, o visą priemonių visumą.

Apibendrintai galima teigti, kad Lietuvai geriausia būtų racionaliai paskirstyti savo biudžeto lėšas, nedidinti valstybės išlaidų, kurios pastaraisiais metais, kaip buvo išanalizuota 2 skyriuje, augo didesniu tempu nei BVP. Taip pat subalansuotas biudžetas sumažintų ar panaikintų būtinybę skolintis, sulėtintų pinigų kiekio didėjimą ir mažintų infliaciją, nes deficitinis biudžetas infliaciniu tampa tada, kuomet deficitas finansuojamas skolinantis iš užsienio pinigų rinkų.

Dar galima paminėti, kad infliacijos mažinimas paskatins nedarbo lygio didėjimą. Kaip 2 skyriuje buvo teigiama, kad nedarbo lygiui padidėjus vienu procentu, infliacija gali sumažėti 1,104 procentu. Atlikta 2008 m. prognozė rodo, kad nedarbo lygis padidės nuo 4,3 proc. iki 5,72 proc. (arba 1,42 proc. punktais). Vadinasi, tos priemonės, kurias naudoja ar dar papildomai panaudos Vyriausybė, padės sumažinti infliacijos lygį. Nors tiek nedarbo lygis, tiek ir infliacija yra pagrindinės makroekonomikos problemos, tačiau šiuo atveju Vyriausybė privalo pasirinkti mažesnę blygybę, t.y. siekiant sumažinti infliaciją, bus padidinamas nedarbo lygis.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Įvairūs autoriai (Sadauskas K., 2007; Vaikutis V., Girgždienė V., 2006; Tsionas E.G., 2000; Burda M., Wyplosz Ch., 1993; Wonnacott P., Wonnacott R., 1994) dažnai diskutuoja apie konvergencijos sąvokos supratimą, rodiklių, skirtų įvertinti ekonominę konvergenciją šalyje, laikymosi aspektus. Tačiau beveik visur teigiama, kad konvergencija – tai ekonominis suartėjimas, t.y. valstybės narės, norinčios įsivesti eurą, ekonomikos įvertinimas pagal Maastrichto sutartyje nurodytus ekonominės konvergencijos kriterijus. Konvergencijos kriterijai, kuriuos turi vykdyti valstybės, siekiančios įstoti į EPS, yra: kainų ir valiutos kurso stabilumas, fiskalinės raidos, kuri apima valdžios sektoriaus biudžeto deficitą ir skolą, tvarumas bei ilgalaikių palūkanų normų raida.

Nors šie penki konvergencijos kriterijai buvo svarbiausi sprendžiant apie šalies galimybes tapti EPS nare, tačiau būtina atsižvelgti ir į rinkos integracijos laipsnį, mokėjimų balansą ir plėtros tendencijas, darbo kainos kitimo tendencijas bei kitus ekonominius rodiklius – nedarbo lygį, BVP, tenkantį vienam gyventojui, ir pan. Apibendrinant, privalu atsižvelgti į viską, kas leidžia daryti išvadą apie šalies gebėjimą ateityje atitikti konvergencijos kriterijus. Šitaip pabrėžiama būtinybė atitikti reikalavimus ne tik tam tikrą laiko momentą, o ilgesnį laikotarpį.

Įvertinus kainų stabilumą Lietuvoje 1998-2007 m., galima pastebėti, kad infliacija kiekvienais metais didėja vidutiniškai 7,4 proc., o tai sukelia rimtų problemų šalies ekonomikai ir gyventojų pragyvenimo lygiui. Vienu iš svarbiausių Lietuvoje infliaciją lemiančių veiksnių galima paminėti savarankiškos šalies pinigų politikos neturėjimas. Galima teigti, kad į Lietuvą patenka gana dideli pinigų srautai (investicijos), kurie sunkiai valdomi bei per paskolas ir kitas išmokas padidina perkamąją galią. Todėl investicijos gali sukelti neracionalų vartojimą, nepagrįstus lūkesčius, spartų kainų augimą ir kitas pasekmes. Todėl išanalizavus Lietuvos situaciją, Lietuva, norėdama įstoti į EPS, turėtų mažinti tam tikrus mokesčius (pvz., PVM), racionaliau naudoti turimas valstybės lėšas.

Palyginus Lietuvos kainų stabilumą su kitomis ES šalimis, pastebima, kad euro zonos šalių infliacijos lygio vidurkis su nustatytu Maastrichto kriterijumi svyruoja. Tai nulemia šalių vykdoma antiinfliacinė politika, įvairios fiskalinės priemonės, mažinant užsienio skolą, stabilizuojant biudžeto deficitą ir pan. Taip pat pastebima, kad šalių, įstojusių į EPS, infliacija smarkiai padidėja lyginant su ankstesnių metų duomenimis, tačiau ji mažai nukrypsta nuo nustatyto kriterijaus dydžio.

Apibendrinant Lietuvos kapitalo rinkos stabilumą bei atlikus lyginamąją analizę su kitomis ES valstybėmis, būtų galima teigti, kad Lietuva sėkmingai vykdo kapitalo rinkos stabilumo kriterijaus keliamus reikalavimus. Per analizuojamą 1998-2007 m. laikotarpį Lietuvos ilgalaikės palūkanų normos

sumažėjo iki 4,3 proc. Nors pastebima palūkanų normų didėjimo tendencija, tačiau palūkanų norma atitinka konvergencijos kriterijų. Žema ilgalaikių palūkanų norma skatina ekonomikos augimą, pritraukia investicijas, tuo didindama vartojimo prekių kainų augimą, o tai gali trukdyti įgyvendinti pirmąjį kriterijų dėl griežto kainų pastovumo. Todėl kad būtų galima užtikrinti ir palaikyti stabilumą augant ekonomikai ir infliacijai, kaip buvo paminėta anksčiau, būtina pristabdyti valstybės išlaidų didėjimą, vartotojų išlaidas, paskolų lengvatas ir pan.

Įstojus į ES Baltijos šalių valiutos dalyvauja VKM-II procese su ± 15 proc. svyravimo nuo centrinio kurso ribomis. Lietuvos litas ir Estijos krona nuo 2004 m. birželio 28 d. prisijungė prie VKM-II ir buvo stabilios euro atžvilgiu. Tuo tarpu Latvijos latas, nuo 2005 m. gegužės 2 d. prisijungė prie VKM-II. Lietuva, susiedama litą fiksuotu kursu su euru, šį konvergencijos kriterijų sėkmingai įgyvendino ir EK prognozuoja, kad 2008 m. kursas bus vis dar stabilus. Todėl problemų dėl šio kriterijaus įgyvendinimo Lietuvai nekyla.

Išanalizavus Lietuvos valstybės biudžeto duomenis matyti, kad tik 1998 m. ir 2000 m. metinis biudžeto deficitas Lietuvoje viršijo konvergencijos kriterijaus reikalavimą atitinkamai 0,1 ir 0,2 proc. punktais. Nuo 2001 m. Lietuvos biudžeto deficitas pradėjo sparčiai mažėti ir jau 2006-aisiais buvo 0,3 proc. BVP, t.y. 2,7 proc. punktais mažesnis nei leidžia konvergencijos kriterijų reikalavimai. Tačiau nežiūrint į tai, jog biudžetas būtų buvęs beveik subalansuotas, 2007 m. Lietuvos biudžeto deficitas lyginant su 2006 m. padidėjo iki 0,9 proc. Biudžeto deficito sumažėjimą iki 2006 m. nulėmė, kad Lietuva sėkmingai mažino neigiamą šešėlinės ekonomikos poveikį valdžios sektoriaus finansams. Tačiau 2007 m. deficitas praktiškai padidėjo dėl pinigų nuvertėjimo, didėjančių kainų.

Palyginus Lietuvos valstybės biudžeto duomenis su kitomis ES šalimis, pastebima, kad ES ir euro zonos vidurkiai yra panašūs, nėra didelio atotrūkio, nors biudžetas yra deficitinis, tačiau kiekvienais metais šis deficitas mažėja. Estijoje jau nuo 2002 m. nėra biudžeto deficito, t.y. Estijos valstybės biudžeto struktūroje pajamos viršija išlaidas. Biudžeto perteklius nuo 2002 m. iki 2006 m. didėjo ir 2006 m. sudarė 3,8 proc. BVP. Tuo tarpu Latvijoje tik 2006 m. biudžetas tapo pertekliniu (0,4 proc. BVP). Tai reiškia, kad tiek Latvija, tiek ir Estija mažina valstybės skolą, supirkdamos VVP.

Lietuvos valstybės skola atitinka nustatytą konvergencijos kriterijų (60 proc.). Valstybės skola nuo 1998 iki 2007 m. padidėjo nuo 16,5 iki 17,7 proc. BVP arba 1,2 proc. punktu. Tačiau nuo 2000 m. pastebima mažėjimo tendencija. Lietuvos valstybės skolos, proc., palyginti su BVP, mažėjimą nuo 2000 m. įtakojo eksporto didėjimas ir vidinis vartojimo prekių ir paslaugų augimas, ypač statybos, bankų ir lengvosios pramonės sektoriuose. Nors absoliučia reikšme Lietuvoje 1998-2007 m. laikotarpiu bendra valstybės skola padidėjo 73,69 proc., tačiau galima numatyti, kad tarp ES valstybių, skola išliks

viena iš mažiausių. Palyginus Baltijos šalių rodiklius pastebima, kad Lietuvos valstybės skola yra didžiausia. Tačiau lyginant su kitomis ES šalimis, bendras Lietuvos valstybės skolos ir BVP santykis išlieka žemas, nes dėl greito BVP augimo, skolos rodiklis nuolat mažėja.

Įvertinus Lietuvos BVP ir BVP vienam gyventojui kitimo dinamiką pastebima, kad per analizuojamą 1998-2007 m. laikotarpį BVP padidėjo net 116,28 proc. (2,16 kartus), o BVP, tenkantis vienam gyventojui, išaugo net 127,35 proc. (arba 2,27 kartus). Lietuvos ekonomikos augimą lėmė sėkminga Lietuvos integracija į Vakarų rinkas, valstybės vykdoma fiskalinė politika ir ES struktūrinių fondų parama. Lietuvos bankas teigia, kad paskutiniai BVP duomenys rodo, kad Lietuvos ūkis 2007 m. pabaigoje vis dar sparčiai augo, tačiau daugėja požymių, kad šalies ekonomikos raida priartėjo prie struktūrinio lūžio taško, nuo kurio ūkis pereis į lėtesnio augimo fazę. Todėl norint išlaikyti stabilų ekonomikos augimą, būtina ne tik diegti naujas technologijas, bet daugiau dėmesio skirti moksliniams tyrimams, patentinei veiklai bei inovacijoms. Atsižvelgiant į veiksnius, darančius įtaką vietos ekonomikos plėtrai galima teigti, kad naujosios ES šalys turi didesnę pranašumą prieš ES šalis senbuves dėl mažesnių sąnaudų ir kokybiškų gaminių, todėl turėtų savo ekonominį augimą skatinti plečiant eksportą.

Nedarbo lygis yra vienas iš rodiklių, kuris tiksliausiai atskleidžia netolygumus tarp regionų ir pasiektą socialinę bei ekonominę pažangą. Lietuvos nedarbo lygio mažėjimui (2007 m. lyginant su 2001 m. nedarbo lygis sumažėjo nuo 16,5 proc. iki 4,3 proc.) turėjo įtakos sparti vidaus rinkos plėtra, padidėjusios tiesioginės užsienio investicijos finansų, ryšių, transporto ir sandėliavimo, perdirbamosios pramonės ir prekybos sektoriuose, sėkmingai vykdomos nedarbo mažinimo ir užimtumo didinimo politikos. Kadangi Lietuvoje yra pastebimas smarkus infliacijos augimas, Vyriausybė stengiasi visomis priemonėmis sumažinti infliaciją, o gali sąlygoti nedarbo lygio didėjimą, kuris, kaip prognozuojama (pagal atliktą nedarbo lygio eksponentiniu metodu prognozę), 2008 m. turėtų padidėti iki 5,72 proc.

Nagrinėjant infliacijos ir nedarbo bei BVP vienam gyventojui ir nedarbo lygio saryšį Baltijos šalyse buvo nustatyta, kad šiame regione reikia pertvarkyti gamybos technologinius procesus, įdiegti naujas pažangias technologijas, naujus gamybos ir darbo organizavimo metodus. Apibendrintai galima pastebėti, kad labai sunku sureguliuoti ekonomiką taip, kad būtų tenkinami visi kriterijai. Todėl tai leidžia patvirtinti hipotezę, kad konvergencijos rodikliai yra sunkiai įgyvendinami dėl jų tarpusavio nesuderinamumo.

Įvertinus ekonominę konvergenciją Lietuvos pavyzdžiu, galima tvirtinti, kad artimiausiu metu Lietuva euro įsivesti negalės dėl tų pačių priežasčių (infliacijos didėjimo). ES abejoja ar Lietuvai pavyks įveikti didėjančią infliaciją. Jau 2008 m. sausio mėnesį infliacija buvo beveik 10 proc. Tačiau

šiuo atveju Lietuvai reikėtų pamiršti greitą euro įvedimo procesą, nes Lietuva turi spręsti dabartines su infliacija susijusias problemas. Kadangi makroekonominiai rodikliai priklauso vienas nuo kito, todėl priimta tam tikra infliacijos mažinimo priemonė paveiks ir kitą rodiklį. Galima drąsiai teigti, kad Vyriausybė, nutarusi mažinti infliaciją, turi suprasti, kad jos greitai neįmanoma sumažinti, taip pat turi gerai išanalizuoti situaciją, kad infliacijos mažinimas netaptų blygybe, dėl kurios kenčia visuomenė ar įmonės. Ir galiausiai, turėtų taikyti ne vieną priemonę, o visą priemonių visumą.

Kaip pastebima, pagrindinė problema, kylanti Lietuvai stojant į EPS, yra infliacijos didėjimas. Todėl Lietuvai geriausia būtų racionaliai paskirstyti savo biudžeto lėšas, nedidinti valstybės išlaidų, kurios pastaraisiais metais, kaip buvo išanalizuota 2 skyriuje, augo didesniu tempu nei BVP. Taip pat subalansuotas biudžetas sumažintų ar panaikintų būtinybę skolintis, sulėtintų pinigų kiekio didėjimą ir mažintų infliaciją, nes deficitinis biudžetas infliaciniu tampa tada, kuomet deficitas finansuojamas skolinantis iš užsienio pinigų rinkų.

Dar galima paminėti, kad infliacijos mažinimas paskatins nedarbo lygio didėjimą. Kaip 2 skyriuje buvo teigiama, kad nedarbo lygiui padidėjus vienu procentu, infliacija gali sumažėti 1,104 procentu. Atlikta 2008 m. prognozė rodo, kad nedarbo lygis padidės nuo 4,3 proc. iki 5,72 proc. (arba 1,42 proc. punktais). Vadinasi, tos priemonės, kurias naudoja ar dar papildomai panaudos Vyriausybė, padės sumažinti infliacijos lygį. Nors tiek nedarbo lygis, tiek ir infliacija yra pagrindinės makroekonomikos problemos, tačiau šiuo atveju Vyriausybė privalo pasirinkti mažesnę blygybę, t.y. siekiant sumažinti infliaciją, bus padidinamas nedarbo lygis.

Išanalizavus iškilusias problemas, susijusias su Lietuvos stojimu į EPS, bei jų sprendimo būdus, leidžiama patvirtinti išsikeltą antrąją hipotezę, kad infliacijos mažinimas gali tęstis net kelerius metus, kadangi antiinfliacinės priemonės yra įgyvendinamos per ilgą laikotarpį.

LITERATŪRA

1. Abazorius, D., Grušnienė, N. (2000). Lietuvos įsipareigojimai derybų pozicijoje „Ekonominė ir pinigų sąjunga“. *Lietuvos integracija į Europos Sąjungą: bankininkystė ir finansai: Lietuvos bankas* (3), p. 39-44.
2. Afxentiou P.C. (1998). The European Union Before and After the Euro: An Assessment of the Maastricht Criteria. *Economia Internazionale* 51, p. 1-14.
3. Afxentiou P.C., Serletis A. (1997). Convergence and Labor Mobility in the European Union. *Economic Notes* 26, p. 11-34.
4. Afxentiou P.C., Serletis A. (2000a). Structural Characteristics of the Maastricht Convergence Criteria. Department of Economics Working Paper, University of Calgary.
5. Afxentiou P.C., Serletis A. (2000b). The Maastricht Criteria: Convergence and Economic Benefits. Department of Economics Working Paper, University of Calgary.
6. Almunija, Ch. (2006). Konvergencija „Lietuva ir euras“. Euro zonos plėtra, galimybės ir uždaviniai. [žiūrėta 2007-03-14]. Prieiga per internetą: <http://www.eudel.lt/lt/index.php?action=showNews&news_id=614>.
7. Angeloni I., Dedola L. (1999) From the ERM to the Euro: New Evidence on Economic and Policy Convergence Among EU Countries. ECB Working Paper, No.4, May 1999
8. Ardy B. (1999) Economic and Monetary Union. London
9. Augimo link ES ekonomika (2003). [žiūrėta 2007-03-10]. Prieiga per internetą: <<http://ec.europa.eu/publications/booklets/move/40/lt.pdf>>.
10. Auštrevičius P. (2006). Maastrichto kriterijai – pančiai ar stimulus augti? [žiūrėta 2007-05-24]. Prieiga per internetą: <www.austrevicius.lt/www/mintys.php?id=20>.
11. Baltijos regiono apžvalga (2005) [žiūrėta 2008-05-07]. Prieiga per internetą: <<http://www.hansa.lt/files/apzvalgos/br2005.05.pdf>>.
12. Baltijos regiono apžvalga (2006) [žiūrėta 2008-05-07]. Prieiga per internetą: <<http://www.hansa.lt/files/apzvalgos/br2006.11.pdf>>.
13. Bayomi T., Eichengreen B. (1992). Shocking Aspects of European Monetary Unification//National Bureau of Economic Research. INC Working Paper No. 3949
14. Bayoumi T., Masson P.R. (1995). Fiscal Flows in the United States and Canada: Lessons for Monetary Union in Europe. *European Economic Review* 39, p. 253-274.
15. Bendrojo vidaus produkto indeksas ketvirčiais (2000 m.=100) [žiūrėta 2008-04-18]. Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>>.
16. Beržinskienė D. (2006) Presumptions for the Development of Labour Market Differences in a Homogeneous Group of Countries//Engineering Economics 5(50)/2006. Kauno Technologijos Universitetas. P. 26-32.
17. Bolle M., Jacobsen H. D. (2002). Nauja rizika ateityje: euro zonos plėtra į Rytus [žiūrėta 2006-12-30]. Prieiga per internetą: <http://www.lb.lt/lt/leidiniai/pinigu_studijos2002_2/pinigu_studijos2002_2.html>.
18. Burda, M., Wyplosz, Ch. (1993). *Macroeconomics: a European text*. New York: Oxford University Press.
19. Carlin W., Estrin S., Schaffer M. (1999). Measuring progress in transition and towards EU accession: a comparison of manufacturing firms in Poland, Romania and Spain. [žiūrėta 2007-01-06]. Prieiga per internetą: <<http://www.ebrd.com/pubs/econo/wp0040.pdf>>.
20. Čepatienė N., Narbutienė N. (2002). Bendrais bruožais apie Europos Sąjungą [žiūrėta 2007-04-18]. Prieiga per internetą: <<http://www.euroi.ktu.lt/PROMETHEUS/moduls/lt/1a.doc>>.

21. Čičinskas J. (2006) Darbo užmokesčio šokas ir kaip jį atlaikyti [žiūrėta 2008-02-14]. Prieiga per internetą: <<http://www.balsas.lt/naujiena/97>>.
22. Čičinskas J., Klebanskaja N. (2001). *Ekonomika ir verslas. „Lietuvos Junior Achievement“*. Vilnius.
23. Cohen B. (2007). *Enlargement and the International Role of the Euro*. Edited by Joaquin Roy and Pedro Gomis-Porqueras. *The Euro and the Dollar in a Globalized Economy*. Ashgate.
24. Collignon S. (1999). European Monetary Union, Convergence and Sustainability—A Fresh Look at Optimum Currency Area Theory. The Sustainability Report. *Economia Internazionale* supplement 52, p. 7–38.
25. Criteria for the introduction of the euro [žiūrėta 2007-01-03]. Prieiga per internetą: <<http://209.85.135.104/search?q=cache:gD3kQ3Q1z-wJ:www.bsi.si/en/economic-and-monetary-union.asp%3FMapaId%3D692+Convergence+criteria+%2B+articles&hl=lt&gl=lt&ct=clnk&cd=10&ie=UTF-8&inlang=lv>>.
26. De Grauwe P., Vanhanerbeke W. (1999). *Is Europe an Optimum Currency Area?// Evidence from Regional Data*. Discussion Paper Series No. 555. Centre for Economic Policy Research. London
27. Deheza G., Snower D. H. (1996). *Wage Subsidy Programs: Alternative Designs*. *Solutions to Unemployment*, Cambridge: Cambridge University Press for CEPR.
28. Dubauskas, G. (2001) *Tarptautiniai finansai*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija
29. ECU/EUR exchange rates versus national currencies [žiūrėta 2007-07-20]. Prieiga per internetą: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&_screen=detailref&_language=en&_product=Yearlies_new_economy&_root=Yearlies_new_economy/B/B3/B31/dbc10512>.
30. Ekonominė ir pinigų sąjunga [žiūrėta 2007-01-27]. Prieiga per internetą: <http://209.85.135.104/search?q=cache:zg574VEx76MJ:ec.europa.eu/publications/booklets/move/40/lt.pdf+Valiut%C5%B3+keitimo+mechanizmas+ES&hl=lt&gl=lt&ct=clnk&cd=6&lr=lang_lt>.
31. Emigrantai į Lietuvą pervedė milijardus litų (2008) [žiūrėta 2008-05-10]. Prieiga per internetą: <http://www.anglija.lt/straipsniai/naujienos/lietuvoje/emigrantai_i_lietuva_pervede_milijardus_litu.html>.
32. ES valstybių narių ilgalaikės palūkanų normos [žiūrėta 2008-02-04]. Prieiga per internetą: <<http://www.lb.lt/lt/euras/konvergencija.htm#paluk>>.
33. ES valstybių narių metinė infliacija pagal SVKI [žiūrėta 2008-02-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.lb.lt/lt/euras/konvergencija.htm#infl>>.
34. Europe [žiūrėta 2007-03-17]. Prieiga per internetą: <http://europa.eu/abc/eurojargon/index_en.htm>.
35. Europos Bendrijos sutartis (2004). *Valstybės žinios Nr.2*, 2004 m. sausio 3 d.
36. Europos Centrinis Bankas. Pranešimas apie Konvergenciją 2006 m. gruodis. [žiūrėta 2006-12-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.lb.lt/lt/leidiniai/ecbpub/cr200612lt.pdf>>.
37. Europos Centrinis Bankas. Pranešimas apie Konvergenciją 2006 m. gegužė – birželis. [žiūrėta 2007-07-06]. Prieiga per internetą: <<http://209.85.135.104/search?q=cache:BbQmZI3P2KMJ:www.kropas.lt/bin.php/id-614/+konvergencija+-+kas+tai%3F&hl=lt&ct=clnk&cd=68&gl=lt>>.
38. Europos integracijos procesai. [žiūrėta 2007-03-14]. Prieiga per internetą: <<http://209.85.135.104/search?q=cache:70G6elokf38J:www.mruni.lt/padaliniai/FAKULTETA>>

- [/vvf/kk/dokumentai/Bakalauro%2520studijos/Eur%2520integrac%2520procesai/ES%2520paskaitos.doc+Kreditavimo+mechanizmas+ES&hl=lt&gl=lt&ct=clnk&cd=10&lr=lang_lt>.](#)
39. Europos Komisija. Trečioji ekonominės ir socialinės sanglaudos ataskaita: „Nauja sanglaudos partnerystė išsiplėtusioje Sąjungoje: konvergencija, konkurencingumas, bendradarbiavimas“. Darbas regionų labui [žiūrėta 2007-06-15]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/regional_policy/intro/working7_lt.htm.
  40. Europos Sąjungos veiklos sričių apžvalga: ekonomikos ir pinigų politika [žiūrėta 2007-03-15]. Prieiga per internetą: http://europa.eu/pol/emu/overview_lt.htm.
  41. Europos Tarybos rezoliucija dėl valiutų kurso mechanizmo įvedimo trečiajame Ekonominės ir pinigų sąjungos etape (97/C 236/03) [žiūrėta 2006-12-03]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=5431.
  42. Eurostat, Europos centrinio banko, Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos duomenys ir Lietuvos banko skaičiavimai [žiūrėta 2008-02-28]. Prieiga per internetą: <http://www.euro.lt/lt/apie-euro-ivedima-lietuvoje/euras-ir-lietuva/reikalavimai-ir-juvykdymas/>.
  43. Feldstein M. (1997) The Political Economy of the European Economic and Monetary Union: Political Sources of an Economic Liability // Journal of Economic Perspectives, Vol.11, No.4, Fall 1997, p.23-42
  44. Fontana G. (2001). Keynes on the „Nature of Economic Thinking“: The Principle of Non-Neutrality of Choice and the Principle of Non-Neutrality of Money. [žiūrėta 2007-06-07]. Prieiga per internetą: http://findarticles.com/p/articles/mi_m0254/is_4_60/ai_80802014/pg_1.
  45. Gale W. G., Orszag P. R. (2005). Ilgalaiškės fiskalinės drausmės poveikis ekonomikai. [žiūrėta 2006-12-29]. Prieiga per internetą: http://www.lb.lt/lt/leidiniai/pinigu_studijos2005_4/pinigu_studijos2005_4.html.
  46. Ganusauskas T. (2001). Narystės Ekonominėje ir pinigų sąjungoje kriterijų vaidmuo Lietuvai integruojantis į Europos Sąjungą. [žiūrėta 2006-12-28]. Prieiga per internetą: http://www.lb.lt/lt/leidiniai/pinigu_studijos2001_1/pinigu_studijos2001_1.html.
  47. General government gross debt [žiūrėta 2007-07-21]. Prieiga per internetą: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=SDI_MAIN&root=SDI_MAIN/sdi/sdi_as/sdi_as_pub/sdi_as1300.
  48. Geralavičius, V. (2007). Lithuania on the Way to the Euro: Experience of an Unsuccessful Attempt [žiūrėta 2007-04-03]. Prieiga per internetą: <http://www.bcca.ws/filearea/cm5d13/vaidievtutisgeralavicius.doc>.
  49. Giles Ch. (2006). Phelps wins Nobel for exploding economic myths. [žiūrėta 2007-04-25]. Prieiga per internetą: <http://www.ft.com/cms/s/5830f696-57fb-11db-be9f-0000779e2340.html>.
  50. Goodman J. B. (1992). Monetary Sovereignty: The Politics of Central Banking in Western Europe. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press
  51. Grušnienė, N. (1998). Euro įvedimo aktualijos. *Lietuvos integracija į Europos Sąjungą: bankininkystė ir finansai; Lietuvos bankas* (2), 36.
  52. Helleiner E. (1997). One Nation, One Money: Territorial Currencies and the Nation-State. [žiūrėta 2007-06-24]. Prieiga per internetą: http://www.arena.uio.no/publications/wp97_17.htm.
  53. Inflation rate [žiūrėta 2007-07-11]. Prieiga per internetą: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema

=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=SDI_MAIN&root=SDI_MAIN/sdi/sdi_e
d/sdi_ed_inv/sdi_ed1160>.

54. Infliacijos valdymo priemonių planas (2008) [žiūrėta 2008-04-19]. Prieiga per internetą: http://www.lrinka.lt/Pranesim/Infliacijos_valdymo_priemoniu_planas_2008.pdf.
55. International Monetary Fund (2003). [žiūrėta 2007-06-20]. Prieiga per internetą: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/ar/index.htm>.
56. Interviu su Mindaugu Leika (2007). [žiūrėta 2008-01-23]. Prieiga per internetą: <http://vz.lt/Default2.aspx?InterviewID=dfaca4ae-aa57-41f4-b4bc-6afd2afa0518>.
57. Junevičius, A. (1999) Europos Sąjunga: istoriniai, politiniai ir teisiniai aspektai. Kaunas: Technologija
58. Kaip sutaupyti pusę milijardo (2008). [žiūrėta 2008-01-23]. Prieiga per internetą: <http://www.veidas.lt/lt/leidinys.full/47befdcabb66a>.
59. Kenen P. B. (1969). The Theory of Optimum Currency Areas. *Monetary Problems of the International Economy*. Chicago: Chicago UP, p. 41–60.
60. Koechlin, J. (2005). L'Europe dans le monde. La politique étrangère de l'Union européenne comme élément constitutif de l'identité européenne [žiūrėta 2007-04-06]. Prieiga per internetą: http://doc.rero.ch/lm.php?url=1000,40,3,20050314183834-YA/1_these_KoechlinJ.pdf.
61. Köhler H., Wes M. (1999). Implications of the euro for the integration process of the transition economies in central and eastern Europe. [žiūrėta 2007-01-04]. Prieiga per internetą: <http://www.ebrd.uz/pubs/econo/wp0038.pdf>.
62. Kolyta S. (2000). Integracija į ES – konvergencijos prielaidos ir ekonominė politika. *Integracija į ES*, P. 82 - 87.
63. Komisijos pranešimas. 2006 m. Lietuvos konvergencijos ataskaita [žiūrėta 2008-05-07]. Prieiga per internetą: http://www.euro.lt/documents/com2006_0223lt01.pdf.
64. Konvergencijos kriterijai ir jų vykdymas [žiūrėta 2006-12-02]. Prieiga per internetą: <http://www.lb.lt/lt/euras/konvergencija.htm#inf1>.
65. Kropas, St., Kropienė, R. (2005). *Europos pinigai*. Vilnius: Lietuvos bankas.
66. Kuodis R. (2003). Dėl narystės Ekonominėje ir Pinigų Sąjungoje siekiančių šalių valiutos kurso pasirinkimo strategija. [žiūrėta 2006-12-28]. Prieiga per internetą: http://www.lb.lt/lt/leidiniai/pinigu_studijos2003_1/pinigu_studijos2003_1.html.
67. Kuodis R. (2005). Euro įvedimas Lietuvoje: už ir prieš. [žiūrėta 2006-12-28]. Prieiga per internetą: http://www.lb.lt/lt/leidiniai/pinigu_studijos2005_4/pinigu_studijos2005_4.html.
68. Kuodis R. (2006). Euras Lietuvai: už ir prieš. [žiūrėta 2007-06-13]. Prieiga per internetą: http://www.lb.lt/lt/euras/2006_euras_nauda_trukumai_new.pps.
69. Kuodis R. (2008). *Ekonomika ir laimė: ko neparodo BVP augimas // Valstybė: Ekonomika ir politika*. Nr.1(10), p.40.
70. Kuodis R., Vetlov I. (2002). Pinigų politikos poveikio mechanizmas Lietuvoje [žiūrėta 2006-12-28]. Prieiga per internetą: http://www.lb.lt/lt/leidiniai/pinigu_studijos2002_3/pinigu_studijos2002_3.html.
71. Kuodis R.: į ekspertų pastabas dėl infliacijos valdymo atsižvelgta menkai (2007). [žiūrėta 2008-01-23]. Prieiga per internetą: http://www.info.lt/index.php?page=naujienos&view=naujiena_arch&id=117980.
72. Kuokštis V. (2007). Infliacijos valdymo priemonės: už ir prieš. [žiūrėta 2008-01-23]. Prieiga per internetą: http://www.freema.org/index.php/meniu/spaudai/straipsniai_ir_komentarai/infliacijos_valdymo_priemones_uz_ir_pries/4246.
73. Labour productivity per hour worked - % change over previous year [žiūrėta 2008-05-07]. Prieiga per internetą:

- <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsdec310>>.
74. Levišauskaitė K., Ruškys G. (2003). Valstybės finansai. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
  75. Lietuvos bankas. Pasirengimas euro įvedimui Lietuvoje (2008) [žiūrėta 2008-05-10]. Prieiga per internetą: <http://www.lb.lt/lt/euras/euroklausimai.htm>>.
  76. Lietuvos banko ekonominės raidos vertinimas (2008) [žiūrėta 2008-05-10]. Prieiga per internetą: <http://www.lb.lt/news/pg.dll?f=1&did=1796&lng=LT>>.
  77. Lietuvos banko makroekonominės prognozės 2007-2008 m. [žiūrėta 2008-01-23]. Prieiga per internetą: http://www.politika.lt/index.php?cid=9299&new_id=545615>.
  78. Lietuvos banko valdybos nutarimas dėl lito ir užsienio valiutų santykių nustatymo taisyklių. [žiūrėta 2006-12-06] Prieiga per internetą: <http://www.lbank.lt/acts/default.asp?F=120011220192&Y=1999&M=4&D=8&Ye=2002&Me=2&De=14>>.
  79. Lietuvos ekonomikos raida ir perspektyvos (2008) [žiūrėta 2008-05-09]. Prieiga per internetą: http://www.lb.lt/lt/ekonomika/makroekonominės_prognozes/Prognozes_0804_lt.pdf>.
  80. Lietuvos kelias euro link: Lietuvos banko požiūris (2004). [žiūrėti 2006-12-29]. Prieiga per internetą: http://www.lb.lt/lt/leidiniai/pinigu_studijos2004_4/pinigu_studijos2004_4.html>.
  81. Lietuvos laisvosios rinkos institutas (2006). Kodėl 2007 m. valstybės biudžetas turėtų būti subalansuotas? [žiūrėta 2007-12-10]. Prieiga per internetą: http://www2.lrinka.lt/index.php/analitiniai_darbai/analize_kodel_2007_m_valstybes_biudzeta_s_turetu_buti_subalansuotas/3825>.
  82. Lietuvos premjerai krizes sutinka ramiai (2007). [žiūrėta 2008-01-23]. Prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/69829>>.
  83. Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 m. ilgalaikė strategija. [žiūrėta 2008 02 20]. Prieiga per internetą: http://www.ukmin.lt/lt/strategija/ilgalaike_ukio.php>.
  84. LLRI pozicija dėl infliacijos reguliavimo priemonių įsivedant eurą (2006). [žiūrėta 2008-01-23]. Prieiga per internetą: http://www.freema.org/index.php/analitiniai_darbai/llri_pozicija_del_infliacijos_reguliavimo_priemoniu_isivedant_eura/3810>.
  85. Long-term interest rates [žiūrėta 2007-05-23]. Prieiga per internetą: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&_screen=detailref&_language=en&_product=Yearlies_new_economy&_root=Yearlies_new_economy/B/B3/B32/dbc12048>;
  86. Low-Wage Employment Subsidies v. The Welfare State. *American Economic Review: Papers and Proceedings*, 84, May 1994.
  87. LR Finansų ministerijos leidiniai [žiūrėta 2007-08-30]. Prieiga per internetą: <http://www.finmin.lt/web/finmin/leidiniai/skola>>
  88. LR Statistikos departamento informacija [žiūrėta 2007-08-15]. Prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>>.
  89. LR Vyriausybės 2001-2004 m. programa (2001) [žiūrėta 2008-05-09]. Prieiga per internetą: http://www.lrv.lt/12_vyr_dok/12-programa.pdf>.
  90. Masson P.R., Pattillo C.A. (2001). Monetary Union in West Africa (ECOWAS). IMF Occasional Papers 204. International Monetary Fund
  91. McKinnon R. (1963). Optimum Currency Areas. *American Economic Review* 53, p. 717–725.
  92. Mėnesiniai VKI, palyginti su baziniu laikotarpiu (2005 m.-100). Požymiai: Individualaus vartojimo išlaidų pagal paskirtį klasifikatorius (COICOP) [žiūrėta 2008-04-18]. Prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>>.

93. Misevičius V. (2006) Konkurencingumą didins mokslo žinios [žiūrėta 2008-05-07]. Prieiga per internetą: <http://ml.lms.lt/index.php?id=966&option=com_content&task=view>.
94. Mundell R. (1997). *Undating the Agenda for Monetary Union, Optimum Currency Areas, New Analytical and Policy Developments*/Edited by M. Bleijer, J. Frenkel, L. Leiderman, A. Razin. IMF
95. Nausėda G. (2006). Euro įvedimas kitąmet būtų sėkmingas šuolis į paskutinio traukinio vagoną, sako SEB Vilniaus banko analitikai. [žiūrėta 2007-07-02]. Prieiga per internetą: <<http://209.85.135.104/search?q=cache:eoZk5oIyR9UJ:www.biznews.lt/%3Fpsl%3Dnaujiena%26id%3D5554+Konvergencijos+kriterijai&hl=lt&gl=lt&ct=clnk&cd=36>>.
96. Navickas V. (2005). *Europos Sąjungos rinkų ypatumai: mokomoji knyga*. Kaunas: Technologija
97. Pakalkaitė V. (2008). Lietuvai primygtinai patariama taupyti [žiūrėta 2008-03-19]. Prieiga per internetą: <<http://wap.vz.lt/archyvas/print.php?id=940653&strid=1002&rs=20&ss=4af2961bfa72270eb3ac12c2f82186fd&y=2008%2002%2021>>.
98. Pantola N. (1998). *Optimal Currency Areas, EMU and the Outlook for Eastern Europe*//Review at Economic in Transition No.2. Helsinki.
99. Pass Ch., Lowes B., Davies L. (1997). *Ekonomikos terminų žodynas*. Vilnius: Baltijos Biznis.
100. Petrauskas, D. (2005). *Euro įvedimas Lietuvoje* [žiūrėta 2007-03-17]. Prieiga per internetą: <http://209.85.135.104/search?q=cache:Oxv_1F9I4Q8J:www.lb.lt/lt/euras/2005%252004%252005%2520Euras%2520Petrauskas%2520LPK.pps+infliacija+ES+%C5%A1alyse&hl=lt&ct=clnk&cd=8&gl=lt>.
101. Pinigų bazė 1998-2007 [žiūrėta 2008-04-18]. Prieiga per internetą: <<http://www.lb.lt/statipub/statbrowser.aspx?group=7291&lang=lt>>.
102. Portes R. (2001). Euro vaidmuo pasaulyje: raida ir perspektyvos. [žiūrėta 2006-12-28]. Prieiga per internetą: <http://www.lb.lt/lt/leidiniai/pinigu_studijos2001_1/pinigu_studijos2001_1.html>.
103. Pranešimas apie Lietuvos banko pagrindinio tikslo įgyvendinimą, funkcijų vykdymą ir bankų sistemos būklę (2008 kovas) [žiūrėta 2008-04-18]. Prieiga per internetą: <<http://www.lb.lt/lt/leidiniai/ataskaitos/ataskaita2007.pdf>>.
104. Pranešimas Seimui apie Lietuvos banko pagrindinio tikslo įgyvendinimą, funkcijų vykdymą ir bankų sistemos būklę (2007). [žiūrėta 2008-01-23]. Prieiga per internetą: <http://www.lb.lt/lt/leidiniai/pranesimas_seimui/pranesimas_2007_1.pdf>.
105. Pranešimas spaudai: 2004 m. Balandžio 29 d - Ilgalaiškės palūkanų normos, įvertinant stojančiųjų šalių konvergenciją. [žiūrėta 2006-12-04]. Prieiga per internetą: <<http://www.ecb.int/press/pr/date/2004/html/pr040429.lt.html>>.
106. Public balance [žiūrėta 2007-07-25]. Prieiga per internetą: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=Yearlies_new_economy&root=Yearlies_new_economy/B/B1/B13/eb060>.
107. Rakauskienė, O. G.(2006). *Valstybės ekonominė politika*. Vilnius: Riomerio universitetas Leidybos centras. p. 23.
108. Real GDP growth rate [žiūrėta 2007-08-19]. Prieiga per internetą: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=SDI_MAIN&root=SDI_MAIN/sdi/sdi_ed/sdi_ed_inv/sdi_ed1110>.
109. Rodikliai šalies atitikčiai Mastrichto sutarties konvergencijos kriterijams įvertinti. [žiūrėta 2006-12-03]. Prieiga per internetą:

- <http://www.stat.gov.lt/uploads/docs/Mastrichto_%20kr_rod_spalis_1.pdf?PHPSESSID=4fd30c64705540edf73d422633ca7a97>.
110. Rose A.K., Engel Ch. (2001). Currency Unions and International Integration. [žiūrėta 2007-06-20]. Prieiga per internetą: <<http://faculty.haas.berkeley.edu/arose/ERDI.pdf>>.
  111. Sadauskas K. (2007). Regional development support - a key to success to boost the economy. Tarptautinė verslo ir investicijų konferencija. [žiūrėta 2007-06-27]. Prieiga per internetą: <http://209.85.135.104/search?q=cache:iVE79FLL3KoJ:www.eudel.lt/lt/index.php%3Faction%3DshowNews%26news_id%3D782+ekonomis%26konvergencijos+s%26voka&hl=lt&ct=clnk&cd=9&gl=lt>.
  112. Samuelson, P. A., Nordhaus, W. D. (1989). Economics. New York: McGraw - Hill Book.
  113. Šarkinas, R. (2005). Lietuvos kelias euro link: iššūkiai ir galimybės. [žiūrėta 2007-03-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.lb.lt/lt/integracija/sarkinas.html>>.
  114. Schiller. B. R. (2006). The macro economy today. Boston: McGraw-Hill.
  115. Second report on the practical preparations for the future enlargement of the euro area [žiūrėta 2007-01-03]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/economy_finance/euro/documents/comm2005_545final_en.pdf>.
  116. Short run – Long run [žiūrėta 2007-04-19]. Prieiga per internetą: <http://nobelprize.org/nobel_prizes/economics/laureates/2006/press.html>.
  117. Šiaudinis, S. (2004). Požiūrio į šiuolaikinės valiutų valdybas raida per dešimtį šio modelio gyvavimo metų Lietuvoje [žiūrėta 2007-03-14]. Prieiga per internetą: <<http://www.lrinka.lt/Leidiny/monetarine.politika/2004.1.ss.phtml>>.
  118. Snieška, V., Čiburienė, J. ir kiti. (2005). Makroekonomika. Kaunas: Technologija.
  119. Staniulytė T. (2007) Nafta jaukia euro planus <http://www.zum.lt/min/index.cfm?fuseaction=displayHTML&attributes.file=File_3049.cfm&langparam=LT>.
  120. Steponavičienė G. (2006) Euras bet kuria kaina būtų labai brangus, jei apskritai būtų [žiūrėta 2007-10-14]. Prieiga per internetą: <http://www.lrinka.lt/index.php/meniu/spaudai/straipsniai_ir_komentarai/euras_bet_kuria_kaina_butu_labai_brangus_jei_apskritai_butu/3829>.
  121. Tarptautinių žodžių žodynas (2005). Vilnius: Alma littera.
  122. The euro area and the common monetary policy. [žiūrėta 2007-01-04]. Prieiga per internetą: <<http://www.bde.es/informes/be/infanu/2005/cap3e.pdf>>.
  123. The World Bank's World Development Report (2002). [žiūrėta 2007-04-07]. Prieiga per internetą: <<http://www.worldbank.org/wdr/2001/fulltext/fulltext2002.htm>>.
  124. Tsionas, E. G. (2000). Productivity convergence in Europe. *Eastern Economic Journal* 7/1
  125. Tsoukalis L. (2003). EMU: A Unifying Factor' in What kind of Europe? Oxford University Press. P.142-157
  126. Tsoukalis, L. (1997). The New European Economy Revisited. Third Revised Edition. Oxford University Press.
  127. Unemployment rate [žiūrėta 2007-07-14]. Prieiga per internetą: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&dad=portal&schem a=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=Yearlies_new_population&root=Yearlies_new_population/C/C4/C42/em071>.
  128. Vaikutis V., Girgždienė V. (2006). Vidaus vandenų žuvininkystės konkurencingumas [žiūrėta 2007-07-03]. Prieiga per internetą: <http://209.85.135.104/search?q=cache:Gv4WzeDEMK0J:images.katalogas.lt/maleidykla/Zem_m61p/Zem_pried_108_114.pdf+konvergencija+-+kas+tai%3F&hl=lt&ct=clnk&cd=111&gl=lt>.

129. Vainienė R. (2005). Ekonomikos terminų žodynas. Vilnius: Tyto alba.
130. Valstybės skola išaugo 12 % [žiūrėta 2008-02-28]. Prieiga per internetą: <http://vz.lt/Default2.aspx?ArticleID=b39e723e-4a91-46a8-870a-51fd7343ca75#continue>.
131. Van Beek F., Rosales J.R., Zermeno M. (2000). The Eastern Caribbean Currency Union – Performance, Progress and Policy Issues. International monetary fund. Washington.
132. Veidenfeldas, V., Veselsas, V. (1997). Europa nuo A iki Z. Europos integracijos vadovas. Vilnius: Gironda, p. 55
133. Vetlov I. (2002). Lietuvos kainų kitimas ir jo veiksniai [žiūrėta 2006-12-29]. Prieiga per internetą: http://www.lb.lt/lt/leidiniai/pinigu_studijos2002_2/pinigu_studijos2002_2.html.
134. Vidutinis mėnesinis darbo užmokestis ir indeksai 1997-2007 m. [žiūrėta 2008-05-07]. Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1775>.
135. Vilpišauskas R. (1999). Lietuvos integracija į Europos Sąjungą: poveikis ekonominei politikai ir reguliavimui [žiūrėta 2006-12-28]. Prieiga per internetą: http://www.lb.lt/lt/leidiniai/pinigu_studijos1999_4/pinigu_studijos1999_4.html.
136. Vilpišauskas R. (2003). Europos Sąjungos vidaus rinka ir Lietuva. Vilnius: Eugrimas.
137. Winkler B. (1996) Towards a Strategic View to EMU: a Critical Survey // Journal of Public Policy, Vol.16, Part 1, January-April 1996, p.1-28
138. Wonnacott P., Wonnacott R. (1994). Makroekonomika. Kaunas: Litterae universitatis.
139. Wyplosz Ch. (1997) EMU: Why and How It Might Happen//Journal of Economic Perspectives, Vol.11, No.4, Fall 1997, p.3-22
140. Zhalilo Y. A. (1998). Economic security of enterprises – macroeconomic implications and government activity [žiūrėta 2007-01-04]. Prieiga per internetą: <http://www.niss.gov.ua/Center/stol/split.htm>.

PAGRINDINIŲ SĄVOKŲ ŽODYNĖLIS

Šios sąvokos magistro darbe pateikiamos remiantis šaltiniais: Pass Ch., Lowes B., Davies L. (1997). Ekonomikos terminų žodynas. Vilnius: Baltijos Biznis; Vainienė R. (2005). Ekonomikos terminų žodynas. Vilnius: Tyto Alba; Snieška, V., Čiburienė, J. ir kiti. (2005). Makroekonomika. Kaunas: Technologija.

A

Akcizas – į valstybės biudžetą mokamas vartojimo mokestis, išreikštas procentais nuo prekės kainos arba absoliučia suma ir pridodamas prie parduodamos prekės kainos. Dažniausiai šis mokestis taikomas neelastingos paklausos prekėms: kurui, tabakui, alkoholiui, elektros energijai.

Antiinfliacinė politika – tai fiskalinės ir monetarinės politikos priemonių visuma, naudojama infliacijai mažinti.

Aspektas – atžvilgis, kuriuo nagrinėjamas daiktas, reiškinys, sąvoka.

Atvirosi ekonomika – ekonomika, kuri labai priklauso nuo tarptautinės prekybos, eksportas ir importas yra didelis palyginus su tos ekonomikos nacionalinėmis pajamomis.

Autonomija – nepriklausomybė, savarankiškumas, teisė pačiam apsispręsti, tvarkytis.

B

Bazinė valiuta – užsienio valiuta, su kuria koku nors būdu susiejamas nacionalinės valiutos kursas ir/ar kuria laikomos centrinio banko užsienio atsargos.

Baziniai metai – nurodyti metai, kuriems suteikiama 100 vertė, kai nustatomas kainų indeksas. Naudojami ekonominiuose palyginimuose.

Bendras vidaus produktas (BVP) – tai bendrosios pajamos, sukurtos šalies teritorijoje, taip pat užsienio gamybos veiksmu gautos pajamos konkrečioje šalyje, minus šios šalies pilieciui gautos pajamos užsienyje.

Bendroji pasiūla – prekių ir paslaugų kiekis, kurį gamintojai gali ir nori parduoti rinkoje, esant atitinkamam kainų lygiui.

Bendroji rinka – prekybos integracijos tarp šalių forma, kai šalys panaikina tarp savęs visus prekybinius apribojimus prekėms ir paslaugoms bei nustato bendrus apribojimus kitoms pasaulio šalims.

Bendroji rinka – laisvas prekių, asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimas, kuris sudaro ES pagrindą (tas pagrindas vadinamas „keturiu laisviu“ taisykle).

Biudžeto deficitas – tai tokia situacija, kai biudžeto išlaidos viršija biudžeto pajamas.

Biudžeto perteklius – tai situacija, kai biudžeto pajamos viršija biudžeto išlaidas.

Biurokratija – administracinis valstybės valdymas, pasižymintis hierarchine sistema, gausiomis, išsamiomis, formaliomis ir kartais sudėtingomis rašytinėmis taisyklėmis bei procedūromis.

C

Centrinis bankas (CB) – speciali vyriausybinių institucijų finansų sistemoje, reguliuojanti mainų priemones.

Ciklinis svyravimas – periodinė ekonominės veiklos aktyvumo kaita, pvz., nuosmukis, pakilimas.

D

Darbas – žmogaus fizinių bei protinių gebėjimų naudojimas ekonominėms gėrybėms gaminti.

Darbo jėga – tai fiziniai ir protiniai žmonių sugebėjimai, kuriuos galima panaudoti ekonominėje ar kitoje visuomeniškai naudingoje veikloje.

Darbo jėgos kaina – išmokos darbininkams už jų darbo jėgos kaip gamybos veiksnio panaudojimą.

Darbo našumas – konkretaus darbo produktyvumas, matuojamas ekonominių gėrybių, sukurtų per laiko vienetą, kiekiu.

Darbo rinka – darbo jėgos pardavimo ir pirkimo ekonominių santykių sistema, kurioje formuojasi darbo pasiūla ir paklausa bei jo kaina – darbo užmokestis.

Defliacija – prekių ir paslaugų bendrojo kainų lygio mažėjimas, kai piniginio vieneto perkamoji galia kyla.

Dereguliavimas – valstybės intervencijų į rinkos santykius, kontrolės ir biurokratinių kliūčių mažinimo procesas, kuriuo siekiama leisti veikti rinkai ir padidinti privataus sektoriaus veiklos efektyvumą.

Determinacijos koeficientas – statistinis dydis, parodantis, kokią priklausomojo kintamojo dinamikos dalis yra paaiškinama tiesine nepriklausomojo kintamojo įtaka.

Devalvacija – to valiutos kurso, kurį vyriausybė įsipareigoja palaikyti, sumažinimas (valiutos kurso kritimas).

E

Ekonomika – šalies apibūdinimas bendros ekonominės veiklos ir jos sudedamųjų dalių pagrindu.

Ekonominė integracija – ekonominio gyvenimo internacionalizacijos forma, valstybių ekonominis bendradarbiavimas pagal suderintą tarpvalstybinę ekonominę politiką.

Ekonominė ir pinigų sąjunga (EPS) – aukščiausia ekonominės integracijos pakopa. Procesas, kurio metu ES valstybės narės suderino savo ekonominę ir pinigų politiką ir sukūrė bendrą valiutą.

Ekonominė politika – kolektyviai Vyriausybės priimta strategija ekonomikos tikslams pasiekti.

Ekonominis augimas – realiojo produkto didėjimas per tam tikrą laiką.

Emisija – pinigų ar vertybinių popierių išleidimas į rinką. Pinigų emisiją vykdo centrinis bankas, skolindamas papildomus išteklius komerciniams bankams arba papildomai išleisdamas pinigų ženklų – banknotų ir monetų.

Euro zona – zona, kuriai priklauso ES valstybės narės, pagal sutartį įsivedusios eurą kaip bendrąją valiutą, ir kurioje vykdoma bendroji pinigų politika, vadovaujant ECB valdančiajai tarybai. ES valstybės, kuriose cirkuliuoja bendra valiuta – euras (Belgija, Italija, Liuksemburgas, Olandija, Prancūzija, Vokietija, Airija, Graikija, Ispanija, Portugalija, Austrija, Suomija, Slovėnija).

Euroobligacijos – Europos šalių obligacijos; vertybinių popierių su fiksuota palūkanų norma, įvertinta tam tikra valiuta ar valiutomis, forma.

Europos centrinis bankas (ECB). Įkurtas 1998 m. liepos mėn. 1 d. Jo tikslas – geresnis šalių pinigų politikos koordinavimas, kainų stabilumo palaikymas.

Europos centrinių bankų sistema. Sudaro ECB ir visų ES valstybių narių, įsivedusių eurą ir ne, nacionaliniai centriniai bankai (NCB).

Europos regioninės plėtros fondas – didžiausias ES struktūrinis fondas, siekiantis pakelti ekonomikos lygį ir pagerinti socialinę integraciją investuodamas į projektus, skatinančius ekonomikos raidą, ir plėtodamas investicijas į pramonę atsilikusiose teritorijose.

Europos rekonstrukcijos ir plėtros bankas – tarptautinis bankas, įsteigtas siekiant paskatinti ir paspartinti Vidurio ir Rytų Europos valstybių ekonomikos reformas.

Europos Sąjunga (ES) – Belgija, Italija, Liuksemburgas, Olandija, Prancūzija, VFR (1957 m.); Airija, Danija, D. Britanija (1973 m.); Graikija (1981 m.); Ispanija, Portugalija (1986 m.); Rytų Vokietija (1990 m.); Austrija, Suomija, Švedija (1995 m.); Lietuva, Latvija, Estija, Slovakija, Slovėnija, Lenkija, Ćekija, Vengrija, Kipras, Malta (2004 m.); Bulgarija, Rumunija (2007 m.)

F

Fiskalinė politika – tai biudžeto pajamų ir išlaidų formavimo principai ir praktika, kuri įgyvendinama keičiant vyriausybės išlaidų ir mokesčių lygį.

G

Gyventojų pajamų mokestis – mokestis, taikomas gyventojų gaunamoms pajamoms, tokioms kaip darbo užmokestis, autorinis atlyginimas, pajamos už parduotą turtą, kompensacijos ir kt.

Globalizacija – gamybos, prekybos, darbo ir kitokių ryšių tarp šalių suartėjimas ir susipynimas, ekonominių sienų griuvimas.

H

Hipotezė – neįrodytas ir patikrinimo reikalaujantis atskirų procesų ar įvykių bei jų galimos sekos aiškinimas.

I

Ilgasis laikotarpis – tai laikotarpis, kai reikia kainas, darbo sutartis, mokesčius ir lūkesčius derinti prie naujų aplinkybių.

Importas – tai prekės ar paslaugos, pagamintos užsienyje ir nupirktos naudoti kitoje šalyje.

Indeksas – tai vieno reiškinių dviejų būsenų palyginimo rodiklis.

Infliacija – prekių ir paslaugų bendrojo kainų lygio didėjimas, pasireiškiantis piniginio vieneto perkamosios galios smukimu.

Inovacija – pradinio išradimo praktiškas patobulinimas ir išpltojimas.

Integracija – dalių, elementų jungimas į visumą.

Internacionalizacija – valstybių įv. visuomeninės veiklos sričių (politikos, ekonomikos, mokslo, kultūros, informacijos ir t.t.) ir jas organizuojančių struktūrų jungimasis, susipynimas regioniniu arba globaliniu mastu, normų ir institucijų derinimas, vienodinimas.

Intervencija – bet koks valstybės įsikišimas į rinkos procesus.

Intervencionizmas – doktrina, propaguojanti valstybinį rinkos reguliavimą

Iždas – valstybės sąskaitų visuma.

K

Kainų lygio stabilumas – bendrojo šalies kainų lygio, matuojamo kainų indeksu, stabilumas.

Klasikinė ekonomikos teorija – ekonomikos idėjų mokykla, kurios esmė – gamybos ir materialinių gėrybių paskirstymas tarp žemvaldžių, darbininkų ir kapitalistų.

Konkurencijos politika – politika, skatinanti veiksmingą konkurenciją tarp tiekėjų, reguliuojanti, pavyzdžiui, suvienijimus, ribotos prekybos sutartis, antikonkurencinę veiklą, kuri sumažina, iškreipia ar panaikina konkurenciją rinkoje.

Kontekstas – surištas; prasmės atžvilgiu išbaigta teksto ištrauka, leidžianti tiksliai suprasti į ją įeinančio žodžio, posakio ar sakinio reikšmę; kokio nors fakto, įvykio, reiškinio aplinkybės, sąlygos, aplinka.

Konvergencija – ekonominių, socialinių skirtumų nykimas, supanašėjimas, suartėjimas.

Koreliacinė analizė – statistikos metodas ryšio stiprumui tarp dviejų kintamųjų nustatyti.

Kreditas – pinigų suma, kurią kredito įstaiga suteikia paskolos gavėjui, o pastarasis įsipareigoja gražinti paskolintą sumą ir sutarto dydžio palūkanas sutartyje numatytais terminais bei tvarka.

Kriterijus – vertinimo pagrindas, matas.

L

Laffero kreivė – mokesčio tarifo ir sumokamos mokesčio sumos tarpusavio priklausomybę iliustruojanti kreivė. Didėjant mokesčio tarifui, sumokamų mokesčių suma iš pradžių didėja, pasiekia optimumą ir pradeda mažėti.

Liberalizavimas – valstybės draudimų panaikinimas ir reguliavimo sumažinimas, siekiant išlaisvinti privačią iniciatyvą (kainų liberalizavimas – kainų kontrolės panaikinimas; prekybos liberalizavimas – prekybos kliūčių panaikinimas).

Lūkesčiai – rinkos dalyvių nuomonė apie rinkos procesus ir rinkos rodiklių dydžius, pvz., kainas, palūkanų normas, darbo užmokesčio tendencijas ir pan.

M

Makroekonomika – ekonomikos disciplina, nagrinėjanti ekonominę sistemą kaip visumą arba sustambintus jos sektorius.

Mastrichto sutartis – ši sutartis buvo pasirašyta 1992 m. ir dar labiau sustiprino Bendrijos konstitucinius pagrindus ir dalyvaujančias šalis susiejo tvirčiau nei įprastos suverenių valstybių sutartys. Jos tikslai: skatinti tolygią ir nuolatinę ekonominę – socialinę pažangą; įgyvendinti bendrą užsienio ir saugumo politiką; bendradarbiauti teisingumo ir vidaus reikalų srityse; įsivesti bendrus pinigus ir įsteigti ECB.

Migracija – žmonių judėjimas į šalį (imigracija) ir iš jos (emigracija). Taip padidinamas arba sumažinamas šalies gyventojų ir darbo jėgos skaičių.

Mokėjimų balansas – visų sandorių tarp vienos šalies ir likusių pasaulio dalių gyventojų apibendrintas užrašas arba šalies prekybos ir finansinių sandėrių su visomis kitomis pasaulio šalimis per tam tikrą laiką, dažniausiai per metus, apskaičiavimas.

Mokestis – mokestis, valstybės imamas atsižvelgiant į asmenų ir įmonių gaunamas pajamas (tiesioginis mokestis) bei prekių ir paslaugų apyvartą (netiesioginis mokestis).

Monetarinė politika – centrinio banko politika, reguliuojanti pinigų masės didėjimo tempus ar palūkanų normas pokyčius.

Monetarizmas – teorija, teigianti, kad pinigų pasiūla (kiekis) lemia kainų, gamybos apimčių, nedarbo ir kitus pokyčius.

Muitų sąjunga – susitarimas tarp šalių dėl prekybinių barjerų panaikinimo, o taip pat dėl vieningų importo muitų toms šalims, kurios nėra susitarimo dalyvės, nustatymo.

N

Nacionalinio biudžeto pajamos – finansinių išteklių mobilizacija į įvairias valstybės valdymo struktūras.

Nacionalinis biudžetas – ekonominių piniginių santykių visuma, kurių dėka sudaromi ir naudojami pinigų fondai, skirti valstybės funkcijų ir uždavinių įgyvendinimui finansuoti.

NATO (Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacija) – tai gynybinė sąjunga, pagrįsta nepriklausomų valstybių politiniu ir kariniu bendradarbiavimu. Aljanso nariai yra įsipareigoję ginti laisvę, saugoti bendrą palikimą, vadovaujantis demokratijos, individo laisvės ir įstatymo viršenybės principais.

Nedarbo lygis – bedarbių ir darbo jėgos santykis.

Neoklasikinė ekonomikos teorija – teorija, pagrįsta principais, kurie valdo negausių išteklių paskirstymą pagal poreikius; šioje ekonominėje mokykloje buvo pagrįsti mažėjančio ribinio naudingumo ir statinės pusiausvyros analizės principai.

Netiesioginiai mokesčiai – mokesčiai, kuriuos Vyriausybė uždeda prekėms ir paslaugoms; tai mokesčiai, kuriais apmokestinama tam tikra ekonominė veikla.

Nuosmukis – laikotarpis, paprastai trunkantis neilgai (iki vienerių metų), kai mažėja BVP.

O

Obligacija - vertybinis popierius, patvirtinantis jo turėtojo teisę gauti iš obligaciją išleidusio asmens joje nustatytais terminais nominalią obligacijos vertę (išmokama išperkant obligaciją), metines palūkanas ar kitokį ekvivalentą arba turtines teises (obligacijos išleidžiamos nematerialia forma, o nuosavybės teisė į jas įrodoma įrašais asmeninėse vertybinių popierių sąskaitose).

P

Pajamų indeksavimas – pajamų didinimas proporcingai infliacijos lygiui.

Palūkanos – paskolos gavėjo mokėjimai kreditoriams už jų pinigų panaudojimą finansuoti materialioms bei vertybinių popierių investicijoms ir vartojimui.

Palūkanų norma – skolinamojo kapitalo kaina.

Pasaulio bankas – tarptautinė finansinė organizacija, kuri skolina pinigus finansuoti atsilikusių šalių projektus, spartinančius ekonominį jų vystymąsi.

Pasiūlos šokas – įvykis, dėl kurio staigiai pakyla vidutinis gamybos veiksnių kainų lygis, o dėl to padidėja ir gamybos sąnaudos (kaštai).

Perkamosios galios paritetetas (standartas) (PGS, angl. PPS) – tai bendros ES šalims narėms pasirinktos dirbtinės valiutos vienetas, su kuriuo apskaičiuojami šalių nacionalinių valiutų perkamosios galios paritetai. Vienas PGS visose šalyse atstovauja tam pačiam prekių ir paslaugų rinkiniui, tačiau kiekvienoje šalyje, atsižvelgiant į kainų lygį, reikia skirtingo nacionalinės valiutos kiekio tam, kad būtų galima nupirkti šį prekių ir paslaugų rinkinį.

Philipso kreivė – kreivė, nurodanti priklausomybę tarp nedarbo lygio ir infliacijos lygio.

Pinigai – visuotinis vertės ekvivalentas, atliekantis mainų, prekių apskaitos vieneto, taupymo ir mokėjimo priemonės funkcijas.

Pinigų bazė – tai centrinio banko išleistų ir apyvartą pinigų ir depozitinių bankų privalomųjų atsargų nacionaline ir užsienio valiuta suma.

Pinigų masė – tai ūkyje vartojamų pinigų kiekis, kurį sudaro pinigai apyvartoje ir indėliai taupomosiose bei einamosiose sąskaitose.

Pragyvenimo lygis – piniginių pajamų lygis arba vartojimo matas.

Pridėtinės vertės mokestis (PVM) – netiesioginis mokestis, imamas valstybės nuo prekės ar paslaugos vertės.

Pridtinė vertė – prekių ir paslaugų vertės padidėjimas kiekvienoje gamybos stadijoje.

Protekcjonizmas – tai valstybės ekonominė politika, siekiant apsaugoti nacionalinę ekonomiką nuo kitų šalių konkurencijos.

R

Realusis BVP – visų galutinių prekių ir paslaugų, pagamintų per tam tikrą laiką (paprastai per metus), suma, apskaičiuota bazinių metų kainomis.

Refinansavimas – procesas, kurio metu bendrovė išleidžia naujus vertybinius popierius ir gautus pinigus panaudoja išpirkti anksčiau išleistiems vertybiniams popieriams.

Regionalizacijos principas – centrinė valdžia ir valdymas iš „viršaus į apačią“. Pagrindinis regionalizacijos tikslas yra modernizuoti administracinę sistemą dėl sudėtingos ekonominės ir socialinės situacijos.

Regionalizmas kyla dėl centrinės valdžios neefektyvaus veikimo ir yra pagrįstas teritorine integracija. Priešingai nei regionalizacija, jį galima laikyti „iš apačios į viršų“ valdymo būdu, kuris yra alternatyva centralizuotam valdymui.

Regioninė politika – valstybės priemonių, kuriomis siekiama išlyginti regionų ekonominio išsivystymo skirtumus, visuma.

Rinka – mainų mechanizmas, suvedantis produkto, gamybos veiksnių ar vertybinių popierių pardavėjus ir pirkėjus.

Rizika – nepageidaujamo rezultato tikimybė.

S

Spekuliacija – veikla, siekiant greitai pasipelnyti, t.y. bet kokių vertybių pirkimas, turint tikslą vėliau jas parduoti už aukštesnę kainą.

Stabilumas – pastovumas, nekintamumas.

Stabilumo ir augimo paktas skirtas padėti išsaugoti gerą valdžios finansų poziciją trečiajame ekonominės ir pinigų sąjungos etape, siekiant gerinti kainų stabilumo sąlygas ir skatinant spartų, tvarų, užimtumo didinimui palankų augimą. Šiuo tikslu Paktas numato, kad valstybės narės turi nustatyti vidutinio laikotarpio biudžeto tikslus.

Subalansuotas biudžetas – padėtis, kai Vyriausybės išlaidos yra lygios mokesčiams ir kitoms įplaukoms.

Suverenitetas – valstybės nepriklausomybė, t.y. teisė savarankiškai tvarkyti savo vidaus ir užsienio reikalus.

Suvereno teisė – aukščiausios valdžios turėtojo teisė.

T

Tarptautinis valiutos fondas (TVF) – tarptautinė valiutinė kredito organizacija, reguliuojanti TVF priklausančių valstybių valiutinius santykius. Ji įkurta skatinti tarptautinį bendradarbiavimą pinigų ir valiutų kursų politikoje, stiprinti ekonomikos plėtrą, didinti užimtumą ir suteikti laikiną finansinę pagalbą šalių mokėjimų balanso problemoms spręsti.

Tendencija – proceso, raidos bendroji kryptis.

Teorija – tikrovės reiškinių aiškinimas, remiantis abstrakčia logine forma.

Tiesioginės užsienio investicijos – užsienio arba šalies fizinių ir juridinių asmenų šalyje įsigyjamas ilgalaikis turtas.

Tolydus augimas – situacija, kurios metu ekonominio modelio kintamieji (gyventojų skaičius, darbo jėgos dydis, gamybos apimtis, vienam gyventojui tenkančios pajamos, kapitalo apimtis) pasižymi pastoviu pokyčio tempu. Pokyčių tempai gali būti teigiami, neigiami arba lygūs nuliui.

Transformacija – per(si)tvakymas, keitimas.

Trendo funkcija – reiškinio vystimosi tendencija, atspindinti matematine funkcija.

Tvarumas – pastovumas, stabilumas, tvirtumas.

V

Valiutos kursas – vienos šalies pinigų kaina, išreikšta kitos šalies pinigais.

Valstybės biudžetas – tai valstybės pajamų ir išlaidų planas tam tikram laikui, dažniausiai metams, patvirtintas įstatymu.

Vartojimo prekių (vartotojų) kainų indeksas (VKI) – vidutinis vartotojų nupirktų prekių ir paslaugų kainų lygis, apskaičiuojamas lyginant fiksuoto skaičiaus pirmojo būtinumo vartojimo prekių ir paslaugų vartotojo krepšelio vertinę išraišką atskirais laikotarpiais.

Valstybės skola – visų vyriausybės lygių skola finansiniais metais. Nacionalinę skolą sudaro tik aukščiausių vyriausybės valdymo institucijų skola.

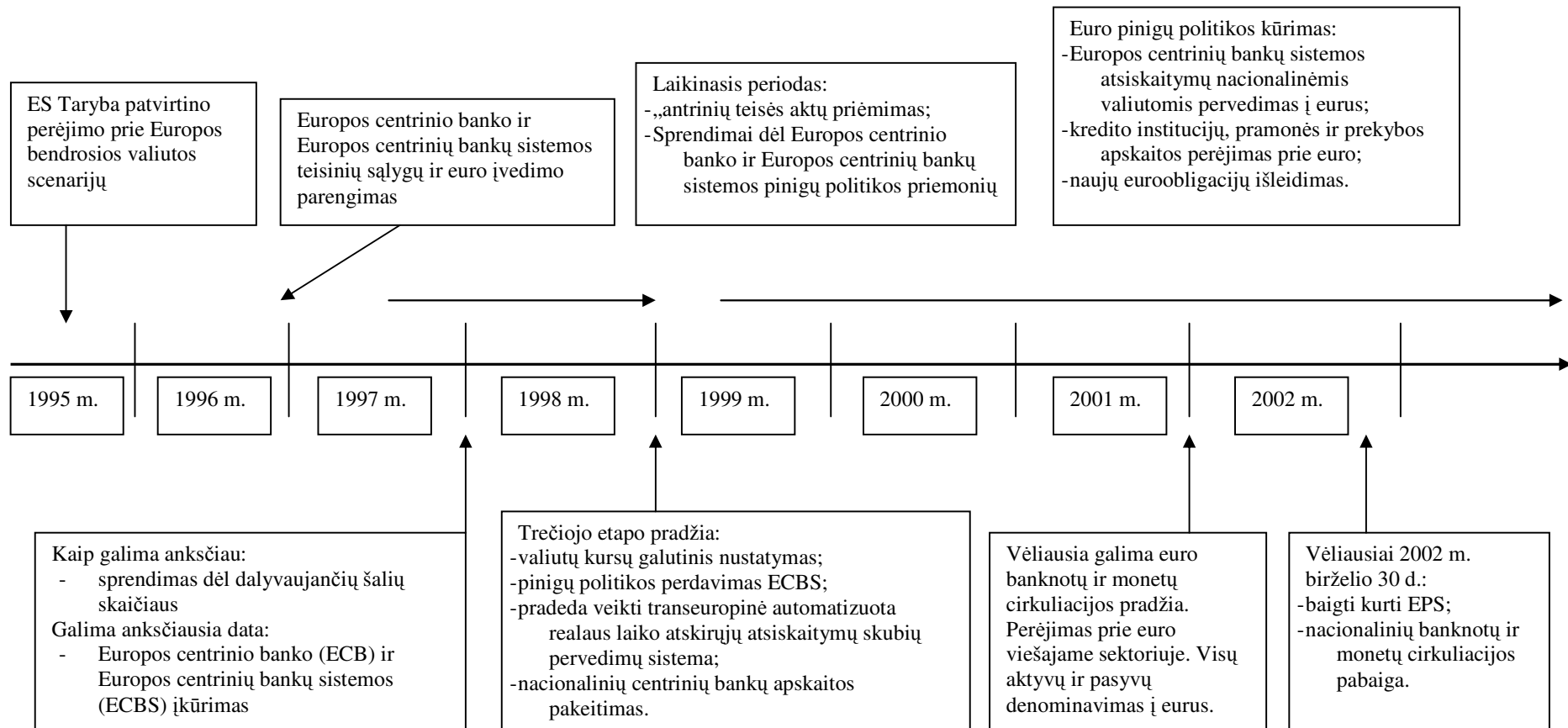
Valstybė – organizuota politinė bendruomenė, turinti aukščiausiąją valdžią.

Valiutų valdyba – fiksuotojo valiutos kurso sistema, kai nacionalinė valiuta yra fiksuotu kursu susieta su tvirta užsienio valiuta ir šiuo kursu keičiama į atsargų valiutą pirmu reikalavimu.

Ž

Žmogiškasis kapitalas (žmogiškieji ištekliai) – plačiąja prasme, tai šalies gyventojai, darbo ištekliai; siaurąja prasme – darbo jėga.

EPS KŪRIMO PROCESAS

Šaltinis: Lietuvos bankas. Lietuvos integracija į Europos Sąjungą // Bankininkystė ir finansai, 1997 m. Nr.2

EUROPOS SAJUNGOS BEI EPS KŪRIMOSI SVARBIAUSIOS DATOS

1949 m. gegužės 9 d. Prancūzijos užsienio reikalų ministras Robertas Schumanas (Robertas Šumanas) pasiūlo įkurti Europos anglių ir plieno bendriją (EAPB).

1951m. balandžio 18 d. Belgija, Italija, Liuksemburgas, Olandija, Prancūzija ir Vokietijos Federacinė Respublika (vadinamasis „šešetas“) pasirašo sutartį, įkuriančią Europos anglių ir plieno bendriją (Paryžiaus sutartis).

1952 m. rugpjūčio 10 d. Jeanui Monnet (Žanui Monė) pirmininkaujant pradeda veikti Aukščiausioji valdyba, EAPB vykdomoji institucija.

1952 m. rugsėjo 10 d. „Šešeto“ užsienio reikalų ministrai, susitikę Mesinoje, sutaria plėtoti integraciją. Sukuriamas tarpvyriausybinių komitetas, kuriam vadovauja Paul-Henri Spaakas (Polis-Anri Spakas).

1957 m. kovo 25 d. Romoje „šešetas“ pasirašo sutartis, įkuriančias Europos ekonominę bendriją (EEB) ir Euratomą (Romos sutartis).

1958 m. sausio 1 d. Įsigalioja Romos sutartis. Walteris Hallsteinas (Valteris Halštainas) tampa pirmuoju EEB Komisijos pirmininku, o Louisas Armandas (Luji Armanas) — pirmuoju Euratomo Komisijos pirmininku.

1961 m. sausio 14 d. Taryba priima pirmuosius keturis reglamentus, susijusius su bendra žemės ūkio politika, pirmąjį finansinį reglamentą bei konkurenciją reguliuojantį reglamentą.

1963 m. liepos 20 d. Jaundėje pasirašomas EEB ir 17 Afrikos valstybių bei Madagaskaro Asociacijos susitarimas (Jaundės susitarimas).

1965 m. balandžio 8 d. Pasirašoma sutartis, sujungianti trijų Europos Bendrijų vykdomąsias valdžias (EAPB, EEB ir Euratomas) – Sujungimo sutartis. Jai įsigaliojus 1967 m. liepos 1 d., pirmuoju visų trijų Bendrijų (EAPB, EEB ir Euratomo) Komisijos pirmininku tampa Jeanas Rey (Žanas Rėjus).

1967 m. liepos 1 d. Baigiama kurti muitų sąjunga ir nustatomas bendrasis maito mokestis.

1968 m. gruodžio 18 d. Komisija pateikia Tarybai „Manšolto planą“, pagal kurį bus reformuojamas žemės ūkis.

1969 m. liepos 29 d. Pasirašyta antroji Jaundės Konvencija (įsigaliojo 1971 m. sausio 1 d.)

1969 m. gruodžio 1-2 d. Valstybių ar vyriausybių vadovai susitinka Hagoje aptarti bendrosios rinkos sukūrimo užbaigimo, didesnio integravimosi ir EB plėtros. Jie susitaria palaipsniui iki 1980 m. įvesti Ekonominę ir pinigų sąjungą, paspartinti integraciją bei politinį bendradarbiavimą.

- 1970 m. sausio 1 d.** Atsakomybė už užsienio prekybos politiką iš valstybių narių perduodama EB.
- 1970 m. spalio 8 d.** Tarybai ir Komisijai pristatomas Liuksemburgo Ministro Pirmininko Wernerio (Vernerio) planas dėl ekonominės ir pinigų sąjungos laipsniško pasiekimo.
- 1972 m. kovo 21 d.** Sukuriama „valiutų grandinė“ – valstybių narių Vyriausybės ir Taryba susitaria, kad jų valiutų kursai svyruotų tik iki 2,25 proc.
- 1972 m. spalio 19-20 d.** Išplėstos Bendrijos valstybių ar vyriausybių vadovai sutaria pakeisti EB į Europos Sąjungą bei priima naują Ekonominės ir pinigų sąjungos įvedimo tvarkaraštį.
- 1973 m. sausio 1 d.** EB formaliai išaugo iki 9 narių: prisijungė Airija, Danija ir Didžioji Britanija. EB suteikiama išskirtinė atsakomybė už bendrą prekybos politiką.
- 1974 m. gruodžio 9-10 d.** Valstybių ar vyriausybių vadovai susitikime Paryžiuje nutaria susitikti reguliariai kaip Europos Vadovų Taryba.
- 1975 m. vasario 28 d.** EB ir 46 Afrikos, Karibų jūros ir Ramiojo vandenyno valstybės pasirašo Lomės konvenciją, pagal kurią EB joms teikia finansinę ir techninę pagalbą bei geresnes prekybos sąlygas.
- 1975 m. kovo 10-11 d.** Valstybių ar vyriausybių vadovai pirmą kartą susitinka Dubline kaip Europos Vadovų Taryba.
- 1975 m. kovo 18 d.** Ministrų Taryba nutaria įkurti Europos regionų plėtros fondą.
- 1975 m. gruodžio 1-2 d.** Romoje Europos Vadovų Taryba sutaria įvesti Europos pasą bei dalyvauti Šiaurės-Pietų dialoge.
- 1977 m. liepos 1 d.** Galutinai panaikinti muitai tarp 9 EB valstybių narių.
- 1978 m. liepos 6-7 d.** Bremene Europos Vadovų Taryba pritaria planui įkurti Europos pinigų sistemą (EPSis) bei įvesti Europos piniginių vienetą (ekiu).
- 1979 m. kovo 13 d.** pradeda veikti Europos pinigų sistema.
- 1979 m. vasario 5 d.** Devyniose valstybėse narėse įvyksta pirmieji tiesioginiai rinkimai į Europos Parlamentą.
- 1979 m. liepos 17-20 d.** Įvyksta pirmoji tiesiogiai išrinkto Europos Parlamento sesija Strasbūre. Simone Veil (Simona Veil) išrenkama pirmąja jo pirmininke.
- 1979 m. spalio 31 d.** Lomėje pasirašoma antroji Lomės konvencija tarp EB ir 58 Afrikos, Karibų jūros ir Ramiojo vandenyno valstybių.
- 1981 m. sausio 1 d.** Graikija tampa 10-ąja EB valstybe nare.
- 1982 m. vasario 23 d.** Referendume Grenlandija nutaria išstoti iš EB.

1984 m. gruodžio 8 d. Pasirašoma trečioji Lomės konvencija tarp EB ir 65 Afrikos, Karibų jūros ir Ramiojo vandenyno valstybių.

1985 m. kovo 29-30 d. Briuselyje Europos Vadovų Taryba priima integruotą Viduržemio jūros valstybių programą, panaikindama visas dar buvusias kliūtis Ispanijai ir Portugalijai įstoti į EB.

1985 m. birželio 14 d. Šengene (Liuksemburgas) steigėjų šešetas be Italijos (Belgija, Liuksemburgas, Olandija, Prancūzija ir Vokietija) pasirašo susitarimą palaipsniui atsisakyti tarpusavio sienų kontrolės, kad būtų užtikrintas laisvas žmonių judėjimas (Šengeno susitarimas).

1986 m. sausio 1 d. Ispanija ir Portugalija įstoja į Bendriją - valstybių narių skaičius išauga iki dvylikos.

1986 m. vasario 17-28 d. Dvylikos valstybių narių vyriausybės vadovai pasirašo Suvestinį Europos aktą.

1989 m. birželio 26-27 d. Madride Europos Vadovų Taryba pritaria idėjai organizuoti tarpvyriausybines konferencijas pagal Deloro planą, kurį sukūrė centrinių bankų vadovai, vadovaujami Komisijos prezidento Deloro. Pagal šį planą Ekonominė ir pinigų sąjunga (EPS) turėtų būti įvesta trimis etapais.

1989 m. gruodžio 15 d. Pasirašoma ketvirtoji Lomės konvencija tarp EB ir 68 Afrikos, Karibų jūros bei Ramiojo vandenyno valstybių.

1990 m. birželio 19 d. Liuksemburge pasirašomas antrasis Šengeno susitarimas, nustatęs bendras vizų, prieglobsčio teikimo, išorinių sienų kontrolės ir policijos bei muitinių bendradarbiavimo taisykles.

1990 m. liepos 1 d. Prasideda 1-asis Ekonominės ir pinigų sąjungos etapas.

1990 m. spalio 3 d. Įsigalioja sutartis tarp Vokietijos Federacinės Respublikos ir Vokietijos Demokratinės Respublikos, suvienijanti Vokietiją. Dar penkios žemės tampa EB dalimi.

1992 m. vasario 7 d. Maastrichte pasirašoma Europos Sąjungos sutartis (Maastrichto sutartis). Pagaliau ekonominę integraciją papildo politinė.

1992 m. gegužės 2 d. Porto mieste (Portugalija) EB ir EFTA valstybių užsienio reikalų ministrai pasirašo sutartį, įkuriančią Europos ekonominę erdvę (EEE). Šveicarijai referendume nubalsavus prieš, sutartis įsigalioja jai nedalyvaujant – 1994 m. sausio 1 d.

1992 m. gruodžio 11-12 d. Edinburge Europos Vadovų Taryba pritaria Danijos norui nedalyvauti bendros valiutos ir bendros gynybos politikos Europos Sąjungoje veikloje.

1993 m. sausio 1 d. Sukuriama bendra rinka.

1994 m. sausio 1 d. Prasideda ekonominės ir pinigų sąjungos 2-asis etapas.

1994 m. gruodžio 9-10 d. Europos Vadovų Taryba Esene priima strategiją, kaip priartinti Vidurio ir Rytų Europos valstybes prie ES, bei patvirtina naują Komisijos strategiją Viduržemio jūros regiono atžvilgiu.

1995 m. sausio 1 d. Austrija, Suomija ir Švedija tampa ES narėmis.

1995 m. lapkričio 27-28 d. Europos ir Viduržemio jūros regiono valstybių susitikime Barselonoje ES pritaria ilgalaikiai partnerystei su Šiaurės Afrikos ir Artimųjų Rytų valstybėmis. Vienas iš sutarties tikslų - iki 2010 m. sukurti laisvosios prekybos regioną.

1995 m. gruodžio 2 d. Madride pasirašoma nauja transatlantinė darbotvarkė. ES ir JAV išreiškia norą plėtoti prekybą bei dirbti artimai kartu sprendžiant tarptautines problemas.

1995 m. gruodžio 15-16 d. Madride Europos Vadovų Taryba nusprendžia būsimąją bendrą Europos valiutą pavadinti euru.

1996 m. gruodžio 13-14 d. Dubline Europos Vadovų Taryba priima Ekonominės ir pinigų sąjungos stabilumo bei augimo pakta. Būsimos euro monetos ir banknotai pristatomi visuomenei. Europos vadovai pasižada kovoti su tarptautiniu nusikalstamumu.

1997 m. spalio 2 d. Penkiolika ES valstybių pasirašo pakeistą Europos Sąjungos sutartį - Amsterdamo sutartį.

1998 m. gegužės 2-3 d. Europos Vadovų Taryba patvirtina laikinąjį Europos centrinio banko pirmininką bei banko tarybą, taip pat vienuolikos valstybių, tinkančių ir norinčių dalyvauti trečiajame EPS etape, sąrašą.

1999 m. sausio 1 d. Prasidėjo trečiasis ir baigiamasis EPS etapas, kuriame dalyvauja vienuolika valstybių (Airijoje, Austrijoje, Belgijoje, Ispanijoje, Italijoje, Liuksemburge, Nyderlanduose, Portugalijoje, Prancūzijoje, Suomijoje, Vokietijoje). Bendra ES valiuta – euras – pradama naudoti atsiskaitymams tarp bankų.

2000 m. birželio 23 d. Baigus galioti Lomės konvencijai, Benine dvidešimties metų laikotarpiui tarp Afrikos, Karibų ir Ramiojo vandenyno šalių bei Europos Bendrijos pasirašytas Cotonou susitarimas.

Nuo 2001 m. pradžios prie euro zonos prisijungė Graikija.

2001 m. vasario 26 d. pasirašyta Nicos sutartis, pakeitusi Europos Bendrijų steigimo ir Europos Sąjungos sutartis.

2001 m. gruodžio 14-15 d. Europos Vadovų Taryba Lakene priima Deklaraciją dėl Europos Sąjungos ateities.

2002 m. sausio 1 d. Euro zonoje pradama naudotis euro banknotais ir monetomis.

2003 m. liepos 10 d. Darbą baigia pirmasis Europos integracijos istorijoje Konventas, parengęs Europos Konstitucijos projektą.

2004 m. gegužės 1 d. Įvyksta didžiausia Europos integracijoje plėtra – prisijungia dešimt (daugiausia Vidurio ir Rytų Europos) valstybių: Čekija, Estija, Kipras, Latvija, Lenkija, Lietuva, Malta, Slovakija, Slovėnija ir Vengrija.

2004 m. pabaiga - 2006 m. ES konstitucinės sutarties ratifikavimo procesas.

2004 m. lapkričio 11 d. Lietuvos Seimas pirmasis patvirtina ES Konstituciją. Parlamentuose ratifikavimo procedūras atlieka ir Austrija (2005 m. gegužę), Belgija (2005 m. kovą – birželį), Estija (2006 m. gegužę), Graikija (2005 m. balandį), Italija (2005 m. sausį-balandį), Kipras (2005 m. birželį), Latvija (2005 m. birželį), Malta (2005 m. liepą), Slovakija (2005 m. gegužę), Slovėnija (2005 m. vasarį), Suomija (2006 m. gruodį), Vokietija (2005 m. gegužę). 2005 m. sausio 20 d. ES Konstituciją pirmoji referendumu patvirtina Ispanija. 2005 m. gegužės 29 d. Prancūzijos piliečiai referendume pasisako prieš Europos Konstitucijos sutarties ratifikavimą, po poros dienų – birželio 1 d. – tą patį padaro olandai. Liepos 10 d. Liuksemburgo referendume Konstitucija paremiama, bet tampa aišku, kad, nesutikus prancūzams ir olandams, tolesnės ratifikavimo procedūros netenka prasmės, tad planuoti referendumai Čekijoje, Danijoje, Airijoje, Lenkijoje, Portugalijoje ir Jungtinėje Karalystėje atšaukiami. Lenkija ir Švedija nėra priėmusios konkretaus sprendimo, ar ir kaip ją tvirtins. Prieš įsijungdamos į Sąjungą, Konstituciją patvirtino ir Bulgarija bei Rumunija.

2006 m. gruodžio 12 d. priimta beveik trejus metus rengta Paslaugų direktyva, turinti užtikrinti laisvą paslaugų judėjimą bendrojoje rinkoje, kuriam ligšiol tekdavo mažiau dėmesio nei prekių judėjimui.

2007 m. sausio 1 d. euras įvestas Slovėnijoje.

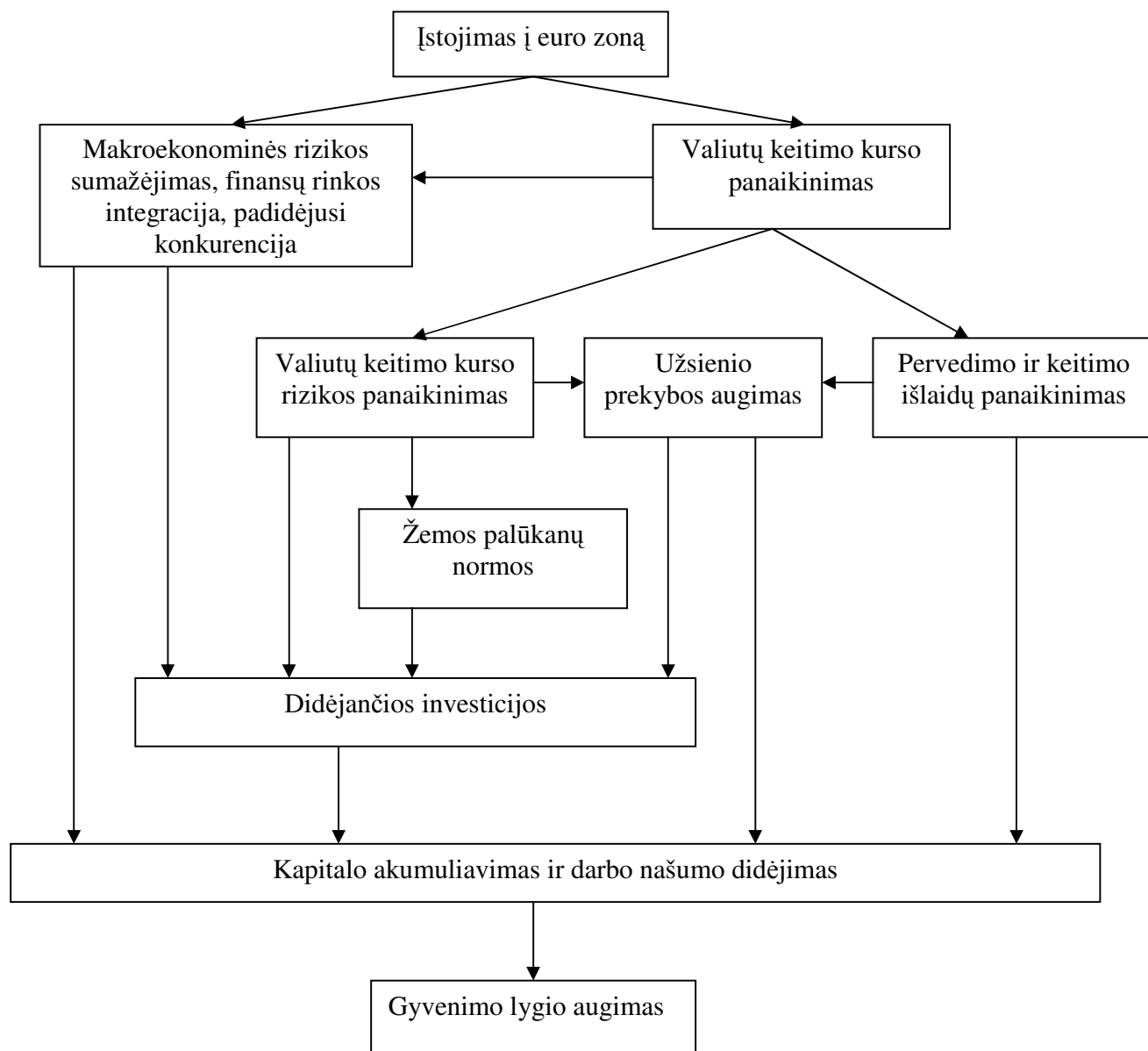
2007 m. sausio 1 d. Bulgarija ir Rumunija įstojo į ES.

2008 m. sausio 1 d. Malta ir Kipras įstojo į EPS.

Šaltinis:

<http://209.85.135.104/search?q=cache:H6fHZOkjO3YJ:www.euro.lt/lt/apie-lietuvas-naryste-europos-sajungoje/europos-sajunga/europos-bendriju-istorija/+Diskusijos+%2B+ekonomis%C4%97+ir+pini%C5%B3+s%C4%85junga&hl=lt&ct=clnk&cd=7&gl=lt>.

IŠIJUNGIMO Į EURO ZONĄ NAUDOS REALIZAVIMO MECHANIZMAS

Šaltinis: Kropas, St., Kropienė, R. (2005). *Europos pinigai*. Vilnius: Lietuvos bankas.

4 PRIEDAS

INFLIACIJOS DINAMIKA ES ŠALYSE 1998-2007 m., PROC.

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Europos Sąjunga	1.3	1.2	1.9	2.2	2.1	2.0	2.0	2.2	2.2	2.3
Euro zona	1.1	1.1	2.1	2.3	2.2	2.1	2.1	2.2	2.2	2.1
Belgija	0.9	1.1	2.7	2.4	1.6	1.5	1.9	2.5	2.3	1.8
Bulgarija	18.7	2.6	10.3	7.4	5.8	2.3	6.1	6.0	7.4	7.6
Čekija	9.7	1.8	3.9	4.5	1.4	-0.1	2.6	1.6	2.1	3.0
Danija	1.3	2.1	2.7	2.3	2.4	2.0	0.9	1.7	1.9	1.7
Vokietija	0.6	0.6	1.4	1.9	1.4	1.0	1.8	1.9	1.8	2.3
Estija	8.8	3.1	3.9	5.6	3.6	1.4	3.0	4.1	4.4	6.7
Airija	2.1	2.5	5.3	4.0	4.7	4.0	2.3	2.2	2.7	-
Graikija	4.5	2.1	2.9	3.7	3.9	3.4	3.0	3.5	3.3	3.0
Ispanija	1.8	2.2	3.5	2.8	3.6	3.1	3.1	3.4	3.6	2.8
Prancūzija	0.7	0.6	1.8	1.8	1.9	2.2	2.3	1.9	1.9	1.6
Italija	2.0	1.7	2.6	2.3	2.6	2.8	2.3	2.2	2.2	2.0
Kipras	2.3	1.1	4.9	2.0	2.8	4.0	1.9	2.0	2.2	2.2
Latvija	4.3	2.1	2.6	2.5	2.0	2.9	6.2	6.9	6.6	10.1
Lietuva	5.4	1.5	1.1	1.6	0.3	-1.1	1.2	2.7	3.8	5.8
Liuksemburgas	1.0	1.0	3.8	2.4	2.1	2.5	3.2	3.8	3.0	2.7
Vengrija	14.2	10.0	10.0	9.1	5.2	4.7	6.8	3.5	4.0	7.9
Malta	3.7	2.3	3.0	2.5	2.6	1.9	2.7	2.5	2.6	0.7
Nyderlandai	1.8	2.0	2.3	5.1	3.9	2.2	1.4	1.5	1.7	1.6
Austrija	0.8	0.5	2.0	2.3	1.7	1.3	2.0	2.1	1.7	2.2
Lenkija	11.8	7.2	10.1	5.3	1.9	0.7	3.6	2.2	1.3	2.6
Portugalija	2.2	2.2	2.8	4.4	3.7	3.3	2.5	2.1	3.0	2.4
Rumunija	59.1	45.8	45.7	34.5	22.5	15.3	11.9	9.1	6.6	4.9
Slovėnija	7.9	6.1	8.9	8.6	7.5	5.7	3.7	2.5	2.5	3.8
Slovakija	6.7	10.4	12.2	7.2	3.5	8.4	7.5	2.8	4.3	1.9
Suomija	1.3	1.3	2.9	2.7	2.0	1.3	0.1	0.8	1.3	1.6
Švedija	1.0	0.5	1.3	2.7	1.9	2.3	1.0	0.8	1.5	1.7
Jungtinės Karalystės	1.6	1.3	0.8	1.2	1.3	1.4	1.3	2.1	2.3	2.3
Kriterijus	2.2	2.0	2.7	3.1	2.6	2.7	2.1	2.6	2.8	2.8

Šaltinis: Inflation rate [žiūrėta 2007-06-24]. Priega per internetą:
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996.39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=SDI_MAIN&root=SDI_MAIN/sdi/sdi_ed/sdi_ed_inv/sdi_ed1160;

LIETUVOS INFLIACIJOS LYGIO PROGNOZAVIMAS

$$\hat{y} = a_1 + (t - 1) \cdot \overline{\Delta y}$$

$$\overline{\Delta y} = \frac{y_n - y_1}{n - 1} = 0,044$$

Metai	Infliacija Lietuvoje	Laikotarpis	Aplyginta infliacijos Lietuvoje reikšmė $\hat{y}$ pagal vid. absol. padidėjimą $\overline{\Delta y}$	Nustatytas infliacijos kriterijus	Laikotarpis	Aplyginta infliacijos kriterijaus reikšmė $\hat{y}$ pagal vid. absol. padidėjimą $\overline{\Delta y}$
1998	5,4	1	5,4	2,2	1	2,2
1999	1,5	2	5,44	2,0	2	2,27
2000	1,1	3	5,49	2,7	3	2,33
2001	1,6	4	5,53	3,1	4	2,40
2002	0,3	5	5,58	2,6	5	2,47
2003	-1,1	6	5,62	2,7	6	2,54
2004	1,2	7	5,66	2,1	7	2,60
2005	2,7	8	5,71	2,6	8	2,67
2006	3,8	9	5,75	2,8	9	2,74
2007	5,8	10	5,80	2,8	10	2,80
2008*		11	5,84		11	2,87
2009*		12	5,88		12	2,94
2010*		13	5,93		13	3,00
2011*		14	5,97		14	3,07

Pagal vidutinį absoliutinį padidėjimą (sumažėjimą) $\overline{\Delta y}$

$$\hat{y}_1 = 5,4 + 0 * 0,044 = 5,4$$

$$\hat{y}_2 = 5,4 + 1 * 0,044 = 5,444$$

$$\hat{y}_3 = 5,4 + 2 * 0,044 = 5,488$$

$$\hat{y}_4 = 5,4 + 3 * 0,044 = 5,532$$

$$\hat{y}_5 = 5,4 + 4 * 0,044 = 5,576$$

$$\hat{y}_6 = 5,4 + 5 * 0,044 = 5,62$$

$$\hat{y}_7 = 5,4 + 6 * 0,044 = 5,664$$

$$\hat{y}_8 = 5,4 + 7 * 0,044 = 5,708$$

$$\hat{y}_9 = 5,4 + 8 * 0,044 = 5,752$$

$$\hat{y}_{10} = 5,4 + 9 * 0,044 = 5,796$$

$$\hat{y}_{11} = 5,4 + 10 * 0,044 = 5,84$$

$$\hat{y}_{12} = 5,4 + 11 * 0,044 = 5,884$$

$$\hat{y}_{13} = 5,4 + 12 * 0,044 = 5,928$$

$$\hat{y}_{14} = 5,4 + 13 * 0,044 = 5,972$$

Nustatyto infliacijos kriterijaus prognozavimas

$$\overline{\Delta y} = \frac{y_n - y_1}{n - 1} = 0,067$$

Pagal vidutinį absoliutinį padidėjimą (sumažėjimą) $\overline{\Delta y}$

$$\hat{y}_1 = 2,2 + 0 * 0,067 = 2,2$$

$$\hat{y}_2 = 2,2 + 1 * 0,067 = 2,267$$

$$\hat{y}_3 = 2,2 + 2 * 0,067 = 2,334$$

$$\hat{y}_4 = 2,2 + 3 * 0,067 = 2,401$$

$$\hat{y}_5 = 2,2 + 4 * 0,067 = 2,468$$

$$\hat{y}_6 = 2,2 + 5 * 0,067 = 2,535$$

$$\hat{y}_7 = 2,2 + 6 * 0,067 = 2,602$$

$$\hat{y}_8 = 2,2 + 7 * 0,067 = 2,669$$

$$\hat{y}_9 = 2,2 + 8 * 0,067 = 2,736$$

$$\hat{y}_{10} = 2,2 + 9 * 0,067 = 2,803$$

$$\hat{y}_{11} = 2,2 + 10 * 0,067 = 2,87$$

$$\hat{y}_{12} = 2,2 + 11 * 0,067 = 2,937$$

$$\hat{y}_{13} = 2,2 + 12 * 0,067 = 3,004$$

$$\hat{y}_{14} = 2,2 + 13 * 0,067 = 3,071$$

6 PRIEDAS

ILGALAIKIŲ PALŪKANŲ NORMŲ ES ŠALYSE DINAMIKA 1998-2007 m.,

PROC.

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Euro zona	4.71	4.66	5.44	5.03	4.91	4.14	4.12	3.42	3.84	4.1
Belgija	4.75	4.75	5.59	5.13	4.99	4.18	4.15	3.43	3.81	4.06
Bulgarija	-	-	-	-	8.26	6.42	5.25	3.80	4.01	4.42
Čekija	-	-	6.94	6.31	4.87	4.12	4.75	3.51	3.78	4.0
Danija	4.94	4.92	5.64	5.08	5.06	4.31	4.30	3.40	3.81	4.02
Vokietija	4.57	4.49	5.26	4.80	4.78	4.07	4.04	3.35	3.76	4.02
Estija	13,17	11,39	10,48	10,15	8,42	5,25	4,39	3,98	-	4,9
Airija	4.80	4.71	5.51	5.01	5.01	4.13	4.08	3.33	3.74	4.04
Graikija	8.47	6.30	6.10	5.30	5.12	4.27	4.25	3.58	4.07	4.29
Ispanija	4.83	4.73	5.53	5.12	4.96	4.12	4.10	3.39	3.78	4.07
Prancūzija	4.64	4.61	5.39	4.94	4.86	4.13	4.10	3.41	3.80	4.07
Italija	4.88	4.73	5.58	5.19	5.03	4.25	4.26	3.56	4.05	4.26
Kipras	6.74	7.36	7.55	7.65	5.37	4.70	6.08	5.16	4.12	4.51
Latvija	-	-	-	7.57	5.41	4.9	4.85	3.53	4.16	5.63
Lietuva	-	-	-	8.15	5.97	5.22	4.43	3.73	4.00	4.3
Liuksemburgas	4,73	4,66	5,52	4,86	4,7	4,03	4,18	3,37	-	4,2
Vengrija	-	9.91	8.55	7.94	7.09	6.83	8.19	6.60	7.12	6.74
Malta	-	-	5.75	6.11	5.74	4.98	4.68	4.57	4.32	4.73
Nyderlandai	4.63	4.63	5.40	4.96	4.89	4.12	4.09	3.37	3.78	4.07
Austrija	4.71	4.68	5.56	5.07	4.97	4.15	4.15	3.39	3.80	4.05
Lenkija	-	9.53	11.79	10.68	7.32	5.78	6.92	5.23	5.26	5.50
Portugalija	4.88	4.78	5.59	5.16	5.01	4.18	4.14	3.44	3.91	4.18
Slovėnija	-	-	-	-	-	-	2.49	3.81	3.90	4.62
Slovakija	-	-	8.33	8.05	6.91	4.99	5.02	3.52	4.42	4.49
Suomija	4.79	4.72	5.48	5.04	4.98	4.13	4.11	3.35	3.78	4.05
Švedija	4.99	4.99	5.37	5.11	5.30	4.64	4.42	3.39	3.70	3.93
Jungtinės Karalystės	5.60	5.01	5.33	5.01	4.91	4.58	4.93	4.46	4.37	4.94
KRITERIJUS	6,64	6,72	7,32	6,92	6,89	6,12	6,28	5,37	5,75	6,4

Šaltinis: Long-term interest rates [žiūrėta 2007-07-26]. Prieiga per internetą: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996.39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=Yearlies_new_economy&root=Yearlies_new_economy/B/B3/B32/dbc12048; ES valstybių narių ilgalaikės palūkanų normos [žiūrėta 2008-02-04]. Prieiga per internetą: <http://www.lb.lt/lt/euras/konvergencija.htm#paluk>.

7 PRIEDAS

ES ŠALIŲ VALIUTŲ KURSAS 1998-2007 m.

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Belgijos/Liuksemburgo Frankas	40.621	40.339	40.339	40.339	40.339	40.339	40.339	40.339	40.339	
Bulgarijos Levas	1.9691	1.9558	1.9522	1.9482	1.9492	1.9490	1.9533	1.9558	1.9558	1.9558
Čekijos Koruna	36.0487	36.884	35.599	34.068	30.804	31.846	31.891	29.782	28.342	28.166
Danijos Krona	7.49930	7.4355	7.4538	7.4521	7.4305	7.4307	7.4399	7.4518	7.4591	7.4521
Vokietijos Markė	1.96913	1.95583	1.95583	1.95583	1.95583	1.95583	1.95583	1.95583	1.95583	
Estijos Krona	15.7481	15.6466	15.6466	15.6466	15.6466	15.6466	15.6466	15.6466	15.6466	15.6466
Airijos Svaras	0.78624	0.78756	0.78756	0.78756	0.78756	0.78756	0.78756	0.78756	0.78756	
Graikijos Drachma	330.731	325.763	336.630	340.750	340.750	340.750	340.750	340.750	340.750	
Ispanijos Peseta	167.184	166.386	166.386	166.386	166.386	166.386	166.386	166.386	166.386	
Prancūzijos Frankas	6.60141	6.55957	6.55957	6.55957	6.55957	6.55957	6.55957	6.55957	6.55957	
Italijos Lira	1943.64	1936.27	1936.27	1936.27	1936.27	1936.27	1936.27	1936.27	1936.27	
Kipro Svaras	0.57934	0.57884	0.57392	0.57589	0.57530	0.58409	0.58185	0.57683	0.57578	0.58193
Latvijos Lats	0.66024	0.6256	0.5592	0.5601	0.5810	0.6407	0.6652	0.6962	0.6962	0.6985
Lietuvos Litas	4.48437	4.2641	3.6952	3.5823	3.4594	3.4527	3.4529	3.4528	3.4528	3.4528
Vengrijos Forintas	240.573	252.77	260.04	256.59	242.96	253.62	251.66	248.05	264.26	249.20
Maltos Lira	0.43498	0.4258	0.4041	0.4030	0.4089	0.4261	0.4280	0.4299	0.4293	0.4293
Nyderlandų Guilderis	2.21966	2.20371	2.20371	2.20371	2.20371	2.20371	2.20371	2.20371	2.20371	
Austrijos Šilingas	13.8545	13.7603	13.7603	13.7603	13.7603	13.7603	13.7603	13.7603	13.7603	
Lenkijos Zlotas	3.91647	4.2274	4.0082	3.6721	3.8574	4.3996	4.5268	4.0230	3.8959	3.8108
Portugalijos Escudo	201.695	200.482	200.482	200.482	200.482	200.482	200.482	200.482	200.482	
Slovakijos Koruna	39.5407	44.123	42.602	43.300	42.694	41.489	40.022	38.599	37.234	33.869
Suomijos Markė	5.98251	5.94573	5.94573	5.94573	5.94573	5.94573	5.94573	5.94573	5.94573	
Švedijos Krona	8.91593	8.8075	8.4452	9.2551	9.1611	9.1242	9.1243	9.2822	9.2544	9.2045
Svaras Sterlingų	0.67643	0.65874	0.60948	0.62187	0.62883	0.69199	0.67866	0.68380	0.68173	0.67848

Šaltinis: ECU/EUR exchange rates versus national currencies [žiūrėta 2007-07-20]. Prieiga per internetą: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996_39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=Yearlies_new_economy&root=Yearlies_new_economy/B/B3/B31/dbc10512.

8 PRIEDAS

BIUDŽETO DEFICITO DINAMIKA 1998-2006 m. ES ŠALYSE, PROC. BVP

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
ES (27 šalys)	-	-	-	-	-	-3.1	-2.7	-2.4	-1.7
ES (25 šalys)	-	-	0.4	-1.3	-2.3	-3.1	-2.7	-2.4	-1.7
ES (15 šalių)	-1.7	-0.8	0.5	-1.1	-2.2	-2.9	-2.7	-2.3	-1.6
Euro zona	-	-	-	-	-2.5	-3.0	-2.8	-2.5	-1.6
Euro zona (13 šalių)	-	-	-	-	-	-3.0	-2.8	-2.5	-1.6
Euro zona (12 šalių)	-2.2	-1.3	0.0	-1.8	-2.5	-3.0	-2.8	-2.5	-1.6
Belgija	-0.8	-0.5	0.1	0.6	0.0	0.1	0.0	-2.3	0.2
Bulgarija	1.7	0.4	-0.5	1.9	0.1	-0.9	2.2	1.9	3.3
Čekija	-5.0	-3.7	-3.7	-5.7	-6.8	-6.6	-2.9	-3.5	-2.9
Danija	0.0	1.3	2.3	1.4	1.2	0.0	2.0	4.7	4.2
Vokietija	-2.2	-1.5	1.3	-2.8	-3.7	-4.0	-3.7	-3.2	-1.7
Estija	-	-	-0.2	-0.3	0.4	2.0	2.3	2.3	3.8
Airija	2.4	2.7	4.6	0.8	-0.4	0.4	1.4	1.0	2.9
Graikija	-4.2	-3.3	-4.0	-4.9	-5.2	-6.2	-7.9	-5.5	-2.6
Ispanija	-3.1	-1.3	-0.9	-0.5	-0.3	0.0	-0.2	1.1	1.8
Prancūzija	-2.6	-1.7	-1.5	-1.5	-3.2	-4.1	-3.6	-3.0	-2.5
Italija	-2.8	-1.7	-0.8	-3.1	-2.9	-3.5	-3.5	-4.2	-4.4
Kipras	-4.2	-4.4	-2.4	-2.3	-4.4	-6.3	-4.1	-2.3	-1.5
Latvija	-0.6	-5.3	-2.8	-2.1	-2.3	-1.6	-1.0	-0.2	0.4
Lietuva	-3.1	-2.8	-3.2	-2.1	-1.5	-1.3	-1.5	-0.5	-0.3
Liuksemburgas	3.4	3.4	6.0	6.1	2.1	0.4	-1.2	-0.3	0.1
Vengrija	-8.0	-5.5	-2.9	-3.4	-8.2	-7.2	-6.5	-7.8	-9.2
Malta	-9.7	-7.6	-6.1	-6.4	-5.5	-10.0	-5.0	-3.1	-2.6
Nyderlandai	-0.9	0.4	2.0	-0.2	-2.0	-3.1	-1.8	-0.3	0.6
Austrija	-2.3	-2.2	-1.5	0.0	-0.5	-1.6	-1.2	-1.6	-1.1
Lenkija	-4.3	-1.8	-1.5	-3.7	-3.2	-6.3	-5.7	-4.3	-3.9
Portugalija	-3.0	-2.7	-2.9	-4.3	-2.9	-2.9	-3.3	-6.1	-3.9
Rumunija	-3.2	-4.5	-4.6	-3.3	-2.0	-1.5	-1.5	-1.4	-1.9
Slovėnija	-	-	-3.8	-4.1	-2.5	-2.8	-2.3	-1.5	-1.4
Slovakija	-4.8	-6.4	-11.8	-6.5	-7.7	-2.7	-2.4	-2.8	-3.4
Suomija	1.7	1.6	6.9	5.0	4.1	2.5	2.3	2.7	3.9
Švedija	1.8	2.5	5.0	2.5	-0.2	-0.9	0.8	2.1	2.2
Jungtinės Karalystės	0.1	1.2	1.7	1.0	-1.7	-3.2	-3.1	-3.1	-2.8
Kriterijus	-3.0	-3.0	-3.0	-3.0	-3.0	-3.0	-3.0	-3.0	-3.0

Šaltinis: Public balance [žiūrėta 2007-07-25]. Prieiga per internetą: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996.39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&_screen=detailref&_language=en&_product=Yearlies_new_economy&_root=Yearlies_new_economy/B/B1/B13/eb060>

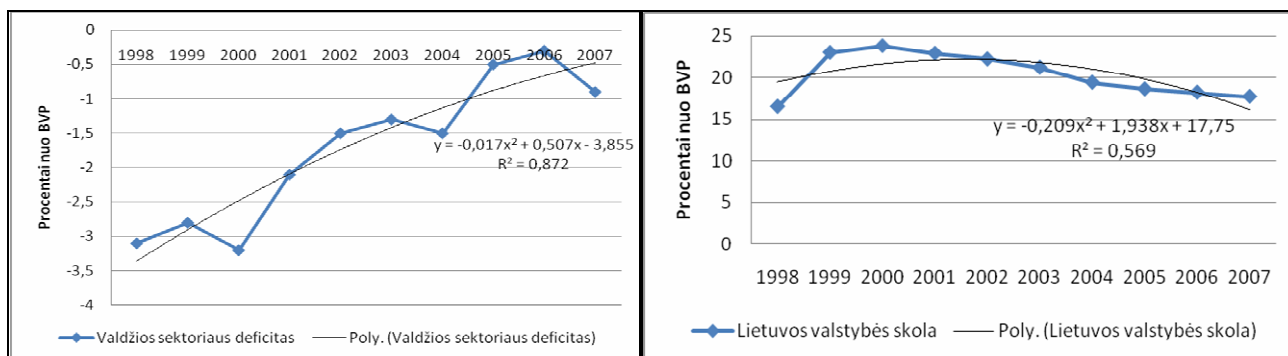
9 PRIEDAS

VALSTYBĖS SKOLA EUROPOS SĄJUNGOJE 1998-2006 m., PROC. BVP

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
ES (27 šalys)	-	-	-	-	-	61.8	62.2	62.9	61.7
ES (25 šalys)	67.5	66.7	62.9	62.0	60.4	62.1	62.5	63.3	62.2
ES (15 šalių)	68.9	67.9	64.1	63.1	61.5	63.1	63.3	64.4	63.3
Belgija	119.6	114.8	109.1	108.0	103.3	98.6	94.3	93.2	89.1
Bulgarija	79.6	79.3	73.6	66.2	54.0	45.9	37.9	29.2	22.8
Čekija	12.9	13.4	18.2	26.3	28.5	30.1	30.7	30.4	30.4
Danija	61.2	57.7	52.3	48.0	46.8	45.8	44.0	36.3	30.2
Vokietija	60.9	61.2	60.2	59.6	60.3	63.9	65.7	67.9	67.9
Estija	5.6	6.0	4.7	4.7	5.6	5.7	5.2	4.4	4.1
Airija	53.8	48.6	38.3	35.9	32.2	31.2	29.7	27.4	24.9
Graikija	105.8	105.2	114.0	114.4	110.7	107.8	108.5	107.5	104.6
Ispanija	64.6	63.1	61.1	56.3	52.5	48.8	46.2	43.2	39.9
Prancūzija	59.5	58.5	56.8	56.8	58.2	62.4	64.3	66.2	63.9
Italija	116.7	115.5	111.2	110.9	105.6	104.3	103.8	106.2	106.8
Kipras	61.6	62.0	61.6	61.9	64.7	69.1	70.3	69.2	65.3
Latvija	9.8	12.6	12.9	15.0	13.5	14.4	14.5	12.0	10.0
Lietuva	16.5	23.0	23.8	22.9	22.2	21.2	19.4	18.6	18.2
Liuksemburgas	6.3	5.9	5.5	6.7	6.5	6.3	6.6	6.1	6.8
Vengrija	61.9	61.2	55.4	52.2	54.0	58.0	59.4	61.7	66.0
Malta	64.9	56.8	56.4	63.5	60.1	70.4	73.9	72.4	66.5
Nyderlandai	66.8	63.1	55.9	51.5	50.5	52.0	52.6	52.7	48.7
Austrija	64.2	66.5	67.0	67.0	65.8	64.6	63.9	63.5	62.2
Lenkija	39.1	40.3	36.8	36.7	39.8	47.1	45.7	47.1	47.8
Portugalija	55.0	54.3	53.3	53.6	55.5	56.8	58.2	63.6	64.7
Rumunija	17.8	24.2	22.7	-	23.8	21.5	18.8	15.8	12.4
Slovėnija	23.6	24.9	27.4	28.4	29.1	28.6	28.9	28.4	27.8
Slovakija	34.0	47.2	49.9	49.2	43.3	42.4	41.5	34.5	30.7
Suomija	48.6	47.0	44.6	43.6	41.3	44.3	44.1	41.4	39.1
Švedija	68.1	62.7	52.8	54.3	52.0	53.5	52.4	52.2	46.9
Jungtinės Karalystės	47.7	45.1	42.0	38.7	37.5	38.8	40.3	42.2	43.5
Kriterijus	60.0	60.0	60.0	60.0	60.0	60.0	60.0	60.0	60.0

Šaltinis: General government gross debt [žiūrėta 2007-07-21]. Prieiga per internetą: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=SDI_MAIN&root=SDI_MAIN/sdi/sdi_as/sdi_as_pub/sdi_as1300

LIETUVOS VALDŽIOS SEKTORIAUS BIUDŽETO DEFICITO IR SKOLOS, PROCENTAIŠ, PALYGINTI SU BVP, PROGNOZAVIMAS

11 PRIEDAS

ES ŠALIŲ REALAUS BVP KITIMO TEMPAI 1998-2007 m., PROC.

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
ES (27 šalys)	2.9	3.0	3.9	2.0	1.2	1.3	2.5	1.9	3.0	2.9
ES (25 šalys)	3.0	3.0	3.9	2.0	1.2	1.3	2.5	1.8	3.0	2.8
ES (15 šalių)	2.9	3.0	3.8	1.9	1.1	1.2	2.3	1.7	2.8	2.6
Euro zona	2.8	3.0	3.8	1.9	0.9	0.8	2.1	1.6	2.7	2.6
Euro zona (13 šalių)	2.8	3.0	3.8	1.9	0.9	0.8	2.1	1.6	2.8	2.6
Euro zona (12 šalių)	2.8	3.0	3.8	1.9	0.9	0.8	2.1	1.6	2.7	2.6
Belgija	1.7	3.4	3.7	0.8	1.5	1.0	3.0	1.7	2.8	2.7 ^(t)
Bulgarija	4.0	2.3	5.4	4.1	4.5	5.0	6.6	6.2	6.1	6.3 ^(t)
Čekija	-0.8	1.3	3.6	2.5	1.9	3.6	4.5	6.4	6.4	5.8 ^(t)
Danija	2.2	2.6	3.5	0.7	0.5	0.4	2.3	2.5	3.9	1.8
Vokietija	2.0	2.0	3.2	1.2	0.0	-0.2	1.1	0.8	2.9	2.5
Estija	5.4	-0.1	9.6	7.7	8.0	7.2	8.3	10.2	11.2	7.1
Arija	8.0	10.4	9.4	6.1	6.6	4.5	4.4	6.0	5.7	4.9 ^(t)
Graikija	3.4	3.4	4.5	5.1	3.8	4.8	4.7	3.7	4.3	4.1 ^(t)
Ispanija	4.5	4.7	5.0	3.6	2.7	3.1	3.3	3.6	3.9	3.8
Prancūzija	3.5	3.3	3.9	1.9	1.0	1.1	2.5	1.7	2.0	1.9 ^(t)
Italija	1.4	1.9	3.6	1.8	0.5	-0.0	1.5	0.6	1.8	1.5
Kipras	5.0	4.8	5.0	4.0	2.1	1.9	4.2	4.0	4.0	4.4
Latvija	4.7	3.3	6.9	8.0	6.5	7.2	8.7	10.6	11.9	10.2
Lietuva	7.5	-1.5	4.1	6.6	6.9	10.3	7.3	7.9	7.7	8.8
Liuksemburgas	6.5	8.4	8.4	2.5	4.1	2.1	4.9	5.0	6.1	5.2 ^(t)
Vengrija	4.9	4.2	5.2	4.1	4.4	4.2	4.8	4.1	3.9	1.3
Malta	-	-	-	-1.6	2.6	-0.3	0.2	3.4	3.4	3.8
Nyderlandai	3.9	4.7	3.9	1.9	0.1	0.3	2.2	1.5	3.0	3.5
Austrija	3.6	3.3	3.4	0.8	0.9	1.2	2.3	2.0	3.3	3.4
Lenkija	5.0	4.5	4.3	1.2	1.4	3.9	5.3	3.6	6.2	6.5
Portugalija	4.9	3.8	3.9	2.0	0.8	-0.8	1.5	0.9	1.3	1.9
Rumunija	-	-1.2	2.1	5.7	5.1	5.2	8.5	4.2	7.9	6.0 ^(t)
Slovėnija	3.6	5.3	4.1	3.1	3.7	2.8	4.4	4.1	5.7	6.0 ^(t)
Slovakija	4.4	0.0	1.4	3.4	4.8	4.8	5.2	6.6	8.5	8.7 ^(t)
Suomija	5.2	3.9	5.0	2.6	1.6	1.8	3.7	2.8	4.9	4.4
Švedija	3.8	4.6	4.4	1.1	2.4	1.9	4.1	3.3	4.1	2.6
Jungtinės Karalystės	3.4	3.0	3.8	2.4	2.1	2.8	3.3	1.8	2.9	3.1

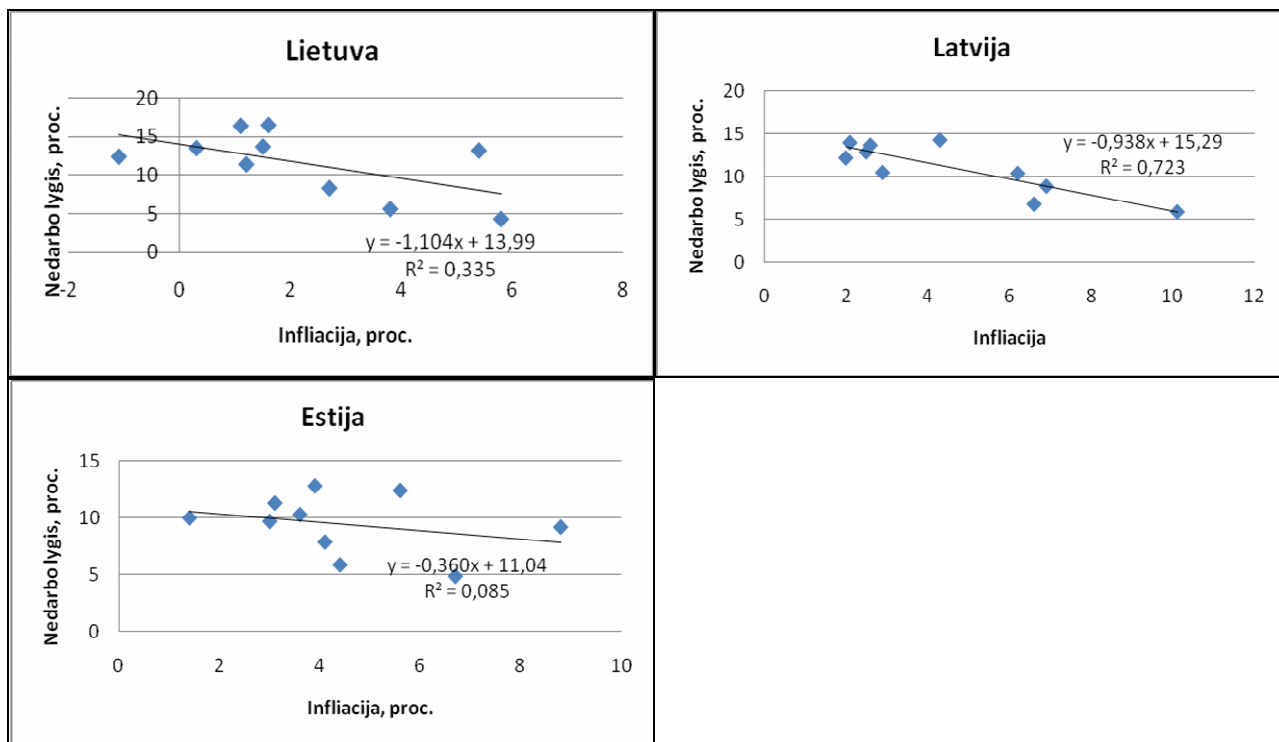
Šaltinis: Real GDP growth rate [žiūrėta 2008-03-17]. Prieiga per internetą: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=Yearlies_new_economy&root=Yearlies_new_economy/B/B1/B11/eb012.

12 PRIEDAS

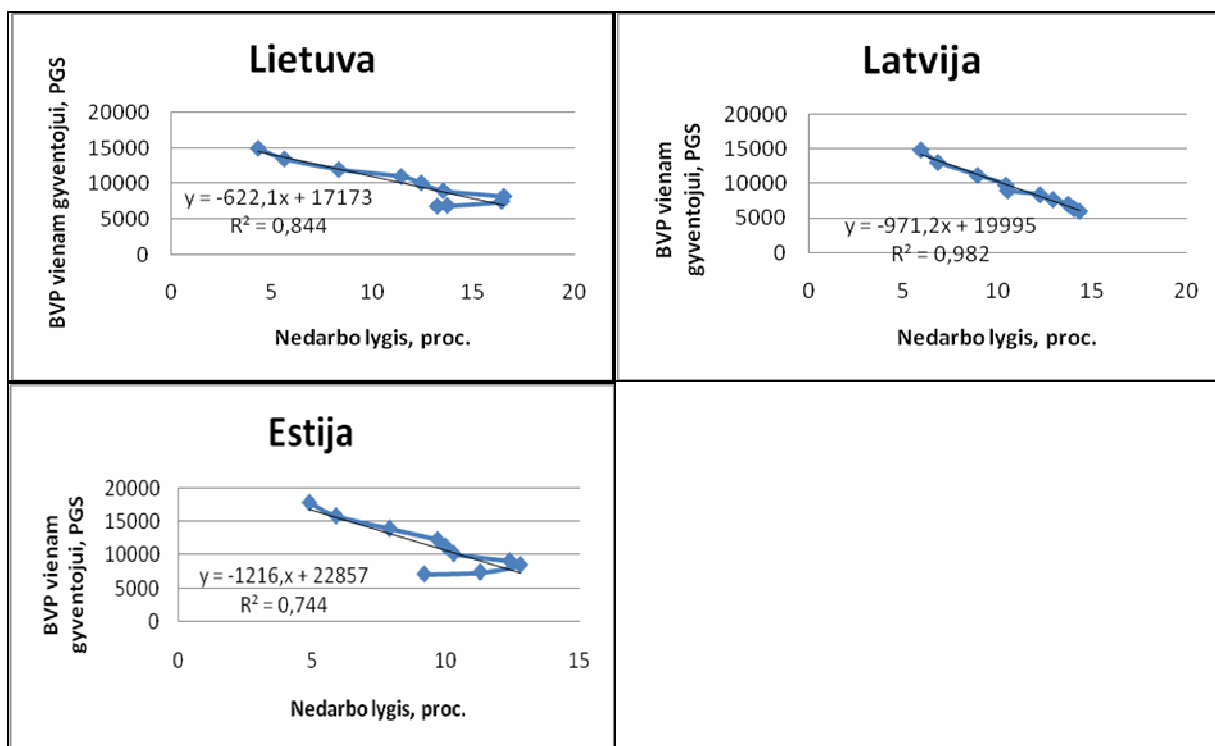
NEDARBO LYGIO KITIMAS EUROPOS SAJUNGOJE 1998-2007 m., PROC.

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
ES (27 šalys)	-	-	8.6	8.5	8.9	8.9	9.0	8.9	8.2	7.1
ES (25 šalys)	9.3	9.1	8.6	8.4	8.7	9.0	9.0	8.9	8.2	7.2
ES (15 šalių)	9.3	8.5	7.7	7.2	7.6	7.9	8.0	8.1	7.7	7.0
Euro zona	10.0	9.1	8.2	7.8	8.2	8.7	8.8	8.9	8.3	7.4
Belgija	9.3	8.5	6.9	6.6	7.5	8.2	8.4	8.4	8.2	7.5
Bulgarija	-	-	16.4	19.5	18.1	13.7	12.0	10.1	9.0	6.9
Čekija	6.4	8.6	8.7	8.0	7.3	7.8	8.3	7.9	7.1	5.3
Danija	4.9	5.2	4.3	4.5	4.6	5.4	5.5	4.8	3.9	3.7
Vokietija	9.1	8.2	7.5	7.6	8.4	9.3	9.7	10.7	9.8	8.4
Estija	9.2	11.3	12.8	12.4	10.3	10.0	9.7	7.9	5.9	4.9
Airija	7.5	5.7	4.2	4.0	4.5	4.7	4.5	4.3	4.4	4.5
Graikija	10.8	12.0	11.2	10.7	10.3	9.7	10.5	9.8	8.9	-
Ispanija	15.0	12.5	11.1	10.3	11.1	11.1	10.6	9.2	8.5	8.3
Prancūzija	11.0	10.4	9.0	8.3	8.6	9.0	9.3	9.2	9.2	8.3
Italija	11.3	10.9	10.1	9.1	8.6	8.4	8.0	7.7	6.8	-
Kipras	-	-	4.9	3.8	3.6	4.1	4.6	5.2	4.6	3.9
Latvija	14.3	14.0	13.7	12.9	12.2	10.5	10.4	8.9	6.8	5.9
Lietuva	13.2	13.7	16.4	16.5	13.5	12.4	11.4	8.3	5.6	4.3
Liuksemburgas	2.7	2.4	2.3	2.0	2.7	3.7	5.1	4.5	4.7	4.7
Vengrija	8.4	6.9	6.4	5.7	5.8	5.9	6.1	7.2	7.5	7.2
Malta	-	-	6.7	7.6	7.5	7.6	7.4	7.3	7.3	6.3
Nyderlandai	3.8	3.2	2.8	2.2	2.8	3.7	4.6	4.7	3.9	3.2
Austrija	4.5	3.9	3.6	3.6	4.2	4.3	4.8	5.2	4.7	4.4
Lenkija	10.2	13.4	16.1	18.2	19.9	19.6	19.0	17.7	13.8	9.6
Portugalija	4.9	4.4	3.9	4.0	5.0	6.3	6.7	7.6	7.7	8.0
Rumunija	-	6.9	7.2	6.6	8.4	7.0	8.1	7.2	7.3	-
Slovėnija	7.4	7.3	6.7	6.2	6.3	6.7	6.3	6.5	6.0	4.7
Slovakija	12.6	16.4	18.8	19.3	18.7	17.6	18.2	16.3	13.4	11.3
Suomija	11.4	10.2	9.8	9.1	9.1	9.0	8.8	8.4	7.7	6.9
Švedija	8.2	6.7	5.6	4.9	4.9	5.6	6.3	7.4	7.1	6.1
Jungtinės Karalystės	6.1	5.9	5.3	5.0	5.1	4.9	4.7	4.8	5.3	-

Šaltinis: Unemployment rate [žiūrėta 2007-07-14]. Prieiga per internetą: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996_39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=Yearlies_new_population&root=Yearlies_new_population/C/C4/C42/em071.

**NEDARBO LYGIO IR INFLIACIJOS TARPUSAVIO PRIKLAUSOMYBĖ
BALTIJOS ŠALYSE**

NEDARBO LYGIO IR BVP VIENAM GYVENTOJUI TARPUSAVIO PRIKLAUSOMYBĖ BALTIJOS ŠALYSE

15 PRIEDAS

BVP VIENAM GYVENTOJUI ES ŠALYSE 1998-2007 m., PGS

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
ES (27 šalys)	16900	17700	19000	19700	20400	20600	21600	22300	23500	24600 ^(t)
ES (25 šalys)	17700	18600	19900	20600	21300	21500	22500	23300	24400	25600 ^(t)
ES (15 šalių)	19500	20500	21800	22600	23300	23500	24400	25200	26300	27600 ^(t)
Euro zona	19600	20600	21900	22400	23000	23100	23900	24800	25900	27100 ^(t)
Euro zona (13 šalių)	19400	20300	21600	22400	23000	23100	23900	24800	25800	27100 ^(t)
Belgija	20800	21900	24000	24400	25600	25500	26800	27500	28700	30200 ^(t)
Bulgarija	4600	4800	5300	5800	6300	6700	7200	7900	8700	9500 ^(t)
Čekija	12000	12400	13000	13900	14400	15200	16400	17200	18600	20100 ^(t)
Danija	22400	23300	25100	25300	26300	25700	26800	28200	29700	31200 ^(t)
Vokietija	20800	21800	22600	23100	23600	24200	25000	25600	26700	28200 ^(t)
Estija	7100	7400	8500	9100	10200	11300	12300	14000	15900	17900 ^(t)
Airija	20600	22500	24900	26200	28200	29100	30700	32200	33500	35500 ^(t)
Graikija	12600	13200	14600	15600	16900	17300	18300	19400	20800	22100 ^(t)
Ispanija	16200	17200	18500	19400	20600	20900	21700	22900	24000	25400 ^(t)
Prancūzija	19500	20400	22000	22900	23700	23200	24200	25500	26500	27800 ^(t)
Italija	20300	20900	22300	23300	22900	22900	23200	23600	24300	25500 ^(t)
Kipras	14700	15600	16900	18000	18200	18400	19700	20900	21900	22900 ^(t)
Latvija	6000	6400	7000	7700	8400	9000	9800	11200	13100	14900 ^(t)
Lietuva	6800	6900	7500	8200	9000	10100	11000	12000	13500	15000 ^(t)
Liuksemburgas	36900	42300	46400	46300	49200	51100	54500	58800	65400	70000 ^(t)
Vengrija	8900	9500	10700	11600	12600	13100	13800	14500	15300	16200 ^(t)
Malta	13700	14400	15900	15400	16300	16200	16400	17000	17700	18600 ^(t)
Nyderlandai	21800	23300	25600	26400	27300	26800	28100	29500	31000	32800 ^(t)
Austrija	22500	23600	25400	25100	26100	26600	27800	28700	30200	31900 ^(t)
Lenkija	8100	8600	9200	9400	9900	10100	11000	11400	12400	13600 ^(t)
Portugalija	13000	13900	14900	15300	15800	15900	16200	16900	17500	18200 ^(t)
Rumunija	-	4600	4900	5400	6000	6500	7200	7700	8800	9700 ^(t)
Slovėnija	13000	14000	15000	15600	16600	17000	18300	19400	20800	22300 ^(t)
Slovakija	8900	9100	9600	10400	11100	11400	12200	13400	14700	16400 ^(t)
Suomija	19400	20500	22300	22900	23600	23400	25000	25600	27300	28900 ^(t)
Švedija	20500	22000	23800	23600	24300	24900	26000	26600	28200	30000 ^(t)
Jungtinės Karalystės	19700	20600	22300	23300	24200	24800	26300	26700	27900	29400 ^(t)

Šaltinis: Gross domestic product at market prices [žiūrėta 2008-03-16]. Prieiga per internetą: http://www.epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996.39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=Yearlies new economy&root=Yearlies new economy/B/B1/B11/daa10000.

16 PRIEDAS

**VIDUTINĖS MĖNESINĖS PINIGŲ BAZĖS IR MĖNESINIO VARTOTOJŲ
KAINŲ INDEKSŲ APSKAIČIAVIMAS**

	Vidutinė mėnesinė pinigų bazė palyginti su baziniu laikotarpiu (2005=100)	Mėnesiniai VKI, palyginti su baziniu laikotarpiu (2005 m.=100)
1998M01	42,58	93,102
1998M02	42,81	93,5613
1998M03	43,24	93,9526
1998M04	43,81	94,4629
1998M05	44,63	95,0073
1998M06	46,63	94,565
1998M07	48,82	94,7861
1998M08	48,8	94,1993
1998M09	47,3	93,7825
1998M10	46,42	94,1737
1998M11	48,91	94,3438
1998M12	50,39	94,3949
1999M01	52,08	95,2939
1999M02	48,51	95,3327
1999M03	47,49	95,1164
1999M04	51,16	95,1359
1999M05	53,06	95,1264
1999M06	51,14	95,0734
1999M07	52,89	94,5769
1999M08	50,89	94,392
1999M09	49,53	95,013
1999M10	50,71	94,3864
1999M11	48,44	94,4182
1999M12	49,98	94,6899
2000M01	48,26	96,1062
2000M02	48,82	96,1096
2000M03	48,59	95,9045
2000M04	48,35	95,8811
2000M05	47,71	95,5563
2000M06	48,87	96,2697
2000M07	50,24	95,8845
2000M08	49,11	95,2963
2000M09	49,65	95,3321
2000M10	48,25	95,4893
2000M11	47,54	95,845
2000M12	48,18	96,0572
2001M01	48,39	95,8249
2001M02	46,23	95,9794
2001M03	46,74	96,502
2001M04	46,65	96,6909
2001M05	48,54	97,2484
2001M06	47,87	97,7839
2001M07	48,73	97,0018
2001M08	48,13	97,6027
2001M09	49,1	97,422
2001M10	50,42	97,7113
2001M11	50,59	97,674
2001M12	53,6	98,0086
2002M01	53,93	98,9414
2002M02	52,38	98,7173
2002M03	54,85	98,0703
2002M04	54,87	98,0261
2002M05	53,22	97,683
2002M06	53,34	97,3478

2002M07	57,85	97,0794
2002M08	57,74	96,5297
2002M09	57,52	95,9791
2002M10	60,25	96,597
2002M11	62,02	96,708
2002M12	64,11	97,0512
2003M01	65,91	97,0116
2003M02	68,42	96,7628
2003M03	68,56	97,0063
2003M04	70,14	97,0495
2003M05	69,45	96,9035
2003M06	71,51	96,9889
2003M07	74,25	96,2171
2003M08	73,62	95,5218
2003M09	74,53	95,1712
2003M10	74,83	95,3129
2003M11	77,95	95,7649
2003M12	80,76	95,7629
2004M01	82,21	95,7443
2004M02	82,08	95,5206
2004M03	81,93	96,0053
2004M04	82,15	96,4208
2004M05	81,52	97,909
2004M06	82,11	98,0119
2004M07	85,63	98,008
2004M08	84,87	97,621
2004M09	85,51	98,1994
2004M10	86,77	98,3449
2004M11	86,99	98,6009
2004M12	89,89	98,5382
2005M01	89,72	98,5117
2005M02	90,68	98,6836
2005M03	91,71	99,1281
2005M04	93,6	99,4796
2005M05	95,03	99,7992
2005M06	97,35	99,9409
2005M07	100,55	99,749
2005M08	101,95	99,84
2005M09	103,18	100,6983
2005M10	105	101,3495
2005M11	104,65	101,3727
2005M12	109,41	101,4476
2006M01	110,28	101,9225
2006M02	112,38	101,9699
2006M03	111,94	102,2216
2006M04	113,41	102,9305
2006M05	116,69	103,3761
2006M06	118,1	103,6221
2006M07	122,7	104,1073
2006M08	123,71	104,0279
2006M09	125,23	103,8927
2006M10	126,28	104,9714
2006M11	130,74	105,8158
2006M12	131,62	106,0114
2007M01	133,21	106,0312
2007M02	136,39	106,3619
2007M03	137,98	106,9551
2007M04	142,67	107,8769
2007M05	142,31	108,3892
2007M06	145,52	108,6474
2007M07	148,53	109,375

2007M08	149,39	109,7556
2007M09	149,68	111,2443
2007M10	153,03	112,91
2007M11	151,96	114,0965
2007M12	158,57	114,6466

Šaltiniai: autorės apskaičiuota, remiantis Mėnesiniai VKI, palyginti su baziniu laikotarpiu (2005 m.-100). Požymiai: Individualaus vartojimo išlaidų pagal paskirtį klasifikatorius (COICOP) [žiūrėta 2008-04-18]. Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>>; Pinigų bazė 1998-2007 [žiūrėta 2008-04-18]. Prieiga per internetą: <<http://www.lb.lt/statipub/statbrowser.aspx?group=7291&lang=lt>>.

17 PRIEDAS

**BVP INDEKSO DINAMIKA 1998-2007 m. (2000 m=100), KETVIRTINIAI IR
METINIAI DUOMENYS**

Metai	Indeksas (2000=100)
1998	97,5
I	85,1
II	95,5
III	108,9
IV	100,5
1999	96,1
I	87,0
II	96,2
III	104,2
IV	96,9
2000	100,0
I	91,3
II	98,3
III	108,1
IV	102,4
2001	106,6
I	97,4
II	103,3
III	115,1
IV	110,8
2002	114,0
I	102,0
II	111,6
III	124,7
IV	117,7

Metai	Indeksas (2000=100)
2003	125,8
I	112,9
II	121,7
III	137,4
IV	131,2
2004	135,0
I	122,0
II	131,9
III	144,8
IV	141,4
2005	145,7
I	128,7
II	141,6
III	157,5
IV	155,0
2006*	156,9
I	139,3
II	154,4
III	167,4
IV	166,4
2007**	170,6
I	150,5
II	166,8
III	185,5
IV	179,7

Šaltinis: Bendrojo vidaus produkto indeksas ketvirčiais (2000 m.=100) [žiūrėta 2008-04-18]. Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>>.